

Till statsrådet Bosse Ringholm

Regeringen beslutade den 16 april 2003 att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att se över bestämmelserna i vallagen (1997:157) och lämna förslag till en ny lag.

Den 30 april 2003 förordnade statsrådet Nuder f.d. generaldirektören Ulf Larsson som ordförande i kommittén. Den 22 maj 2003 förordnades som ledamöter riksdagsledamöterna Mats Berglind, Mats Einarsson, Liselott Hagberg, Inger Jarl Beck och Kerstin Lundgren, f.d. riksdagsledamoten Marita Bengtsson, kommunpolitiska sekreteraren Tommy Bernevång Forsberg, sektionschefen Monica Lindow, organisationschefen Ola Nilsson och partiombudsmannen Per-Olof Thulin. Den 23 maj 2003 förordnades som experter dispaschören Svante Johansson, sakkunniga Vivian Nilsson, ämnesrådet Roger Petersson och kammarrättsassessorn Lars-Åke Ström.

Lars-Åke Ström entledigades som expert och inträdde i stället som sekreterare fr.o.m. den 2 mars 2004. Härutöver har universitetslektorn Ulla Björkman biträtt kommittén som sekreterare under tiden den 1 juni 2003–1 augusti 2004.

Kommittén har antagit namnet 2003 års vallagskommitté (Ju 2003:03).

Kommittén överlämnar härmed sitt betänkande Ny vallag (SOU 2004:111).

Till betänkandet fogas reservationer och särskilda yttranden.

Utredningsuppdraget är därmed slutfört.

Stockholm i oktober 2004

Ulf Larsson

Marita Bengtsson

Mats Berglind

Tommy Bernevång Forsberg

Mats Einarsson

Liselott Hagberg

Inger Jarl Beck

Monica Lindow

Kerstin Lundgren

Ola Nilsson

Per-Olof Thulin

/Lars-Åke Ström

Innehåll

Sammanfattning	11
Författningsförslag	23
1.1 Förslag till vallag	23
1.2 Förslag till lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369)	71
1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting	77
1.4 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	79
1.5 Förslag till lag om ändring i kommunallagen (1991:900).....	80
1.6 Förslag till lag om ändring i sametingslagen (1992:1433)	82
1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar	86
1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i skatteförvaltningens folkbokföringsverksamhet	87
1.9 Förslag till lag om upphävande av lagen (1994:1064) om folkomröstning om EU-medlemskap.....	88
1.10 Förslag till lag om upphävande av lagen (1994:1650) om riksdagens val av företrädare för Sverige i Europaparlamentet.....	89
1.11 Förslag till lag om upphävande av lagen (2003:83) om folkomröstning om införande av euron	90

1	Utredningsuppdraget	91
1.1	Direktiven.....	91
1.2	Utredningsarbetet	93
2	Huvuddragen i valförfarandet.....	95
3	En ny vallag	105
3.1	Bakgrund.....	105
3.2	Överväganden.....	107
4	Det lokala ansvaret för genomförande av val	111
4.1	Bakgrund.....	111
4.2	Genomförandet av förtidsröstningen valen 1994–2004 och folkomröstningen 2003.....	115
4.3	Valmyndighetens iakttagelser och synpunkter.....	117
4.4	Fortsatt omorganisering av post- och kassaservicen.....	117
4.5	Överväganden.....	118
5	Budröstning	123
5.1	Bakgrund.....	123
5.2	Överväganden.....	125
5.2.1	Säkerheten vid budröstning.....	125
5.2.2	Kretsen som får vara bud.....	127
5.2.3	Kretsen som får vara vittnen	130
6	Brevröstning.....	131
6.1	Bakgrund.....	131
6.2	Genomförandet av brevröstningen 2002–2004	132
6.3	Överväganden.....	134

7	Identitetskontroll vid röstning	139
7.1	Bakgrund	139
7.2	Överväganden	140
8	Valsedlar	147
8.1	Den närmare utformningen av valsedlar.....	147
8.1.1	Bakgrund	147
8.1.2	Överväganden	149
8.2	Symboler och andra uppgifter på valsedlar.....	151
8.2.1	Bakgrund	151
8.2.2	Överväganden	153
8.3	Rätt till fria valsedlar m.m.	155
8.3.1	Bakgrund	155
8.3.2	Överväganden	157
8.4	Väljarnas tillgång till valsedlar i röstningslokalerna	158
8.4.1	Bakgrund	158
8.4.2	Överväganden	159
8.5	Beställning av valsedlar	161
8.5.1	Bakgrund	161
8.5.2	Överväganden	161
9	Proportionaliteten i valen till kommunfullmäktige	163
9.1	Bakgrund	163
9.2	Överväganden	165
10	Offentliga valförberedelser	169
10.1	Bakgrund	169
10.2	Författningsutredningens förslag	170
10.3	Överväganden	171

11	Elektroniska röstningsförfaranden.....	175
11.1	Bakgrund.....	175
11.2	Frågans tidigare behandling.....	176
11.3	Erfarenheter från andra länder.....	177
11.4	Europarådets rekommendation om en gemensam standard för e-röstning	180
11.5	Överväganden.....	181
12	Övriga frågor	187
12.1	Genomförande av extra val till riksdagen	187
12.1.1	Bakgrund	187
12.1.2	Överväganden.....	189
12.2	Villkor för registrering av partibeteckning	191
12.2.1	Bakgrund	191
12.2.2	Överväganden.....	192
12.3	Rätten att kandidera i flera valkretsar vid riksdagsvalet.....	195
12.3.1	Bakgrund	195
12.3.2	Överväganden.....	196
12.4	Skydd mot ofrivillig kandidatur	198
12.4.1	Bakgrund	198
12.4.2	Överväganden.....	200
12.5	Fastighetsbildningsåtgärder som påverkar antalet röstberättigade i ett valdistrikt	202
12.5.1	Bakgrund	202
12.5.2	Överväganden.....	202
12.6	Anmälan om att tas upp i röstlängd såvitt avser utlandssvenskar.....	206
12.6.1	Bakgrund	206
12.6.2	Överväganden.....	207
12.7	Öppethållande i vallokaler	208
12.7.1	Bakgrund	208
12.7.2	Överväganden.....	209

12.8	Vallokalers tillgänglighet för personer med funktionshinder.....	211
12.8.1	Bakgrund	211
12.8.2	Överväganden	212
12.9	Förstärkt skydd för valhemligheten	212
12.9.1	Bakgrund	212
12.9.2	Överväganden	214
12.10	Vem skall lägga valkuvertet i valurnan?	215
12.10.1	Bakgrund	215
12.10.2	Överväganden	216
12.11	Skall rätten att ångerrösta begränsas?	217
12.11.1	Bakgrund	217
12.11.2	Överväganden	218
12.12	Ersättarordningen vid dubbelvalsavveckling	220
12.12.1	Bakgrund	220
12.12.2	Överväganden	222
12.13	Överklagandebestämmelser.....	224
12.13.1	Bakgrund	224
12.13.2	Överväganden	225
12.14	Åtgärder för ökat valdeltagande m.m.	228
12.14.1	Bakgrund	228
12.14.2	Överväganden	230
13	Kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar	233
13.1	Förslagets ekonomiska konsekvenser.....	233
13.2	Övriga konsekvenser	240
14	Författningskommentar	243
14.1	Förslaget till ny vallag.....	243
14.2	Förslaget till lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369)	282

14.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1979:411) om ändring i Sveriges indelning i kommuner i och landsting....	283
14.4 Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)....	284
14.5 Förslaget till lag om ändring i kommunallagen (1991:900).....	285
14.6 Förslaget till lag om ändring i sametingslagen (1992:1433).....	286
14.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar.....	287
14.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i skatteförvaltningens folkbokföringsverksamhet.....	288
Reservationer och särskilda yttranden.....	289
Bilagor	301
Bilaga 1: Kommittédirektiv.....	301
Bilaga 2: Utkast till valförordning.....	321

Sammanfattning

Kommitténs förslag och överväganden i huvudsak:

En ny vallag föreslås. I lagen regleras hela valförfarandet samlat och mer lättillgängligt och pedagogiskt än i den nuvarande lagen. Till lagen ansluter en valförordning, som innehåller kompletterande föreskrifter om bland annat den närmare utformningen av valsedlar och valkuvert. Vissa ytterligare detaljföreskrifter kommer att utfärdas av den centrala valmyndigheten. Sådant som hittills har varit oreglerat tas nu in i författning. Därmed förbättras tillgängligheten och stärks förutsebarheten beträffande de regler som gäller vid val.

Följande materiella nyheter i den nya lagen bör särskilt framhållas:

- Det lokala ansvaret för genomförande av val samlas hos kommunerna. Motsvarande ekonomiska resurser överförs till kommunerna från staten.
- Rätten att brevrösta för väljare som befinner sig utomlands permanentas.
- Möjligheterna att rösta genom bud utvidgas.
- Samtidigt stärks säkerheten vid röstning, såväl genom bud som då väljaren röstar själv. Därigenom motverkas valfusk och stärks förtroendet för valsystemet.
- Det blir tryggare att rösta för väljare som till följd av funktionshinder eller någon annan orsak behöver hjälp för att göra i ordning sin röst. Särskilda bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt införs.
- Tillgängligheten till valsedlar i röstningslokaler förbättras för småpartier som endast är representerade på lokal eller regional nivå.

Kommittén har även övervägt frågor om offentliga valförberedelser, elektronisk röstning och proportionaliteten vid val till kommunfullmäktige. Kommitténs ställningstaganden innebär följande:

- Något system med offentliga valförberedelser införs inte.
- Elektroniska förfaranden införs inte.
- Proportionaliteten vid val till kommunfullmäktige ändras inte.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 2006.

Kommitténs uppdrag har varit tudelat. Den ena delen av uppdraget har varit att se över bestämmelserna i vallagen och lämna förslag till en ny lag. Enligt direktiven skall den nya lagen innehålla de grundläggande reglerna om valförfarandet. Kompletterande valtekniska föreskrifter skall kunna meddelas av regeringen och den centrala valmyndigheten.

Den andra delen av uppdraget har enligt direktiven varit att bland annat

- överväga om hela det lokala ansvaret för genomförande av val skall samlas hos kommunerna,
- se över systemet med budröstning och överväga om säkerheten i något eller några avseenden bör förstärkas,
- ta ställning till om brevröstningen skall finnas kvar och i så fall arbeta in bestämmelserna om brevröstning i den nya vallagen,
- pröva frågan om ökad proportionalitet vid valen till kommunfullmäktige,
- ta upp frågan om införandet av offentliga valförberedelser,
- överväga i vilken utsträckning elektroniska förfaranden bör införas vid röstning i röstningslokal.

Ytterligare frågor som kommittén enligt direktiven har tagit ställning till är om den nuvarande huvudregeln om att vallokaler skall öppna redan kl. 8 bör ändras till kl. 9, om samma regler för identitetskontroll bör gälla oavsett var en väljare röstar, göra en översyn av reglerna om rättelse i röstlängd såvitt avser utlands-svenskar samt lämna förslag om hur man till följd av fastighets-bildningsåtgärder skall kunna undvika att antalet röstberättigade i ett valdistrikt kan bli för många eller för få.

Som en följd av bland annat konstitutionsutskottets betänkande 2003/04:KU13 Val och regeringsbildning har kommittén dessutom tagit ställning till följande frågor:

- genomförande av extra val till riksdagen,
- villkor för registrering av partibeteckning,
- rätten att kandidera i flera valkretsar vid riksdagsvalet,
- skydd mot ofrivillig kandidatur,
- valsedlarnas utformning och innehåll m.m.,
- distribution m.m. av valsedlar,
- vallokalers tillgänglighet för personer med funktionshinder,
- förstärkt skydd för valhemligheten,
- vem som skall lägga valkuvertet i valurnan,
- begränsningar i rätten att ångerrösta,
- ersättningsordningen vid dubbelvalsavveckling,
- åtgärder för ökat valdeltagande.

En ny vallag

Kommittén föreslår en ny vallag. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2006, då vallagen (1997:157) skall upphöra att gälla. Utgångspunkten för förslaget är att den nya lagen på ett mer enkelt, begripligt och pedagogiskt sätt skall reglera de viktigaste momenten i valförfarandet för samtliga val. Samtidigt skall framhållas att det finns anledning att iakta återhållsamhet när det gäller att ta in föreskrifter om valförfarandet i författning av lägre valör än lag.

Den nuvarande vallagen tyngs i flera fall av mycket detaljerade eller rent administrativt betonade bestämmelser. Vidare finns det i dag på vissa områden regleringar av valtekniska förhållanden som har sin grund inte i föreskrifter utan närmast i upphandlingsunderlag som fastställs av den centrala valmyndigheten. I stort sett identiska bestämmelser upprepas på olika ställen, t.ex. såvitt avser hur röstningen går till eller vad som gäller när en röst lämnas genom bud. I lagen upprepas på flera ställen grundläggande bestämmelser om val i regeringsformen och i kommunallagen (1991:900). Detta gäller också val till Europaparlamentet som bl.a. finns i rådets akt (fogad till rådets beslut 76/787 av den 20 december 1976) om allmänna och direkta val till Europaparlamentet samt rådets direktiv (93/106/EG av den 6 december 1993) om individuella arrangemang om unionsmedborgarnas rösträtt och

valbarhet. I lagen förekommer också ett antal bestämmelser som har utformats som icke bindande regler.

Enligt kommittén hör rent administrativt betonade bestämmelser och regleringar av valtekniska förhållanden och liknande inte hemma i lag utan i stället i föreskrifter av lägre valör. Detta gäller t.ex. föreskrifter om hur valsedlar, valkuvert och protokoll närmare skall vara utformade. Kommittén har i linje med det nu sagda tagit fram ett utkast till valförordning. Identiska bestämmelser som upprepas på olika ställen har ersatts med hänvisningar. Icke bindande bestämmelser har utmönstrats. Slutligen har lagtexten anpassats till ett modernt språkbruk.

Den nya lagen omfattar 16 kapitel. Antalet paragrafer har närmast halverats i förhållande till den nuvarande lagen. Det gäller också textmängden.

Det lokala ansvaret för genomförande av val

Enligt kommittén är nu tiden inne för att samla hela det lokala ansvaret för genomförande av val i landet hos kommunerna. Kommunerna skall liksom i dag se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler för varje valdistrikt och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta på valdagen. Varje kommun skall dessutom vid val som gäller hela landet se till att det i kommunen finns särskilda röstmottagningsställen som i fråga om öppethållande, tillgänglighet och lokalisering ger väljarna möjlighet att förtidsrösta. Den nuvarande ambitionsnivån för förtidsröstningen ändras inte med kommitténs förslag. Vad det handlar om är att förtidsröstningen med ett ändrat huvudmannskap skall kunna genomföras i samma utsträckning som hittills. Som en följd av kommitténs förslag avskaffas den s.k. poströstningen som ett särskilt institut.

Ansvaret för den s.k. institutionsröstningen förs därmed också över till kommunerna.

Dessutom införs ett krav på att en kommun som avser att som röstningslokal använda en lokal som inte är tillgänglig för personer med funktionshinder först skall samråda med länsstyrelsen om saken. En sådan ordning gäller i dag redan för vallokaler. Med kommitténs förslag blir denna ordning gällande för samtliga röstningslokaler.

Budröstning

Säkerheten förstärks. Möjligheterna att kontrollera buds behörighet skall bli bättre. Den som uppträder som bud skall – utöver nuvarande uppgifter om namn, personnummer och adress – också ange i vilken egenskap han eller hon uppträder som bud. Även den som är vittne vid budröstning skall ange sitt namn, personnummer och adress på ytterkuvertet för budröst.

Hur budets identitet har kontrollerats skall vidare dokumenteras av röstmottagaren, vilket ytterligare bidrar till en förstärkt säkerhet vid denna form av röstning.

Samtidigt utökas kretsen som får vara bud. Utöver den nuvarande kretsen släktingar som får vara bud skall även makens eller sambons barnbarn, föräldrar eller syskon få vara bud. Vidare skall personer som särskilt har förordnats av kommunen att vara bud få vara bud, liksom anställda vid ett häkte eller en kriminalvårdsanstalt. Slutligen likställs lantbrevbärarnas roll med övriga bud.

Även kretsen som får vara vittnen utökas. Ett vittne skall ha fyllt 18 år. Något ytterligare krav ställs inte upp. Det innebär att det nuvarande kravet att väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn inte får vara vittnen slopas.

Brevröstningen

Nuvarande möjligheter för väljare som vistas utomlands eller ombord på ett fartyg i utrikes fart att få brevrösta skall finnas kvar. Bestämmelserna om brevröstning arbetas in i den nya lagen.

Tidsfristen för när en brevröst tidigast får göras i ordning sträcks ut från nuvarande 30 dagar till 45 dagar före valdagen för att härigenom kunna minska risken för att brevröster på grund av långsam postgång kommer fram för sent.

Kretsen som får vara vittnen utökas. Den nuvarande begränsningen i brevröstningslagen för väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn att vara vittne förs inte över till den nya vallagen. Reglerna blir därmed desamma som vid budröstning.

Identitetskontroll vid röstning

Enhetliga regler för kontroll av väljarnas identitet införs. Väljare som inte är kända för röstmottagarna skall, om röstmottagarna begär det, legitimera sig eller på annat sätt styrka sin identitet. Om de inte gör det får de inte rösta. Denna regel skall gälla oavsett var en väljare röstar, dvs. i vallokal, eller på ett särskilt röstmottagningsställe. I de fall väljaren lämnar sin valsedel genom bud skall samma regler för identitetskontroll av väljaren tillämpas av budet, vilket i praktiken torde bli aktuellt endast i de fall valsedeln lämnas genom ett bud som är lantbrevbärare. Samma regler för identitetskontroll skall också tillämpas då budröster tas emot av röstmottagare. Det är alltså röstmottagarna som avgör om en väljare skall legitimera sig eller på annat sätt styrka sin identitet. Röstmottagarna måste således vara på det klara med att de, när de prickar av en väljare i röstlängden, också går i god för att väljaren faktiskt är den han eller hon utger sig för att vara.

Hur röstmottagarna i varje enskilt fall hanterar identitetskontrollen skall dokumenteras, i vallokalen genom en anteckning i röstlängden och vid ett särskilt röstmottagningsställe i de fortlöpande anteckningar över röstmottagningen som där förs.

Valsedlar

Den närmare utformningen av valsedlarna författningsregleras. Av bestämmelserna skall det framgå vilken storlek valsedlar skall ha, att de skall vara av papper som har samma kvalitet för samtliga valsedlar och att alla valsedlar som avser ett visst val skall ha samma färg. Vidare skall det framgå vilket utrymme på valsedeln som är reserverat för partibeteckning, namn på kandidater, valkrets-beteckning, valbeteckning, uppgift om det parti som valsedeln gäller för har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater samt listtypbeteckning och signallinjer.

Någon regel om att valsedlar får förses med symboler föreslås inte.

Varje kandidat skall liksom hittills identifieras på valsedeln så att det framgår vem som avses. Vilka närmare uppgifter om en kandidat som får anges på en valsedel skall författningsregleras. Regleringen skall vara uttömmande. På en valsedel får utöver varje

kandidats namn finnas endast följande uppgifter om kandidaten: ålder, yrke eller titel, adress, partitillhörighet eller liknande uppgift.

Valadministrationens ansvar för att väljarna har tillgång till partivalsedlar i den kommunala valen sträcks ut till att gälla även partivalsedlar för lokala partier som är representerade i landstings- eller kommunfullmäktige. Sådana partier skall ha rätt att få sina valsedlar utlagda i dessa val i samtliga röstningslokaler i den aktuella kommunen eller landstinget.

Den nuvarande regeln om att valadministrationen vid val till Europaparlamentet skall svara för att väljarna i varje röstningslokal inte bara har tillgång till partivalsedlar utan också namnvalsedlar om partiet deltar med endast en valsedel, ändras inte. Det finns inte heller skäl för att i andra val ålägga valadministrationen ett ansvar för att väljarna i varje röstningslokal eller vallokal utöver partivalsedlar i motsvarande omfattning också skall ha tillgång till namnvalsedlar.

Proportionaliteten i valen till kommunfullmäktige

Det nuvarande valsystemet för val till kommunfullmäktige ändras inte. Något förslag till ett mer proportionellt mandatfördelnings-system för kommunvalen läggs inte fram då kommittén inte kunnat uppnå enighet i frågan om hur ett sådant kommunproportionellt valsystem bör utformas. Regeringen har också helt nyligen tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppgift att göra en samlad översyn av regeringsformen (dir. 2004:96). I det uppdraget ingår också att göra en utvärdering och översyn av hela vals-systemet, vilket bland annat innefattar frågor om proportionalitet och småpartispärr.

Offentliga valförberedelser

Den fria nomineringsrätten har sedan länge varit en central princip i det svenska vals-systemet. Enligt denna rätt har väljarna möjlighet att kort tid före ett val bilda ett nytt parti utan något särskilt anmälnings- eller ansökningsförfarande. 1999 års författnings-utredning har föreslagit att det skall införas ett system där de partier som önskar delta i allmänna val måste anmäla detta en viss tid före valet (SOU 2001:99). Förslaget innebär att endast de

partier som har gjort en sådan förhandsanmälan deltar i fördelningen av mandat. Kommittén anser dock inte att det finns tillräckliga skäl för att ersätta eller på annat sätt begränsa den fria nomineringsrätten med ett system med offentliga valförberedelser som Författningsutredningen föreslagit

Elektroniska röstningsförfaranden

Något förslag som gör det möjligt att rösta elektroniskt bör inte nu läggas fram. Kommittén förordar dock att försök med elektronisk röstning under kontrollerade former bör genomföras i omgångar, men inte i samband med allmänna val. Försöken bör t.ex. avse kommunala folkomröstningar och genomföras i samverkan med den centrala valmyndigheten.

Övriga frågor

Genomförande av extra val till riksdagen

Enligt 3 kap. 4 § regeringsformen skall extra val till riksdagen hållas inom tre månader efter förordnade. Det har hittills varit en målsättning att valmyndigheterna skall ha beredskap så att extra val kan anordnas inom 35 dagar efter förordnandet. Förutom den i regeringsformen angivna maximitiden finns inga allmänna föreskrifter om tidsgränser för genomförande av extra val. Frågan är om sådan föreskrifter nu bör införas.

Det går dock inte enligt kommittén att ange någon generell tid för hur snabbt extra val till riksdagen skall hållas. Detta får i stället bestämmas i det konkreta fallet. Om ett extra val skall kunna genomföras med full respekt för de demokratiska principerna och med iakttagande av rättssäkerhetens krav, finns det mycket som talar för att det kan behövas mer än 35 dagar. Samtidigt måste behovet tillgodoses av att snabbt kunna undanröja det parlamentariskt osäkra läge som föranlett det extra valet. Vid bestämmande av tidpunkten för när valet skall genomföras måste det ske en avvägning mellan dessa olika intressen.

Villkor för registrering av partibeteckning

Det nuvarande villkoret i vallagen att ett parti som är en underavdelning av en politisk sammanslutning inte kan få sin partibeteckning registrerad slopas.

Rätten att kandidera i flera valkretsar vid riksdagsvalet

Kandidaturer i flera valkretsar kan leda till allvarliga nackdelar för väljarna. När ett antal personer förekommer samtidigt på en rikslista och dessutom på en eller flera kretslistor blir förutsägbarheten minimal. Frågan aktualiserades senast i samband med att Rådet för utvärdering av 1998 års val konstaterade att förutsägbarheten blir minimal när ett antal kandidater förekommer samtidigt på en risklista och dessutom på en eller flera kretslistor (SOU 1999:136). Regeringen förutsatte emellertid att partierna skulle medverka till att komma till rätta med problemet och fann att det vid den aktuella tidpunkten inte fanns tillräckliga skäl för att föreslå någon lagstiftning, vilket även riksdagen ställde sig bakom (prop. 2001/02:53, bet. 2001/02:KU8). De siffror som redovisats för 2002 års val för dubbelvalsavveckling visar också att utvecklingen till viss del gått i önskad riktning. Kommittén har därför avstått från att föreslå någon lagstiftning av innebörden en kandidatur per valkrets.

Skydd mot ofrivillig kandidatur

Nuvarande reglerna för registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater innebär ett effektivt skydd mot ofrivillig kandidatur. Detta gäller dock inte för partier som inte har skyddat sin partibeteckning. Några förändringar av den nuvarande ordningen föreslås inte. Det innebär då för den som utan sitt samtycke har angetts som kandidat på en valsedel att han eller hon som hittills genom en anmälan till länsstyrelsen offentligen kan påpeka att något samtycke inte finns till kandidaturen.

Fastighetsbildningsåtgärder som påverkar antalet röstberättigade i ett valdistrikt

Den nuvarande ordningen att samtliga röstberättigade på varje fastighet hänförs till samma valdistrikt ändras inte. Men det skall bli möjligt att kunna göra undantag från denna ordning när det gäller mycket stora fastigheter med ett mycket stort antal röstberättigade personer eller en mycket stor geografisk omfattning eller fastigheter med flera geografiska områden. Undantag skall dock få göras bara under förutsättning av de valdistrikt som berörs ligger inom samma valkrets.

Anmälan att tas upp i röstlängd såvitt avser utlandssvenskar

Den nuvarande ordningen för utlandssvenskar – som innebär att en avgiven röst som kommer in i rätt tid från någon som inte är upptagen i röstlängden leder till att vederbörande tas upp i röstlängden för det aktuella valet – ändras inte. Bestämmelsen i fråga som utformats som en bestämmelse om rättelse av röstlängd skall dock få en ny utformning och placering för att språkligt sett bättre stämma överens med bestämmelserna om anmälan om att finnas i röstlängd.

Öppethållande i vallokaler

Vallokalerna skall som huvudregel liksom i dag öppna kl. 8 och stänga kl. 20 respektive kl. 21. Den senare tidpunkten gäller vid val till Europaparlamentet. Kommunerna får, med sin kännedom om de lokala förhållandena, besluta om begränsningar av dessa tider om väljarna ändå får goda möjligheter att rösta.

Reglerna preciseras på så sätt att en vallokal alltid måste vara öppen minst mellan kl. 9 och 13 samt mellan kl. 17 och 20. Vid val till Europaparlamentet måste dock en vallokal som hittills alltid vara öppen till kl. 21. Dessutom införs ett krav på att en kommun som vill besluta om begränsningar av öppethållandet först skall samråda med länsstyrelsen och redogöra för de skäl som ligger till grund för åtgärden.

Vallokalers tillgänglighet för personer med funktionshinder

Utgångspunkten för vallagen är att vid valet av vallokal i första hand välja en lokal som är tillgänglig för personer med funktionshinder. Detta krav, som också kommittén ansluter sig till, kan emellertid inte alltid tillgodoses. Det är också bakgrunden till regeln om att en väljare som inte kan komma in i vallokalen – i stället för att bli avvisad och därmed förvägrad att rösta – skall få avge sin röst omedelbart utanför vallokalen till någon av valförrättarna.

Ett absolut krav på att kommunen vid val av vallokal måste se till att lokalen är tillgänglig för personer som har någon form av funktionshinder bör dock inte föreskrivas. Ett sådant krav skulle kunna leda till att det i vissa valdistrikt inte går att få fram någon godtagbar lokal och att väljarna i distriktet blir hänvisade att rösta på annat sätt.

Förstärkt skydd för valhemligheten

För att bättre slå vakt om rösthemligheten införs i vallagen en uttrycklig tystnadsplikt för anhöriga och andra som hjälper en väljare att rösta. För röstmottagare och andra offentliga funktionärer införs motsvarande regler i sekretesslagen.

Vidare tydliggörs genom en ny sekretessbestämmelse i sekretesslagen att sekretessen gäller för innehållet i valkuvert som inte har lagts ned i valurnan och som därmed kan avslöja hur en viss väljare har röstat.

Vem skall lägga valkuvertet i valurnan?

Det bör precis som idag vid röstning i vallokal ankomma på röstmottagarna att lägga mottagna valkuvert i valurnan.

Skall rätten att ångerrösta begränsas?

Någon begränsning av rätten att ångerrösta bör inte införas.

Ersättarordningen vid dubbelvalsavveckling

Reglerna för dubbelvalsavveckling vid personval bör inte ändras.

Överklagandebestämmelser

Nuvarande bestämmelser om överklagande samlas i ett kapitel i den nya lagen.

Tidsfristerna för överklagande av olika slag av beslut anges uttömmande i vallagen.

Ett beslut av länsstyrelsen eller den centrala valmyndigheten att fastställa utgången av ett val skall få överklagas också av en kandidat som inte varit upptagen i den aktuella röstlängden, såvitt avser förordnande av honom eller henne som ledamot, efterträdare eller ersättare.

Det skall framgå av vallagen att ett omval till riksdagen eller landstingsfullmäktige avser endast det antal fasta mandat och utjämningsmandat som tilldelades den berörda valkretsen vid det upphävda valet.

Kostnader

Finansieringsprincipen har beaktats. Den del av valanslaget som den centrala valmyndigheten i dag använder för s.k. poströstning och institutionsröstning bör föras över till kommunerna, dock med en reducering för de kostnader som den centrala valmyndigheten med kommitténs ställningstagande även fortsättningsvis kommer att ha för distributionen m.m. av kommunexterna förtidsröster. Regleringsbeloppet bör betalas ut som ett särskilt bidrag vid val. Fördelningsgrunden bör vara kronor per antalet röstberättigade i valet till kommunfullmäktige. Det är enligt kommitténs mening inte rimligt att varje kommun själv gör en upphandling av dessa distributionstjänster.

Författningsförslag

1.1 Förslag till vallag

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens innehåll

Innehållet i denna lag är uppdelat enligt följande.

AVDELNING I. ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

- 1 kap. – Inledande bestämmelser
- 2 kap. – Partier och kandidater
- 3 kap. – Valmyndigheter m.m.
- 4 kap. – Valkretsar och valdistrikt m.m.
- 5 kap. – Röstlängder och röstkort
- 6 kap. – Valsedlar och kuvert

AVDELNING II. GENOMFÖRANDE AV VAL

- 7 kap. – Allmänna bestämmelser om röstning
- 8 kap. – Allmänna bestämmelser om röstmottagning
- 9 kap. – Röstmottagning i vallokal
- 10 kap. – Röstmottagning på särskilda röstmottagningsställen

AVDELNING III. RÄKNING AV RÖSTER

- 11 kap. – Preliminär rösträkning i vallokal
- 12 kap. – Valnämndens rösträkning
- 13 kap. – Slutlig rösträkning

AVDELNING IV. MANDATFÖRDELNING

- 14 kap. – Mandatfördelning

AVDELNING V. AVSLUTANDE BESTÄMMELSER

15 kap. – Överklagande

16 kap. – Tystnadsplikt

AVDELNING I. ALLMÄNNA BESTÄMMELSER**1 kap. Inledande bestämmelser**

1 § I denna lag finns bestämmelser om genomförande av val till riksdagen, landstings- och kommunfullmäktige samt Europaparlamentet.

Vissa grundläggande bestämmelser om val finns i regeringsformen och kommunallagen (1991:900). För val till Europaparlamentet finns det bestämmelser i rådets akt (fogad till rådets beslut 76/787 av den 20 september 1976) om allmänna och direkta val till Europaparlamentet¹ (valrättsakten) samt i rådets direktiv 93/109/EG av den 6 december 1993 om individuella arrangemang angående unionsmedborgarnas rösträtt och valbarhet.²

När val skall hållas

2 § Val skall alltid hållas på en söndag.

3 § Ordinarie val till riksdagen samt ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige skall hållas samma dag. Valdag skall vara den tredje söndagen i september. Val till Europaparlamentet skall hållas i juni.

Vid omval till riksdagen skall regeringen bestämma vilken dag som skall vara valdag. Vid omval till landstings- eller kommunfullmäktige skall den centrala valmyndigheten efter samråd med länsstyrelsen bestämma vilken dag som skall vara valdag.

¹ EGT L 278, 8.10.1976, s. 5 (Celex 41976X1008).

² EGT L 329, 30.12.1993, s. 34 (Celex 31993L0109).

2 kap. Partier och kandidater

Registrering av partibeteckning

1 § Ett parti som vill registrera sin beteckning skall skriftligen anmäla detta hos den centrala valmyndigheten. Om anmälan görs senast den sista februari det år val skall hållas, gäller registreringen från och med det valet.

Om fråga är om ett annat slag av val än ordinarie val till riksdagen, ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige eller val till Europaparlamentet, skall en anmälan i stället för vad som sägs i första stycket göras senast en vecka efter det att beslutet om valdag har meddelats för att registreringen skall gälla från och med det valet.

2 § Av en anmälan skall framgå vilket slag av val den gäller. Om den avser val till landstings- eller kommunfullmäktige, skall det framgå vilket landsting eller vilken kommun den gäller.

Till anmälan skall fogas förklaringar enligt 4 § eller ett intyg om att sådana förklaringar har visats upp för notarius publicus.

3 § En partibeteckning skall registreras om följande villkor är uppfyllda.

1. Partibeteckningen består av eller innehåller ord.

2. En anmälan om registrering för val till riksdagen har dokumenterat stöd av minst 1 500 personer som har rösträtt i hela landet, om inte partiet är representerat i riksdagen.

3. En anmälan om registrering för val till landstings- eller kommunfullmäktige har dokumenterat stöd av minst 100 respektive minst 50 personer som har rösträtt i det landsting eller den kommun som anmälan gäller.

4. En anmälan om registrering för val till Europaparlamentet har dokumenterat stöd av minst 1 500 personer som har rösträtt i hela landet, om inte partiet är representerat i parlamentet.

5. Partibeteckningen kan inte antas bli förväxlad med en beteckning som redan

a) är registrerad, eller

b) har anmälts för registrering, om beteckningarna skulle komma att bli registrerade för samma val.

6. Partibeteckningen kan inte antas bli förväxlad med en beteckning som tidigare gällt för samma slag av val men som

avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte.

4 § De som enligt 3 § 2–4 stöder en anmälan om registrering skall egenhändigt skriva under en förklaring om stödet. Av förklaringen skall framgå deras namn, personnummer och var de är folkbokförda.

5 § Om en partibeteckning registreras för val till riksdagen, gäller registreringen också för val till landstings- och kommunfullmäktige i hela landet samt för val till Europaparlamentet. Om registreringen avser val till landstingsfullmäktige, gäller den val i det landstinget och val till kommunfullmäktige i de kommuner som ligger inom landstinget. I övriga fall gäller registreringen endast för det val som anmälan avser.

6 § Om ett parti som har registrerat en partibeteckning går med på det, kan ett annat parti få samma beteckning registrerad

1. för val till riksdagen även om beteckningen redan är registrerad för val till landstings- eller kommunfullmäktige, eller

2. för val till landstingsfullmäktige, även om partibeteckningen redan är registrerad för val till kommunfullmäktige inom landstinget.

Detta gäller också om det första partiets ansökan ännu inte lett till registrering, när det andra partiet lämnar in sin ansökan.

7 § En registrerad partibeteckning skall avregistreras om partiet

1. begär det, eller

2. inte har anmält kandidater för två ordinarie val i följd till riksdagen, landstings- eller kommunfullmäktige eller till Europaparlamentet.

8 § När en partibeteckning har registrerats eller avregistrerats, skall den centrala valmyndigheten kungöra detta i Patent- och registreringsverkets kungörandetidning.

Anmälan av kandidater

9 § Ett parti som vill anmäla samtliga sina kandidater för ett visst val skall skriftligen göra detta hos den centrala valmyndigheten eller, i den utsträckning som regeringen bestämmer, länsstyrelsen.

Till anmälan skall fogas en egenhändig förklaring från varje kandidat att han eller hon samtycker till anmälan.

10 § En anmälan av kandidater skall avse den eller de valkretsar där de anmälda personerna kandiderar.

11 § Unionsmedborgare som inte samtidigt är svenska medborgare och som önskar kandidera vid val till Europaparlamentet skall skriftligen till den centrala valmyndigheten

1. ange sin nationalitet och sin adress i Sverige,
2. ange den valkrets eller det område i hemstaten där de senast var upptagna i röstlängd, och
3. försäkra att de inte kandiderar vid val till Europaparlamentet i någon annan stat.

Till en sådan försäkran skall fogas ett intyg av den behöriga myndigheten i hemstaten att valbarheten inte gått förlorad där eller att denna diskvalifikationsgrund inte finns såvitt myndigheten vet. En underrättelse om att en unionsmedborgare har förklarat att han eller hon vill kandidera vid val till Europaparlamentet skall sändas till valmyndigheten i den stat där personen är medborgare.

12 § En anmälan av kandidater skall inte beaktas, om partiet inte kan visa att det har fått kandidaternas samtycke till att anmäla dem. En kandidat som inte visar upp ett intyg enligt 11 § andra stycket får inte kandidera. Om en sådan kandidat anmäls till ett val, skall anmälan inte beaktas.

13 § Den centrala valmyndigheten skall inför varje val

1. besluta när kandidaterna senast skall anmälas och kungöra detta beslut,
2. underrätta varje parti som registrerat sin partibeteckning om tidpunkten, och
3. bestämma när försäkran enligt 11 § senast skall lämnas.

3 kap. Valmyndigheter m.m.

Valmyndigheter

1 § Det skall finnas en central valmyndighet som har det övergripande ansvaret i landet för frågor om val.

2 § Länsstyrelsen är regional valmyndighet med ansvar i länet för frågor om val.

3 § I varje kommun skall det finnas en valnämnd, som är lokal valmyndighet med ansvar i kommunen för frågor om val.

Att kommunerna skall se till att det finns vallokaler för varje valdistrikt framgår av 4 kap. 20 §.

I val som gäller hela landet ansvarar varje kommun också för att det i kommunen finns särskilda röstmottagningsställen som i fråga om öppethållande, tillgänglighet och lokalisering ger väljarna goda möjligheter att rösta.

Om kommunen avser att som särskilt röstmottagningsställe använda en lokal som inte uppfyller kravet på tillgänglighet, skall kommunen samråda med länsstyrelsen innan den beslutar i saken. Kommunen skall ange varför den gjort bedömningen att någon annan lokal inte kan användas i stället.

Röstmottagare

4 § I varje röstningslokal skall det finnas så många röstmottagare som behövs för att röstmottagningen skall kunna genomföras.

För varje valdistrikt skall det utses minst fyra röstmottagare, varav en ordförande och en ersättare för denne. Vid röstmottagningen skall minst tre av röstmottagarna vara närvarande i vallokalen. En av dessa skall vara ordföranden eller dennes ersättare.

5 § Röstmottagare förordnas av valnämnden. Röstmottagare hos en utlandsmyndighet förordnas dock av myndighetens chef. Om valnämnden har beslutat att särskild röstmottagning skall äga rum på ett sjukhus, en kriminalvårdsanstalt, ett häkte eller någon liknande inrättning, får nämnden överlåta åt den som är chef för inrättningen att förordna röstmottagare där.

Alla som är valbara till ledamöter i valnämnden är skyldiga att ta emot ett uppdrag som röstmottagare i ett valdistrikt, om de inte har ett giltigt hinder.

Lantbrevbärare

6 § Posten AB skall biträda vid val genom att de lantbrevbärare som är anställda av bolaget skall vara bud enligt bestämmelserna i 7 kap.

Vid val som inte gäller hela landet får den centrala valmyndigheten begränsa Posten AB:s skyldighet enligt första stycket.

4 kap. Valkretsar och valdistrikt m.m.

Valkretsar

1 § För val till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige skall det finnas geografiskt avgränsade områden för vilka det skall väljas ledamöter till den beslutande församling valet gäller (valkretsar). För val till Europaparlamentet utgör landet en enda valkrets.

Om inte annat anges skall vid tillämpningen av detta kapitel antalet röstberättigade vid ett val beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i skatteförvaltningens folkbokföringsverksamhet den 1 mars valåret.

Val till riksdagen

2 § Vid val till riksdagen är landet indelat i följande valkretsar:

1. Stockholms kommun,
2. Stockholms läns valkrets (Stockholms län med undantag av Stockholms kommun),
3. Uppsala län,
4. Södermanlands län,
5. Östergötlands län,
6. Jönköpings län,
7. Kronobergs län,
8. Kalmar län,
9. Gotlands län,
10. Blekinge län,
11. Malmö kommun,
12. Skåne läns västra valkrets (Bjuvs, Eslövs, Helsingborgs, Höganäs, Hörby, Höörs, Landskrona och Svalövs kommuner),

13. Skåne läns södra valkrets (Burlövs, Kävlinge, Lomma, Lunds, Sjöbo, Skurups, Staffanstorps, Svedala, Trelleborgs, Vellinge och Ystads kommuner),

14. Skåne läns norra och östra valkrets (Bromölla, Båstads, Hässleholms, Klippans, Kristianstads, Osby, Perstorps, Simris- hamns, Tomelilla, Åstorps, Ängelholms, Örkelljunga och Östra Göinge kommuner),

15. Hallands län,

16. Göteborgs kommun,

17. Västra Götalands läns västra valkrets (Härryda, Kungälv, Lysekils, Munkedals, Mölndals, Orusts, Partille, Sotenäs, Stenungsunds, Strömstads, Tanums, Tjörns, Uddevalla och Öckerö kommuner),

18. Västra Götalands läns norra valkrets (Ale, Alingsås, Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Herrljunga, Lerums, Lilla Edets, Melleruds, Trollhättans, Vårgårda, Vänersborgs och Åmåls kommuner),

19. Västra Götalands läns södra valkrets (Bollebygds, Borås, Marks, Svenljunga, Tranemo och Ulricehamns kommuner),

20. Västra Götalands läns östra valkrets (Essunga, Falköpings, Grästorps, Gullspångs, Götene, Hjo, Karlsborgs, Lidköpings, Mariestads, Skara, Skövde, Tibro, Tidaholms, Töreboda och Vara kommuner),

21. Värmlands län,

22. Örebro län,

23. Västmanlands län,

24. Dalarnas län,

25. Gävleborgs län,

26. Västernorrlands län,

27. Jämtlands län,

28. Västerbottens län, och

29. Norrbottens län.

3 § Den centrala valmyndigheten skall senast den 30 april det år då ordinarie val skall hållas besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras på följande sätt.

Varje valkrets skall få ett fast valkretsmandat för varje gång som antalet personer som har rösträtt i valkretsen är jämnt delbart med en tredjedel av antalet personer som har rösträtt i hela landet.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får

valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

4 § Ändrad länsindelning eller ändrad kommunal indelning skall beaktas vid val till riksdagen redan från och med den dagen ändringen har beslutats, om beslutet kommer att påverka antalet fasta valkretsmandat och det träder i kraft den 1 januari året efter det år då ordinarie val till riksdagen har hållits.

Val till landstingsfullmäktige

5 § Vid val till landstingsfullmäktige skall landsting delas in i valkretsar.

En valkrets skall omfatta en eller flera kommuner, om inte något annat följer av 6 § andra stycket.

6 § En valkrets bör utformas så att den kan beräknas få minst åtta fasta valkretsmandat. Den bör ha en sammanhängande gränslinje.

En del av en kommun får bilda en valkrets tillsammans med en annan kommun, en del av en annan kommun eller delar av andra kommuner, om valkretsen annars inte kan beräknas få minst åtta fasta valkretsmandat. En kommun får också delas in i två eller flera valkretsar, om man på så sätt kan uppnå en lämpligare valkretsindelning.

7 § Om en kommun delas in i två eller flera valkretsar för val till landstingsfullmäktige och om kommunen är indelad i valkretsar för val till kommunfullmäktige, skall gränsen för en valkrets för val till landstingsfullmäktige sammanfalla med gränsen för en valkrets för val till kommunfullmäktige.

8 § Indelningen i valkretsar skall, sedan kommunerna inom landstinget har fått tillfälle att yttra sig, beslutas av landstingsfullmäktige senast den 31 oktober året före det valår då den nya indelningen skall gälla för första gången. För att gälla skall beslutet vara fastställt av länsstyrelsen.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs,

bestämna att beslut om indelning i valkretsar får meddelas senare än som sägs i första stycket.

9 § Mandaten i landstingsfullmäktige består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.

Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Om talet blir brutet när antalet fasta valkretsmandat beräknas, skall det rundas av till närmast lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

10 § Länsstyrelsen skall senast den 30 april det år då ordinarie val skall hållas besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i landstinget delas med antalet fasta valkretsmandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än som sägs i första stycket.

Val till kommunfullmäktige

11 § Vid val till kommunfullmäktige är kommunen en enda valkrets, om inte något annat följer av 12 §.

12 § Om en kommun har fler än 6 000 personer som har rösträtt, får kommunen delas in i två eller flera valkretsar. Om det finns fler än 24 000 som har rösträtt i en kommun eller om det för kommunen skall utses minst 51 fullmäktige, skall kommunen delas in i två eller flera valkretsar. En kommun som har färre än 6 000 personer som har rösträtt får delas in i två eller flera valkretsar om det finns synnerliga skäl för det.

Antalet röstberättigade skall beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i skatteförvaltningens folkbokföringsverksamhet den 1 mars det år beslutet om valkretsindelning fattas.

En valkrets skall utformas så att den kan få minst 15 kommunfullmäktige. Den skall ha en sammanhängande gränslinje, om det inte finns särskilda skäl för något annat. Antalet fullmäktige för hela kommunen skall fördelas så jämnt som möjligt.

13 § Indelningen i valkretsar skall beslutas av kommunfullmäktige senast den 31 oktober året före det valår då den nya indelningen skall gälla för första gången. För att gälla skall beslutet vara fastställt av länsstyrelsen.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om indelning i valkretsar får meddelas senare än som sägs i första stycket.

14 § Samtliga mandat i kommunfullmäktige är fasta mandat.

Om en kommun är indelad i flera valkretsar skall länsstyrelsen senast den 30 april det år då ordinarie val skall hållas besluta hur många mandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i kommunen delas med antalet mandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla mandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. Om överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än som sägs i andra stycket.

15 § Om antalet mandat som en valkrets får enligt 14 § blir mindre än 15, skall antalet ändå bestämmas till 15. Antalet mandat i övriga kretsar skall då jämkas i motsvarande utsträckning. I ett sådant fall skall valkretsindelningen omprövas före nästa val.

Valdistrikt

Indelning

16 § Varje kommun skall delas in i geografiska röstningsområden (valdistrikt).

Om det inte finns särskilda skäl för något annat skall för varje fastighet samtliga röstberättigade hänföras till samma valdistrikt.

Om kommunen har fler än en valkrets för val till kommunfullmäktige, skall varje sådan krets omfatta ett eller flera valdistrikt.

17 § Ett valdistrikt skall omfatta mellan 1 000 och 2 000 röstberättigade. Om det finns särskilda skäl, får ett valdistrikt omfatta färre än 1 000 eller fler än 2 000 röstberättigade. Ett valdistrikt får omfatta färre än 300 röstberättigade endast om det finns synnerliga skäl.

På förslag av kommunfullmäktige skall länsstyrelsen besluta om kommunens indelning i valdistrikt. Kommunen skall se över indelningen året närmast före det år då ordinarie val till riksdagen skall hållas.

Om det behövs får länsstyrelsen självmant besluta om indelningen i valdistrikt. Innan länsstyrelsen fattar ett sådant beslut, skall kommunfullmäktige få tillfälle att yttra sig.

18 § Länsstyrelsens beslut om indelning i valdistrikt skall meddelas senast den 1 december året före det år då beslutet skall tillämpas första gången. Om det behövs med hänsyn till ändringar i fastighetsindelningen, får beslut om mindre ändringar i indelningen i valdistrikt meddelas även efter denna tidpunkt.

Länsstyrelsen skall omedelbart i ortstidning kungöra beslut om indelning i valdistrikt.

19 § Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om indelning i valdistrikt får meddelas senare än som sägs i 18 §.

Vallokaler

20 § Varje kommun skall se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler och som i fråga om lokalisering,

tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta.

För varje valdistrikt skall det finnas en vallokal.

Om kommunen avser att använda en lokal som inte uppfyller kravet på tillgänglighet, skall kommunen samråda med länsstyrelsen innan den beslutar i saken. Kommunen skall ange varför den gjort bedömningen att någon annan lokal inte kan användas i stället.

21 § En vallokal skall vara öppen för röstning

1. vid val till Europaparlamentet: mellan klockan 8.00 och 21.00,
2. vid övriga val: mellan klockan 8.00 och 20.00.

Om väljarna i ett valdistrikt ändå har tillräckligt goda möjligheter att rösta, får kommunen bestämma att de öppettider som sägs i första stycket skall begränsas för en viss vallokal. En vallokal måste dock alltid vara öppen

1. vid val till Europaparlamentet: minst mellan klockan 9.00 och 13.00 samt mellan klockan 17.00 och 21.00,
2. vid övriga val: minst mellan klockan 9.00 och 13.00 samt mellan klockan 17.00 och 20.00.

Om kommunen avser att begränsa öppethållandet i en vallokal, skall kommunen samråda med länsstyrelsen innan den beslutar i saken. Kommunen skall ange varför den gjort bedömningen att väljarna får tillräckligt goda möjligheter att rösta trots begränsningen.

5 kap. Röstlängder och röstkort

Röstlängder

1 § Vid val skall den centrala valmyndigheten för varje valdistrikt upprätta en förteckning över dem som är röstberättigade i valet (röstlängd).

Till grund för röstlängderna skall ligga de uppgifter som 30 dagar före valdagen finns i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i skatteförvaltningens folkbokföringsverksamhet och i fastighetsregistret enligt lagen (2000:224) om fastighetsregister.

2 § Svenska medborgare som inte längre är folkbokförda här i landet skall tas upp i röstlängd under tio år från den dag folkbokföringen upphörde. Därefter skall de, för tio år i sänder, tas med i röstlängden endast om de gör en sådan adressanmälan som avses i 5 a § lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i skatteförvaltningens folkbokföringsverksamhet.

Om den centrala valmyndigheten vid val till riksdagen eller Europaparlamentet senast dagen före valdagen tar emot en röst från en svensk medborgare som inte längre är folkbokförd här i landet och som inte är upptagen i röstlängd, skall myndigheten lägga till väljaren i röstlängden. Rösten skall också anses som en anmälan enligt första stycket.

3 § Vid val till Europaparlamentet skall unionsmedborgare som inte är svenska medborgare tas upp i röstlängd endast om de fyller 18 år senast på valdagen, är folkbokförda här i landet och senast 30 dagar före valdagen skriftligen hos länsstyrelsen

1. anmäler att de vill bli upptagna i röstlängden,
2. anger sin nationalitet och adress i Sverige,
3. anger den valkrets eller det område i hemstaten där de senast var upptagna i röstlängd, och
4. försäkrar att de inte kommer att rösta i en annan medlemsstat.

Underrättelse om att någon har tagits upp i röstlängd enligt denna paragraf skall sändas till valmyndigheten i den stat där väljaren är medborgare.

Väljare som har tagits upp i röstlängd enligt denna paragraf kvarstår där till dess de stryks från den på egen begäran eller villkoren för rösträtt inte längre är uppfyllda.

4 § Väljare skall tas upp i röstlängden för det valdistrikt inom vilket de är folkbokförda enligt vad som sägs i 1 § andra stycket.

De som inte är folkbokförda här i landet skall tas upp i röstlängden för det valdistrikt inom vilket de senast var folkbokförda. Finns det inte någon uppgift om folkbokföring så att de kan hänföras till visst valdistrikt men finns det en uppgift om i vilken kommun som de senast varit folkbokförda, bestämmer länsstyrelsen i vilken röstlängd de skall tas upp.

5 § Om den centrala valmyndigheten av en myndighet i någon annan medlemsstat underrättas om att en person som vid val till Europaparlamentet är upptagen i röstlängd här i landet också är

upptagen i röstlängd i ett annat land eller redan har röstat i valet, skall den centrala valmyndigheten genast stryka personen från röstlängden.

6 § De som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem skall senast tolv dagar före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt uteslutna ur röstlängden. Det som hänt senare än 30 dagar före valdagen får inte ligga till grund för rättelse enligt denna paragraf.

Frågor om rättelse prövas av länsstyrelsen.

7 § När samtliga rättelser och ändringar förts in i en röstlängd skall den så snart som möjligt sändas till valnämnden i den kommun där valdistriktet ligger.

Om en rättelse eller ändring inte har hunnit föras in i röstlängden innan den sänts till valnämnden får den centrala valmyndigheten eller länsstyrelsen uppdra åt nämnden att ombesörja att så sker.

Röstkort

8 § För var och en som finns i en röstlängd skall den centrala valmyndigheten upprätta ett röstkort. För val som hålls samtidigt skall det upprättas ett gemensamt röstkort. För väljare som inte har någon känd adress skall det upprättas röstkort bara om de begär det.

Ett röstkort skall innehålla uppgift om

1. väljarens namn och nummer i röstlängden, och
2. vilka val som väljaren får delta i.

9 § Röstkorten skall skickas ut så i så god tid att de kan beräknas vara väljare som är folkbokförda här i landet till handa senast 18 dagar före valdagen.

10 § Väljare som har behov av det kan få dubblettröstkort.

Dubblettröstkort tillhandahålls av den centrala valmyndigheten, länsstyrelsen, en utlandsmyndighet eller kommunen. Den som vill ha ett dubblettröstkort skall lämna uppgift om sitt namn och personnummer.

6 kap. Valsedlar och kuvert

Valsedlar

1 § Vid val används följande slag av valsedlar:

1. valsedlar med parti- och valbeteckning,
2. valsedlar med parti- och valbeteckning samt uppgifter om kandidater,
3. valsedlar med enbart valbeteckning.

2 § Valsedlar som anges i 1 § 1 och 2 får förutom den information som framgår där innehålla

1. uppgift om för vilken valkrets valsedeln är avsedd,
2. uppgift om huruvida det parti som valsedeln gäller för har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater.

3 § Kandidatnamn skall vara uppförda i nummerordning. Varje kandidat skall identifieras så att det framgår vem som avses. Valsedlarna skall dessutom vara utformade så att väljarna kan lämna en särskild personröst.

4 § Valsedlar skall ha storleken A 6 (105 × 148 millimeter). De skall vara av papper som har samma kvalitet för samtliga valsedlar. Alla valsedlar som avser ett visst val skall ha samma färg.

Kuvert

5 § Vid val används följande slag av kuvert:

1. valkuvert,
2. ytterkuvert för budröst,
3. ytterkuvert för brevröst,
4. omslagskuvert för brevröst,
5. fönsterkuvert.

Tillhandahållande av valsedlar och kuvert

6 § Alla valsedlar och kuvert som används vid val skall tillhandahållas av den centrala valmyndigheten.

7 § Valsedlar som är avsedda att läggas ut i röstningslokal enligt 8 kap. 2 § första stycket 2 och 3 tillhandahålls endast för de partier som begär det. Begäran skall göras senast den dag som den centrala valmyndigheten bestämmer, beträffande parti som avses i 8 kap. 2 § första stycket 2 b) hos länsstyrelsen och i övrigt hos den centrala valmyndigheten.

8 § Följande partier som ställer upp i ett val har rätt till valsedlar på statens bekostnad:

1. vid val till riksdagen: parti som vid valet får eller vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet eller som ändå är eller genom valet blir representerat i riksdagen,

2. vid val till landstings- eller kommunfullmäktige: parti som är eller genom valet blir representerat i fullmäktige,

3. vid val till Europaparlamentet: parti som vid valet får eller vid något av de två senaste valen till Europaparlamentet har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet.

I samtliga fall avser rätten till fria valsedlar ett antal som motsvarar högst tre gånger antalet röstberättigade i

1. vid val till riksdagen: valkretsen,

2. vid övriga val: valet.

Vid tillämpningen av andra stycket beräknas antalet röstberättigade på grundval av uppgifterna i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i skatteförvaltningens folkbokföringsverksamhet den 1 mars valåret.

9 § Valsedlar levereras endast om de betalas i förskott. För ett parti som vid en tillämpning av 8 § första stycket före valet har rätt till valsedlar på statens bekostnad, gäller detta dock endast i den mån beställningen gäller fler valsedlar än vad som anges i 8 § andra stycket.

Ett parti som vid en tillämpning av 8 § första stycket efter valet har rätt till fria valsedlar, skall få tillbaka erlagt förskott för sådana valsedlar. Detta gäller oavsett vem som har betalat beloppet.

10 § Valkuvert, ytterkuvert för budröst och fönsterkuvert skall i god tid före valet finnas hos valnämnderna, lantbrevbärare som skall ta emot ytterkuvert för budröst och de utlandsmyndigheter som skall anordna röstmottagning. Hos valnämnderna och utlandsmyndigheterna skall det dessutom finnas ytterkuvert och omslagskuvert för brevröst.

11 § Partier som har rätt till fria valsedlar enligt 8 § har också rätt att i rimlig utsträckning på statens bekostnad få valkuvert, ytterkuvert för budröst samt ytterkuvert och omslagskuvert för brevröst.

AVDELNING II. GENOMFÖRANDE AV VAL

7 kap. Allmänna bestämmelser om röstning

På vilka sätt man kan rösta

1 § Röstning äger rum i röstningslokaler. Väljare röstar i första hand i sin vallokal på valdagen. De kan också före eller under valdagen rösta på särskilda röstmottagningsställen som kommunerna eller utlandsmyndigheterna har inrättat. Väljare får dessutom i vissa fall rösta genom bud eller brev.

Den centrala valmyndigheten bestämmer, efter samråd med Regeringskansliet (Utrikesdepartementet), vilka svenska utlandsmyndigheter som skall vara särskilda röstmottagningsställen.

Hur man gör i ordning en röst

2 § För att göra i ordning en röst skall väljarna för varje slag av val de vill delta i

1. ta en valsedel,
2. lägga in valsedeln i ett valkuvert utan att vika den, och
3. försluta valkuvertet.

Väljare som vill avge en särskild personröst skall på valsedeln markera detta i det särskilda utrymme för personröst som finns vid den kandidat som de helst vill se vald.

Om en väljare skriver till en kandidat på en valsedel för ett parti som inte registrerat sin partibeteckning eller anmält kandidater enligt 2 kap., skall väljaren anses ha lämnat en personröst för den kandidaten. Har flera kandidater skrivits till på en sådan valsedel, skall väljaren anses ha lämnat en personröst för den första kandidaten.

Valsedlar och valkuvert får inte förses med obehöriga märkningar.

Hur man röstar i röstningslokal

3 § Väljare skall göra i ordning sina röster bakom en valskärm och därefter lämna valkuverten till röstmottagarna.

Väljare som på grund av funktionshinder eller liknande inte själva kan göra i ordning sina röster, skall på begäran få hjälp med detta av röstmottagarna i den utsträckning som behövs.

Budröstning

4 § Väljare som på grund av sjukdom, funktionshinder eller ålder inte själva kan ta sig till en röstningslokal får lämna sina valsedlar där genom bud.

Dessutom får följande väljare budrösta:

1. väljare som betjänas av Posten AB:s lantbrevbärare, i den utsträckning som följer av 3 kap. 6 §,
2. väljare som är intagna i häkte,
3. väljare som är intagna i kriminalvårdsanstalt och av säkerhets-skäl inte kan rösta i samma röstningslokal som andra intagna på anstalten.

Budröster skall lämnas i ytterkuvert för budröst.

Vem som får vara bud

5 § Bud får vara

1. väljarens make eller sambo samt väljarens, makens eller sambons barn, barnbarn, föräldrar eller syskon,
2. de som yrkesmässigt eller på liknande sätt ger väljaren vård eller som annars brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter,
3. de som särskilt har förordnats av kommunen att vara bud,
4. av Posten AB anställda lantbrevbärare,
5. anställda vid ett häkte eller en kriminalvårdsanstalt.

Ett bud skall ha fyllt 18 år.

När budröster får göras i ordning

6 § Vid ordinarie val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige samt val till Europaparlamentet får en budröst göras i ordning tidigast 24 dagar före valdagen.

Vid andra val får en budröst göras i ordning tidigast 10 dagar före valdagen. En budröst som lämnas hos en utlandsmyndighet får i dessa fall dock göras i ordning tidigast 20 dagar före valdagen.

Hur budröster görs i ordning

7 § Väljare som vill rösta genom bud skall

1. i budets och ett vittnes närvaro lägga de valkuvert som gjorts i ordning i ett ytterkuvert för budröst,

2. klistra igen ytterkuvertet,

3. på kuvertet intyga att de gjort i ordning valkuvert och ytterkuvertet på detta sätt och att valkuvert inte har gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet.

Väljare som avses i 4 § första stycket skall dessutom på ytterkuvertet intyga att de uppfyller kraven för att få budrösta.

På ytterkuvertet skall vittnet och budet ange sina

1. namn,

2. personnummer,

3. adresser,

och intyga att väljaren själv har gjort det som sägs i första och andra styckena samt att de inte känner till något som gör att de uppgifter som väljaren har lämnat inte är riktiga. Vidare skall det antecknas vilken av de i 5 § första stycket angivna kategorierna som är tillämplig på budet.

Ett vittne skall ha fyllt 18 år.

8 § I stället för vad som sägs i 7 § första och tredje styckena gäller att

1. bud som är lantbrevbärare inte behöver vara närvarande när väljaren gör i ordning ett ytterkuvert för budröst; ett sådant bud skall på ytterkuvertet i stället för namn, personnummer och adress ange sitt tjänstgöringsnummer samt intyga att kuvertet har tagits emot av väljaren själv,

2. bud som är anställd vid ett häkte eller en kriminalvårdsanstalt i stället för namn, personnummer och adress får ange sitt tjänstgöringsnummer.

Den som inte har något personnummer eller tjänstgöringsnummer skall i stället ange någon motsvarande identifikationsuppgift.

9 § Väljare som inte är kända för budet skall legitimera sig eller på annat sätt styrka sin identitet. Om de inte gör det, får budet inte ta emot budrösten.

10 § Väljarna skall lämna sitt röstkort till budet tillsammans med ytterkuvertet. Detta behövs dock inte om kuvertet skall lämnas i en vallokal.

Brevröstning

Vem som får brev rösta

11 § Väljare som vistas utomlands eller ombord på ett fartyg i utrikes fart får rösta genom brev.

När brev röster får göras i ordning

12 § Brev röster får göras i ordning tidigast 45 dagar före valdagen.

Vid andra val än ordinarie val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige samt val till Europaparlamentet får brev röster dock göras i ordning först sedan det har beslutats vilken dag valet skall hållas.

Hur brev röster görs i ordning

13 § Väljare som vill brev rösta skall

1. i närvaro av två vittnen lägga de valkuvert som gjorts i ordning i ett ytterkuvert för brev röst,

2. klistra igen ytterkuvertet,

3. på kuvertet

a) intyga att de gjort i ordning valkuvert och ytterkuvertet på detta sätt, att valkuvert inte har gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet samt att det skett utomlands respektive ombord på ett fartyg i utrikes fart,

b) ange sitt namn och sitt personnummer.

På ytterkuvertet skall vittnena ange sina

1. namn,

2. personnummer eller motsvarande identifikationsuppgifter,

3. adresser,
och intyga att väljaren själv har gjort det som sägs i första stycket samt att de inte känner till något som gör att de uppgifter som väljaren har lämnat inte är riktiga.
Ett vittne skall ha fyllt 18 år.

Hur brevröster skickas

- 14 § När ytterkuvertet gjorts i ordning skall väljarna
1. lägga kuvertet i ett omslagskuvert för brevröst,
 2. lägga i antingen röstkort eller förtryckt adresskort eller om väljaren inte har tillgång till någotdera ett adresskort som väljaren själv skrivit personnummer och namn på,
 3. klistra igen detta kuvert,
 4. från utlandet eller ett fartyg i utrikes fart skicka kuvertet till den centrala valmyndigheten.

Den fortsatta hanteringen av brevröster

15 § Den centrala valmyndigheten skall fortlöpande anteckna hur många omslagskuvert för brevröst som kommer in till myndigheten och därefter lämna kuverten till valnämnden i de kommuner där väljarna är upptagna i röstlängden.

Om en väljare inte är och inte heller skall bli upptagen i röstlängden eller om det inte är möjligt att utreda i vilken röstlängd väljaren är upptagen därför att personnummer saknas eller är ofullständigt skall den centrala valmyndigheten behålla omslagskuvertet. De kuvert som behålls av myndigheten skall förvaras på ett säkert sätt till dess valet vinner laga kraft.

8 kap. Allmänna bestämmelser om röstmottagning

Röstmottagning i röstningslokal

Utrustning

1 § I en röstningslokal skall det finnas ett lämpligt antal avskilda platser (valskärmar) där väljarna kan rösta utan insyn.

2 § I anslutning till en röstningslokal skall det ordnas en lämplig plats där valsedlar kan läggas ut. Om detta inte är möjligt får en sådan plats i stället ordnas inne i lokalen. På denna plats skall väljarna ha tillgång till

1. valsedlar med enbart valbeteckning,
2. valsedlar med parti- och valbeteckning

a) för val till riksdagen samt landstings- och kommunfullmäktige för varje parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet,

b) för val till landstings- och kommunfullmäktige för varje parti som redan är representerat där och som inte uppfyller kraven i a) ovan, såvitt avser röstningslokaler inom det landsting eller den kommun där partiet är representerat,

3. valsedlar med parti- och valbeteckning för val till Europaparlamentet för varje parti som vid något av de två senaste valen till Europaparlamentet har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet eller valsedlar med parti- och valbeteckning samt uppgifter om kandidater om ett sådant parti deltar med endast en valsedel.

De partier som deltar i valen skall också kunna lägga ut sina valsedlar på denna plats.

Vad som sägs i första stycket 2 och 3 gäller endast under förutsättning att partiet har gjort en begäran enligt 6 kap. 7 §.

Ordning m.m.

3 § I en röstningslokal eller i ett utrymme intill denna får det inte förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val.

4 § Röstmottagarna ansvarar för ordningen i röstningslokalen. Den som finns i röstningslokalen eller i ett utrymme intill denna skall rätta sig efter de anvisningar som röstmottagarna ger för att röstmottagningen skall kunna genomföras. Blir det sådan oordning att den inte kan avstyras får röstmottagningen tillfälligt avbrytas.

5 § Väljare som finns i en röstningslokal eller på en plats som de har anvisats intill lokalen när tiden för röstmottagning går ut, skall få tillfälle att rösta innan röstmottagningen avslutas.

Mottagning av röster som väljarna lämnar

6 § Väljare som inte är kända för röstmottagarna skall, om röstmottagarna begär det, legitimera sig eller på annat sätt styrka sin identitet.

7 § Röstmottagarna får inte ta emot valkuvert som inte uppfyller kraven på hur sådana kuvert skall ha gjorts i ordning eller om väljaren inte på begäran kan styrka sin identitet.

Om en väljare vill lämna fler än ett valkuvert för ett och samma val, får bara ett av dessa tas emot.

Mottagning av röster som lämnas av bud

8 § Bud som inte är kända för röstmottagarna skall, om röstmottagarna begär det, legitimera sig eller på annat sätt styrka sin identitet.

9 § Röstmottagarna får inte ta emot ytterkuvert från ett bud om kuvertet inte uppfyller kraven på hur sådana kuvert skall ha gjorts i ordning eller om budet inte på begäran kan styrka sin identitet.

Om en väljare har gjort i ordning fler än ett valkuvert för något val får röstmottagarna inte ta emot något av dem.

10 § Ytterkuvert som avses i 9 § första stycket skall tas om hand av röstmottagarna och överlämnas till valnämnden. Nämnden skall förvara kuverten under valperioden.

Mottagning av röster som har skickats i fönsterkuvert och av brevröster

11 § När valnämnden tar emot fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst skall kuverten sorteras på valdistrikt. Kuverten skall sedan läggas i särskilda omslag som förseglas. Omslagen skall lämnas till vallokalen i respektive valdistrikt, om kuverten kan antas vara där innan tiden för röstmottagning har gått ut.

12 § Valnämnden skall behålla de fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst som inte lämnas till valdistrikt enligt 11 §. Dessa kuvert skall valnämnden granska vid sitt sammanträde för

preliminär rösträkning enligt 12 kap.

13 § Valnämnden skall föra protokoll över det som görs enligt 11 och 12 §§.

9 kap. Röstmottagning i vallokal

1 § Utöver de allmänna bestämmelser om röstning och röstmottagning som finns i 7 och 8 kap. tillämpas bestämmelserna i detta kapitel vid röstmottagning i vallokal. I den mån bestämmelserna i detta kapitel avviker från dem i 7 och 8 kap., gäller i stället bestämmelserna i detta kapitel.

Utrustning i vallokal

2 § I varje vallokal skall det finnas

1. en valurna för varje val,
2. röstlängden för valdistriktet.

Hur röstmottagningen går till

3 § När vallokalen har öppnat skall den av röstmottagarna som är ordförande visa de närvarande att varje valurna är tom. Sedan får röstmottagningen börja.

4 § Om en vallokal inte är tillgänglig för fysiskt funktionshindrade väljare får röstmottagarna ta emot deras valkuvert utanför vallokalen, om det kan ske under betryggande former.

5 § Om kraven på hur ytterkuvert för budröst skall ha gjorts i ordning är uppfyllda skall röstmottagarna, sedan budets identitet har kontrollerats, öppna ytterkuvertet och kontrollera att detta innehåller valkuvert.

6 § Innan valkuvert tas emot skall röstmottagarna kontrollera

1. att kraven på hur sådana kuvert skall ha gjorts i ordning är uppfyllda, och
2. att väljarna enligt röstlängden
 - a) har rösträtt i de val som valsedlarna gäller, och
 - b) inte redan har röstat.

7 § Om det inte finns några hinder mot att ta emot valkuvert skall röstmottagarna, i väljarens eller budets närvaro, lägga kuverten i valurnan för de val valsedlarna gäller och markera detta i röstlängden. Valkuvert som har tagits emot med stöd av 4 § läggs i valurnan utan att väljaren är närvarande.

I röstlängden skall anges hur väljarens eller budets identitet har kontrollerats.

8 § Valkuvert som lämnats i ett ytterkuvert för budröst men som inte tas emot skall läggas tillbaka i sitt ytterkuvert. Därefter skall förfaras på det sätt som anges i 8 kap. 10 §.

Hantering av fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst

9 § När röstmottagarna från valnämnden har fått omslag med fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst, skall de granska omslagen och kuverten i den omfattning som den pågående röstmottagningen tillåter. Vid denna granskning skall röstmottagarna göra följande.

1. Öppna omslagen och räkna kuverten.
2. Kontrollera att kuverten inte blivit öppnade sedan de klistrats igen.
3. Kontrollera att omslagskuvert för brevröst uppfyller kraven på hur sådana kuvert skall ha gjorts i ordning och, om så är fallet, öppna kuverten.
4. Kontrollera att väljarna
 - a) är upptagna i röstlängden för valdistriktet,
 - b) inte lämnat fler än ett fönsterkuvert eller ytterkuvert för brevröst, och
 - c) inte röstat i vallokalen under valdagen.
5. Kontrollera att ytterkuvert för brevröst uppfyller kraven på hur sådana kuvert skall ha gjorts i ordning.
6. Öppna de fönsterkuvert och ytterkuvert för brevröst som uppfyller kraven under 2, 4 och 5 och kontrollera att kuverten innehåller ytterkuvert för budröst eller valkuvert och att kuverten uppfyller kraven på hur sådana kuvert skall ha gjorts i ordning.

10 § Om ett fönsterkuvert innehåller ett ytterkuvert för budröst skall röstmottagarna kontrollera att det kuvertet uppfyller kraven på hur sådana kuvert skall ha gjorts i ordning. Om så är fallet skall

röstmottagarna öppna ytterkuvertet och kontrollera att det innehåller valkuvert och att kraven på hur sådana kuvert skall ha gjorts i ordning är uppfyllda.

11 § Röstmottagarna skall

1. markera i röstlängden de väljare vars kuvert uppfyller kraven i 9 och 10 §§,
2. lägga tillbaka valkuvert som har kommit i fönsterkuvert i sina fönsterkuvert tillsammans med väljarnas röstkort eller adresskort,
3. lägga tillbaka valkuvert som kommit i ytterkuvert för budröst i sina ytterkuvert och lägga tillbaka dessa kuvert i sina fönsterkuvert tillsammans med väljarnas röstkort eller adresskort, och
4. lägga tillbaka valkuvert som kommit i ytterkuvert för brevröst i sina ytterkuvert och lägga tillbaka dessa kuvert i sina omslagskuvert tillsammans med väljarnas röstkort eller adresskort.

12 § När röstmottagningen avslutats skall röstmottagarna göra följande med de kuvert som granskats enligt 9 och 10 §§. De skall

1. lägga de valkuvert som uppfyllt kraven i 9 och 10 §§ i valurnan för det val valsedeln gäller,
2. lägga öppnade fönsterkuvert eller omslagskuvert för brevröst som innehåller ytterkuvert för budröst, ytterkuvert för brevröst eller valkuvert som inte uppfyllt kraven i 9 och 10 §§ i särskilda omslag,
3. lägga de fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst som inte uppfyllt kraven i 9 § i särskilda omslag, och
4. försegla varje omslag.

13 § Om ett omslag som innehåller fönsterkuvert eller omslagskuvert för brevröst kommer från valnämnden efter att röstmottagningen i valdistriktet avslutats, skall omslaget inte öppnas utan skickas tillbaka till valnämnden.

Ångerröstning

14 § Väljare får rösta i sin vallokal även om de röstat i annan röstningslokal eller genom bud och har då rätt att få tillbaka sin tidigare röst, om den finns i vallokalen (ångerröstning).

15 § Om en väljare vill ångerrösta skall det fönsterkuvert som avser väljaren tas fram. Först när fönsterkuvertet lämnats tillbaka får väljaren lämna sin röst i vallokalen.

Säkerhet m.m.

16 § Om röstmottagningen avbryts skall varje valurna och röstlängden förseglas och förvaras på ett säkert sätt. När röstmottagningen skall fortsätta, skall röstmottagarna först visa dem som är närvarande att förseglarna inte har öppnats.

17 § Det skall föras protokoll över röstmottagningen i en vallokal.

18 § Ytterkuvert för budröst som innehållit valkuvert som har tagits emot och lagts i valurnan skall överlämnas till valnämnden. Nämnden skall förvara kuverten under valperioden.

10 kap. Röstmottagning på särskilda röstmottagningsställen

1 § Utöver de allmänna bestämmelser om röstning och röstmottagning som finns i 7 och 8 kap. tillämpas bestämmelserna i detta kapitel vid röstmottagning på särskilda röstmottagningsställen. I den mån bestämmelserna i detta kapitel avviker från dem i 7 och 8 kap., gäller i stället bestämmelserna i detta kapitel.

När röstmottagning får ske

2 § Vid ordinarie val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige samt vid val till Europaparlamentet får röstmottagningen påbörjas

1. på särskilda röstmottagningsställen som en kommun har anordnat: tidigast den artonde dagen före valdagen,
2. hos en utlandsmyndighet: tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen.

Vid andra val får röstmottagningen påbörjas

1. på särskilda röstmottagningsställen som en kommun har anordnat: tidigast den tionde dagen före valdagen,
2. hos en utlandsmyndighet: tidigast den tjugonde dagen före valdagen.

Röstmottagningen får pågå

1. på särskilda röstmottagningsställen som en kommun har anordnat: till och med valdagen,
2. hos en utlandsmyndighet: så länge att de fönsterkuvert som har gjorts i ordning kan antas vara hos den centrala valmyndigheten senast dagen före valdagen.

Hur röstmottagning går till

3 § Väljare eller bud skall till röstmottagarna lämna väljarens röstkort. Detta behövs dock inte

1. om den information som röstkortet innehåller ändå är tillgänglig för röstmottagarna, eller
2. om röstmottagningen sker hos en utlandsmyndighet.

4 § I de anteckningar som förs enligt 8 § skall anges hur väljarens eller budets identitet har kontrollerats.

De valkuvert och ytterkuvert för budröst som röstmottagarna tar emot skall, i väljarens eller budets närvaro, läggas i fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller ett adresskort. Fönsterkuvertet skall därefter klistras igen.

5 § De fönsterkuvert som har gjorts i ordning vid särskilda röstmottagningsställen som en kommun har inrättat skall skickas till valnämnden i de kommuner där väljarna är upptagna i röstlängden eller lämnas direkt till röstmottagarna i valdistriktet, om kuverten kan beräknas vara dem till handa innan tiden för röstmottagning i vallokalen går ut.

De fönsterkuvert som har gjorts i ordning hos en utlandsmyndighet skall skickas till den centrala valmyndigheten.

6 § Den centrala valmyndigheten skall föra anteckningar om de fönsterkuvert som kommer in och därefter skicka kuverten till valnämnderna i de kommuner där väljarna är upptagna i röstlängden.

Om en väljare inte är och inte heller skall bli upptagen i röstlängden eller om det inte är möjligt att utreda i vilken röstlängd väljaren är upptagen därför att personnummer saknas eller är ofullständigt skall den centrala valmyndigheten behålla fönsterkuvertet. De kuvert som behålls av myndigheten skall förvaras på ett säkert sätt till dess valet vinner laga kraft.

Säkerhet m.m.

7 § Om röstmottagningen avbryts skall de kuvert som tagits emot förvaras på ett säkert sätt under avbrottet.

8 § Det skall fortlöpande föras anteckningar över röstmottagningen på ett särskilt röstmottagningsställe.

AVDELNING III. RÄKNING AV RÖSTER

11 kap. Preliminär rösträkning i vallokaler

1 § Omedelbart efter att röstmottagningen i vallokalen avslutats och samtliga valkuvert som skall läggas i valurnan lagts ner i den skall röstmottagarna ta ur kuverten och räkna rösterna.

Denna rösträkning är offentlig och skall genomföras utan avbrott. Resultatet av rösträkningen är preliminärt.

2 § Har riksdagsval hållits samtidigt med annat val, skall riksdagsvalet räknas först. Räkningen skall för varje slag av val gå till på följande sätt.

1. Valurnan skall tömmas och valkuverten räknas. Antalet väljare som enligt röstlängden deltagit i valet skall räknas.

2. Valsedlarna skall tas ur valkuverten. Innehåller ett valkuvert fler än en valsedel skall valsedlarna inte godkännas utan läggas tillbaka i kuvertet.

3. En valsedel som kan antas vara ogiltig enligt 13 kap. 7 § första stycket 1 skall inte godkännas.

4. En valsedel som kan antas vara ogiltig enligt någon annan av de i 13 kap. 7 § angivna grunderna, skall inte godkännas utan läggas tillbaka i sitt valkuvert.

5. Valsedlar och valkuvert som avses i 2–4 skall läggas i särskilda omslag.

6. De valsedlar som godkänts skall sorteras i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar i varje grupp skall räknas. Valsedlarna för varje parti skall sedan läggas i särskilda omslag.

7. Omslag enligt 5 och 6 skall förseglas.

3 § Omedelbart efter att den preliminära rösträkningen avslutats skall röstmottagarna till valnämnden överlämna

1. röstlängden,

2. protokollet,
3. ytterkuvert för budröst som sägs i 8 kap. 10 § och 9 kap. 18 §,
och
4. omslag som sägs i 2 § samt 9 kap. 12 och 13 §§.

4 § Valnämnden skall behålla röstlängderna, ytterkuverten för budröst som sägs i 3 § och omslagen som sägs i 9 kap. 12 och 13 §§. Nämnden skall till länsstyrelsen genast överlämna

1. protokollen, och
2. omslag som sägs i 2 §.

När ett valkuvert får öppnas

5 § Ett avgivet valkuvert får öppnas endast sedan det har tagits ur en valurna för rösträkning enligt bestämmelserna i detta kapitel eller i 12 kap.

12 kap. Valnämndens rösträkning

Valnämndens förberedelser för rösträkningen

1 § På onsdagen efter valdagen skall valnämnden sammanträda för att granska och räkna de röster som inte räknats i vallokalerna. Sammanträdet är offentligt. Resultatet av nämndens rösträkning är preliminärt.

Vid sammanträdet skall nämnden granska

1. fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst som till och med valdagen kommit in till nämnden och behållits där,
2. fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst som röstmottagarna lämnat tillbaka till nämnden enligt 9 kap. 13 §,
3. fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst som kommit in till nämnden innan de valurnor som sägs i 2 § har tömts, och
4. fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst som röstmottagarna enligt 9 kap. 12 § lagt in i särskilda omslag.

Granskningen går i tillämpliga delar till på samma sätt som enligt 9 kap. 9–12 §§.

2 § För varje slag av val skall det användas en valurna för var och en av de valkretsar som kommunen är indelad i vid val till kommunfullmäktige.

Den preliminära rösträkningen

3 § När samtliga valkuvert som skall läggas ner i valurnan lagts ner i den skall valnämnden ta ur kuverten och räkna rösterna. Detta sker på samma sätt som enligt 11 kap. 2 §.

4 § Om fönsterkuvert kommer till valnämnden under rösträkningen efter att någon valurna tömts skall kuverten hållas skilda från övriga kuvert. Sådana kuvert skall läggas i ett eller flera särskilda omslag, som förseglas.

5 § Ytterkuvert för budröst som innehållit valkuvert som vid granskningen enligt 1 § har lagts i valurnan skall tas om hand av nämnden. Nämnden skall förvara dessa ytterkuvert och ytterkuvert som sägs i 9 kap. 18 § under valperioden.

6 § Valnämnden skall föra protokoll över sin rösträkning.

7 § När sammanträdet för rösträkning avslutats skall valnämnden till länsstyrelsen genast överlämna

1. nämndens protokoll, och
2. de omslag som nämnden gjort i ordning.

Om länsstyrelsen begär det skall nämnden också överlämna röstlängderna.

13 kap. Slutlig rösträkning

1 § Länsstyrelsen skall göra den slutliga rösträkningen. Förrättningen är offentlig och skall göras utan dröjsmål. Om det har hållits val till riksdagen samtidigt med annat val, skall valet till riksdagen räknas först.

2 § Länsstyrelsen skall vid förrättningen pröva om valsedlarna är giltiga enligt 6 och 7 §§ och om något namn på en valsedel skall anses vara obefintligt enligt 8 § samt meddela de beslut som denna prövning kan föranleda. Länsstyrelsen skall också meddela de beslut som behövs med anledning av uppgifterna i de protokoll som förts över förrättningen.

Närmare om förrättningen

3 § Om handlingarna från valnämnden är ofullständiga eller bristfälliga på något annat sätt skall länsstyrelsen begära att de kompletteras. Om det behövs skall länsstyrelsen också begära uppgift om varför handlingarna är i bristfälligt skick.

4 § Länsstyrelsen skall kungöra tid och plats för förrättningen. I kungörelsen skall länsstyrelsen ange i vilken ordning som de olika valen skall räknas. Kungörelsen skall anslås på kommunernas anslagstavlor och senast dagen före det att förrättningen börjar införas i en ortstidning inom länet.

5 § Länsstyrelsen skall föra protokoll över förrättningen.

Ogiltighetsgrunder

6 § Har valsedlar som väljarna lämnat inte förvarats på ett säkert sätt skall de förklaras ogiltiga, om det kan antas att det gjorts något obehörigt med dem.

7 § En valsedel är ogiltig om den

1. saknar partibeteckning,
2. har mer än en partibeteckning, eller
3. har kännetecknen som uppenbart gjorts med avsikt.

Finns det fler än en valsedel i ett valkuvert är dessa ogiltiga. Om kuvertet innehåller flera valsedlar och alla har samma partibeteckning skall dock en valsedel räknas som giltig. Skiljer sig valsedlarna i ett sådant fall åt i fråga om kandidatnamn eller de särskilda personrösterna, skall namnen på sedlarna anses obefintliga.

Obefintliga kandidatnamn

8 § Ett kandidatnamn på en valsedel skall anses obefintligt om

1. kandidaten inte är valbar eller det inte framgår klart vem som avses,
2. kandidaten skrivits till på en valsedel som gäller för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap., eller
3. kandidaten inte är anmäld och finns på valsedel för ett parti

som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap.

Kandidatnamnen på en valsedel skall vidare anses obefintliga om

1. valsedeln upptar kandidater men inte är försedd med ett markerat utrymme för personröstning,
2. det lämnats mer än en särskild personröst eller det inte framgår vem personrösten avser,
3. markering för den särskilda personrösten kan antas ha gjorts maskinellt, eller
4. ordningen mellan kandidaterna inte framgår klart.

Kandidatnamn skall inte anses obefintliga på grund av att de strukits från en valsedel som upptar kandidater. I 7 kap. 2 § tredje stycket finns särskilda bestämmelser för det fall en väljare skriver till kandidater på en valsedel för ett parti som inte registrerat sin partibeteckning eller anmält kandidater enligt 2 kap.

Förrättningens avslutning

9 § När förrättningen har avslutats skall länsstyrelsen underrätta den centrala valmyndigheten om resultatet av rösträkningen såvitt avser val till riksdagen och Europaparlamentet. Länsstyrelsen och den centrala valmyndigheten utser härefter ledamöter och ersättare enligt bestämmelserna i 14 kap.

10 § Valsedlarna skall läggas in i särskilda omslag, som förvaras under mandatperioden.

Omslag med valsedlar får öppnas endast om

1. det skall göras en ny eller en fortsatt rösträkning, eller
2. det annars behövs för valmyndigheternas utvärdering av valet.

AVDELNING IV. MANDATFÖRDELNING

14 kap. Mandatfördelning

1 § Den centrala valmyndigheten skall på grundval av resultatet av den slutliga rösträkningen fördela mandaten i riksdagen och Europaparlamentet samt fastställa vilka kandidater som har valts till ledamöter och ersättare.

I fråga om val till landstings- och kommunfullmäktige skall länsstyrelsen fördela mandaten mellan partierna och för varje

valkrets fastställa vilka kandidater som har valts till ledamöter och ersättare.

2 § Om det vid en beräkning enligt detta kapitel blir lika stora tal skall lotten avgöra vilket parti, vilken kandidat eller valkrets som skall få mandatet.

Fördelning av mandat mellan partier

Riksdagsvalet

3 § De fasta valkretsmandaten skall för varje valkrets fördelas proportionellt mellan partier som får delta i fördelningen. Fördelningen görs genom att jämförelsetal beräknas för partierna med utgångspunkt i valresultatet i valkretsen. Det parti som vid varje beräkning får det största jämförelsetalet tilldelas ett mandat.

Beräkningen skall ske med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden. Denna innebär att så länge ett parti ännu inte tilldelats något mandat beräknas jämförelsetalet genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. När ett parti har fått ett mandat beräknas nytt jämförelsetal genom att partiets röstetal delas med 3. Därefter fortsätter man på samma sätt att dela partiets röstetal med närmast högre udda tal för varje tilldelat nytt mandat.

4 § För att avgöra hur många mandat som ett parti skall ha sammanlagt i riksdagen för att vara proportionellt representerat i hela landet skall den jämkade uddatalsmetoden tillämpas på hela landet som en valkrets. Varje parti skall tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att partiet skall få en representation som svarar mot dess andel av samtliga giltiga röster i landet.

5 § Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått fler mandat än vad som behövs för att det skall vara proportionellt representerat i riksdagen skall man vid fördelningen av utjämningsmandaten bortse från partiet och de mandat det har fått. Detsamma gäller för ett parti och de mandat partiet fått, om det fått mindre än 4 procent av rösterna i landet.

Av de utjämningsmandat som ett parti har fått tillförs det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkrets-

mandaten har större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående mandat tillförs ett efter ett den valkrets där partiet för varje gång har störst jämförelsetal vid en fortsatt tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden på partiets röstetal i valkretsarna. I en valkrets där partiet inte har fått något fast valkretsmandat skall dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första mandatet vara lika med partiets röstetal.

Övriga val

6 § Mandaten i kommunfullmäktige skall fördelas mellan partier som fått röster i kommunen.

Mandaten i landstingsfullmäktige skall fördelas mellan partier som fått minst 3 procent av rösterna i landstinget.

Mandaten i Europaparlamentsvalet skall fördelas mellan partier som fått minst 4 procent av rösterna i landet.

7 § De fasta mandaten skall för varje val och valkrets fördelas proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen. Fördelningen görs på samma sätt som för riksdagsvalet.

8 § För att avgöra hur många mandat som ett parti skall ha sammanlagt i landstingsfullmäktige för att vara proportionellt representerat i hela landstinget skall den jämkade uddatalsmetoden tillämpas på hela landstinget som en valkrets. Härvid tillämpas motsvarande beräkningsgrunder som vid tilldelning av utjämningsmandat i riksdagsvalet.

Hur ledamöter utses

Riksdagsvalet

9 § I första hand skall ordningen mellan kandidaterna bestämmas på grundval av storleken på varje kandidats personliga röstetal. Personligt röstetal skall fastställas bara för en kandidat som fått särskilda personröster till ett antal av minst 8 procent av partiets röstetal i valkretsen.

Ett personligt röstetal fastställs på grundval av de särskilda personröster som avgivits för kandidaten. Valsedlar på vilka det lämnats särskilda personröster ordnas gruppvis efter parti-

beteckning. Därefter räknas antalet personröster för varje kandidat i gruppen. En kandidats personliga röstetal är lika med antalet personröster som har lämnats för kandidaten under samma partibeteckning. Den kandidat som har störst personligt röstetal tar första plats i ordningen, den som har näst störst tar andra plats och så vidare enligt samma grund.

10 § Kan inte ett tillräckligt stort antal ledamöter utses på grundval av ett personligt röstetal, skall ordningsföljden mellan återstående kandidater bestämmas genom att jämförelsetal beräknas enligt följande.

Vid första uträkningen gäller en valsedel för den kandidat som står först på sedeln varvid bortses från kandidater som redan tagit plats. Valsedlar med samma första kandidat bildar en grupp. Varje grupps röstetal räknas fram. Röstetalet är lika med det antal valsedlar som ingår i gruppen. Samma tal är också jämförelsetal för den kandidat som står först på gruppens valsedlar. Den kandidat vars jämförelsetal är störst får den första platsen i ordningen.

Vid varje följande uträkning gäller en valsedel för den kandidat som står först på sedeln, varvid bortses från kandidater som redan fått plats i ordningen. Den eller de grupper, vilkas valsedlar vid närmast föregående uträkning gällde för den kandidat som fick plats i ordningen, upplöses och ordnas i nya grupper, så att valsedlar som vid den pågående uträkningen gäller för en och samma kandidat bildar en grupp. Övriga befintliga grupper behålls däremot oförändrade. För varje nybildad grupp räknas röstetalet fram. Röstetalet är lika med det antal valsedlar som ingår i gruppen. För samtliga kandidater som deltar i uträkningen beräknas röstetal och jämförelsetal.

Röstetalet för en kandidat är lika med röstetalet för den grupp eller det sammanlagda röstetalet för de grupper vilkas valsedlar gäller för kandidaten. Jämförelsetalet för en kandidat är lika med kandidatens röstetal, om inte den grupp av valsedlar som gäller för kandidaten deltagit i besättandet av en förut utdelad plats. Om detta är fallet, får man kandidatens jämförelsetal genom att kandidatens röstetal delas med det tal som motsvarar den del gruppen tagit i besättandet av plats eller platser som utdelats (gruppens platstal), ökat med 1, eller, om flera grupper av valsedlar som gäller för kandidaten deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa gruppers sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en grupp beräknas genom att gruppens röstetal delas

med det största jämförelsetalet vid uträkningen närmast före gruppens bildande. Bråktal som uppkommer vid delning beräknas med 2 decimaler. Den sista decimalciffran får inte höjas.

Den kandidat vars jämförelsetal är störst får nästa plats i ordningen.

Dubbelvalsavveckling vid riksdagsval

11 § Kandidater som har fått mandat i fler än en valkrets eller för mer än ett parti skall tillträda det mandat för vilket deras personliga röstetal är störst i förhållande till antalet röster för partiet. Har kandidaterna inte tagit plats i ordningen på grundval av sina personliga röstetal, skall de tillträda det mandat för vilket deras jämförelsetal är störst.

Det mandat som kandidaten inte tillträder skall tillfalla den som skulle komma först i ordningen enligt följande. I första hand ordnas kandidaterna på grundval av beräkningen av deras personliga röstetal enligt vad som sägs i 9 § andra stycket.

Kan inte tillräckligt många kandidater ordnas enligt andra stycket skall de ordnas på grundval av de valsedlar som gällde för den kandidat som ursprungligen fick plats i ordningen enligt 9 och 10 §§. Vid denna uträkning gäller varje valsedel som hel röst. Med iakttagande av att en kandidat som redan fått plats i ordningen anses som obefintlig, skall röstvärdet tillgodoräknas den kandidat som står främst på sedeln. Den som får högsta röstetalet får plats i den särskilda ordningen.

Leder första stycket till att två eller flera mandat inte tillträds, skall dessa tillsättas ett i taget efter storleken på de personliga röstetalen i förhållande till antalet röster för partiet. Kan inte samtliga mandat tillträdas härigenom tillsätts de efter jämförelsetalen enligt 10 §.

Överskjutande mandat i riksdagsval

12 § Om ett parti i någon valkrets fått fler mandat än vad som motsvarar antalet kandidater på partiets valsedlar, skall överskjutande mandat med tillämpning av beräkningen i 5 § andra stycket flyttas till en annan valkrets där partiet deltar i fördelningen av fasta valkretsmandat.

Ledamöter i övriga val

13 § Ledamöter i övriga val fastställs enligt vad som i tillämpliga delar gäller beträffande riksdagsvalet.

Personligt röstetal skall fastställas bara för kandidater som fått särskilda personröster motsvarande minst 5 procent av det antal röster som partiet fått i valkretsen, dock minst

1. vid val till landstingsfullmäktige: 100 röster,
2. vid val till kommunfullmäktige: 50 röster.

Hur ersättare utses*Riksdagsvalet*

14 § För varje ledamot utses lika många ersättare som ledamotens parti fått mandat i valkretsen. Det skall dock alltid utses minst tre ersättare för varje ledamot. När ersättare utses skall man bortse från den som valts till ledamot.

Ersättare utses genom en särskild ordning mellan kandidaterna på partiets valsedlar. Ordningen beräknas enligt 11 § andra och tredje stycket.

Finns det inte någon som kan utses till ersättare enligt vad som nu sagts skall följande gälla. Den kandidat inom valkretsen som står i tur att få nästa mandat för partiet utses till ersättare. Saknas en sådan kandidat på partiets valsedlar, skall med tillämpning av 5 § andra stycket bestämmas en annan valkrets, där partiet deltar i fördelningen av fasta mandat, från vilken ersättaren skall utses. Till ersättare utses den som där står närmast i tur att få mandat för partiet. För varje ledamot får det bara finnas en ersättare enligt detta stycke. Kan ersättare inte utses på det sättet utses inte någon ersättare.

Ersättare i övriga val

15 § Ersättare i landstingsfullmäktige och Europaparlamentet utses på motsvarande sätt som för riksdagsvalet.]

16 § Ersättare i kommunfullmäktige utses på följande sätt. I första hand utses ersättare på grundval av ordningen mellan

kandidaterna som framkommer vid beräkningen av deras personliga röstetal enligt 9 §.

I andra hand utses ersättare genom en beräkning inom det parti för vilket han eller hon har blivit vald. Vid varje beräkning tas hänsyn bara till de valsedlar som upptar ledamotens namn och som på grund härav gällde för detta namn, när det fick plats i ordningen. Varje valsedel gäller som en hel röst. Med iakttagande av att namnet på en kandidat som genom valet blivit utsedd till ledamot skall anses som obefintligt tillgodoräknas röstvärdet det namn som står främst på sedeln. Den som får högsta röstetalet är utsedd till ersättare för den ledamot som beräkningen avser.

Om det antal ersättare som har utsetts är mindre än det antal som kommunfullmäktige har bestämt enligt 5 kap. 4 § andra stycket kommunallagen (1991:900) och samma ersättare har utsetts för tre eller flera ledamöter, utses ytterligare en ersättare för var och en av dessa ledamöter. Därvid skall även namnet på en kandidat som genom valet blivit utsedd till ersättare för den ledamot som beräkningen avser anses som obefintligt. I övrigt görs på sätt som anges i andra och tredje stycket.

Om antalet ersättare fortfarande är mindre än det antal som kommunfullmäktige har bestämt enligt 5 kap. 4 § andra stycket kommunallagen och samma ersättare har utsetts för fem eller flera ledamöter, utses ytterligare en ersättare för var och en av dessa ledamöter.

Därefter görs på motsvarande sätt successivt ytterligare beräkningar för de ledamöter vilkas ersättare har utsetts för sju eller flera ledamöter, nio eller flera ledamöter, och så vidare, så länge antalet ersättare är mindre än det antal som kommunfullmäktige har bestämt.

Om andelen ersättare av de platser som ett parti fått utgör ett brutet tal skall detta avrundas till närmast högre hela tal.

17 § Om det för ett parti inte kommer att utses minst två ersättare i kommunfullmäktige skall följande gälla.

Om det sedan ersättare utsetts enligt 16 § visar sig att det för ledamot eller ledamöter i ett parti utsetts bara en ersättare skall ytterligare en beräkning göras till dess minst två ersättare utsetts. I det fall partiet har fått två eller flera mandat skall beräkningen i första hand göras för den ledamot som har störst personligt röstetal i förhållande till antalet röster för partiet i valkretsen och därefter för den som har störst jämförelsetal.

Kan någon ersättare för en viss ledamot inte utses på det sättet, utses ingen ersättare för den ledamoten.

När ledamöter och ersättare avgår under valperioden

Riksdagsvalet

18 § Avgår en ledamot i riksdagen under valperioden skall den centrala valmyndigheten på anmälan av riksdagens talman utse en ny ledamot. Till ny ledamot skall utses den som står i tur att inträda enligt ordningen mellan ersättarna enligt 14 §.

19 § Om en ny ledamot tidigare varit ersättare enligt 14 § tredje stycket för den avgångna ledamoten skall en ny ersättare utses enligt 14 §. Har mandatet flyttats från en valkrets till en annan, skall det anses att mandatet vid valet tilldelats den sistnämnda valkretsen.

Ersättare för en annan ledamot som utsetts i stället för en ledamot som avgått är de övriga kandidater som skulle ha varit ersättare för den avgångna ledamoten.

20 § Den centrala valmyndigheten skall på anmälan av riksdagens talman med tillämpning av 14 § om möjligt utse två nya ersättare, om

1. antalet ersättare för en riksdagsledamot har minskat till hälften eller mindre än hälften av det antal som utsetts vid valet därför att ersättare har utsetts till ordinarie ledamöter eller har avgått av någon annan orsak, eller

2. antalet ersättare inte är tillräckligt stort för att ersättare skall kunna inträda i en ledamots ställe.

Övriga val

21 § Avgår en ledamot i landstingsfullmäktige, kommunfullmäktige eller Europaparlamentet under valperioden skall respektive valmyndighet efter anmälan utse en ny ledamot. Ny ledamot skall utses enligt vad som i tillämpliga delar gäller för riksdagsvalet enligt 18 och 19 §§.

22 § Om en ersättare i landstingsfullmäktige har utsetts till ordinarie ledamot eller avgått som ersättare av någon annan orsak skall länsstyrelsen på anmälan av fullmäktiges ordförande göra nya beräkningar och utse ytterligare en ersättare för varje ledamot som berörs.

Ersättare för en annan ledamot som utsetts i stället för en ledamot som avgått är de övriga kandidater som skulle ha varit ersättare för den avgångna ledamoten.

Vid beräkningen skall samma beräkning som vid utseende av ersättare tillämpas. Kan någon ersättare inte utses enligt första stycket utses ingen ersättare.

23 § Om en ersättare i kommunfullmäktige har utsetts till ordinarie ledamot eller avgått som ersättare av någon annan orsak, skall länsstyrelsen på anmälan av fullmäktiges ordförande göra nya uträkningar och fastställa ytterligare en ersättare för varje ledamot som berörs. I de fall antalet ersättare också efter det att ersättare avgått uppgår till minst det antal som fullmäktige bestämt skall en ny ersättare utses bara om ledamoten i annat fall skulle komma att sakna ersättare som utsetts för henne eller honom.

Ersättare för en annan ledamot som utsetts i stället för en ledamot som avgått är de övriga kandidater som skulle ha varit ersättare för den avgångna ledamoten.

Vid uträkningen skall 18 och 19 §§ tillämpas. Kan någon ersättare inte utses enligt första stycket utses ingen ersättare.

24 § Den centrala valmyndigheten skall på anmälan av Europaparlamentet med tillämpning av reglerna om utseende av ersättare om möjligt utse två nya ersättare, om antalet ersättare för en ledamot har minskat till hälften eller mindre än hälften av det antal som utsetts vid valet därför att ersättare har utsetts till ledamot eller har avgått av annan orsak.

Valets avslutning

25 § När den centrala valmyndigheten har fördelat mandatet mellan partierna och utsett ledamöter och ersättare skall valresultatet tillkännages genom att det kungörs i Patent- och registreringsverkets kungörelsetidning. Därmed är valet avslutat.

Det skall också kungöras i Patent- och registreringsverkets kungörelsetidning, när nya ledamöter och ersättare utsetts enligt 18–20 och 24 §§.

26 § När länsstyrelsen har fördelat mandaten mellan partierna och utsett ledamöter och ersättare skall valresultatet kungöras genom att protokollet läggs fram för granskning. Därmed är valet avslutat.

Detsamma skall gälla när nya ledamöter och ersättare utsetts enligt 21–23 §§.

27 § Om färre än halva antalet ledamöter utsetts i landstings- eller kommunfullmäktige, skall Valprovsningsnämnden upphäva valet och besluta om omval av samtliga ledamöter och ersättare.

Utfärdande och granskning av bevis för den som blivit utsedd

28 § För den som blivit utsedd till ledamot av riksdagen, landstingsfullmäktige, kommunfullmäktige eller Europaparlamentet eller till ersättare skall respektive valmyndighet genast utfärda bevis om detta. I beviset skall den valmyndigheten ange

1. namnet på den som blivit utsedd, och
2. den tid, det parti och den valkrets som ledamoten eller ersättaren blivit utsedd för.

Ett bevis för ersättare skall dessutom i förkommande fall innehålla uppgift om den eller de ledamöter som han eller hon utsetts till ersättare för och ordningen mellan ersättarna, om flera ersättare utsetts för samma ledamot.

29 § Som bevis gäller utdrag ur protokoll eller annan handling från beräkning vid vilken ledamoten eller ersättaren blivit utsedd. Beviset skall skickas till den som blivit utsedd. Vid riksdagsval skall beviset även skickas till Valprovsningsnämnden och riksdagens talman. Bevis som avser ledamot i Europaparlamentet skall dessutom skickas till parlamentet. Bevis som avser landstings- och kommunfullmäktige skall skickas till respektive fullmäktige.

30 § Valprovsningsnämnden skall granska bevis för riksdagsledamöter eller ledamöter i Europaparlamentet och ersättare för att pröva om beviset blivit utfärdat i enlighet med 28 §. Granskningen

skall efter riksdagsval vara avslutad senast dagen innan den riksdag som valet gällt samlas till riksmöte. Övriga bevis som kommer in till Valprovsningsnämnden skall granskas så snart det kan ske. Berättelse om granskningen skall genast överlämnas till riksdagens talman. Gäller valet ledamöter i Europaparlamentet skall berättelse om granskningen dessutom skickas till parlamentet.

31 § Nämnden får uppdra åt ordföranden eller ersättaren för ordföranden att på nämndens vägnar i ärenden av enklare art granska bevis för en riksdagsledamot eller ledamot i Europaparlamentet och ersättare för sådana ledamöter som utses under löpande valperiod med anledning av att en ledamot avgått eller ersättare utsetts enligt 18–20 och 24 §§.

AVDELNING V. AVSLUTANDE BESTÄMMELSER

15 kap. Överklagande

1 § Beslut eller andra åtgärder enligt denna lag får överklagas endast i den utsträckning som anges i detta kapitel.

Överklagande hos länsstyrelsen

2 § Ett beslut av en valnämnd att inte godta ett hinder mot att ta emot ett uppdrag som röstmottagare får överklagas hos länsstyrelsen. Tiden för överklagande räknas från den dag beslutet meddelades.

Länsstyrelsens beslut får inte överklagas.

Överklagande hos Valprovsningsnämnden

3 § Hos Valprovsningsnämnden får överklagas

1. följande beslut av länsstyrelsen:

a) beslut enligt 4 kap. 8 och 13 §§ om fastställande av valkretsindelning för val till landstings- och kommunfullmäktige,

b) beslut enligt 4 kap. 10 och 14 §§ om antalet valkretsmandat för val till landstings- och kommunfullmäktige,

c) beslut enligt 4 kap. 17 § i ärenden om indelning i valdistrikt,

2. länsstyrelsens eller den centrala valmyndighetens beslut om

rättelse i en röstlängd,

3. följande beslut av den centrala valmyndigheten:

a) beslut enligt 4 kap. 3 § om antalet valkretsmandat vid val till riksdagen,

b) beslut i ett ärende enligt 2 kap. om registrering av parti-beteckning eller anmälan av kandidater,

c) beslut i ett ärende enligt 6 kap. om valsedlar,

4. länsstyrelsens eller den centrala valmyndighetens beslut att fastställa utgången av ett val eller av en sådan sammanräkning för att förordna efterträdare eller ersättare som sägs i 14 kap. 18–24 §§.

4 § Ett beslut som avses i 3 § 4 får överklagas av

1. den som enligt röstlängden haft rösträtt vid valet, och

2. ett parti som deltagit i valet.

Beslutet får också överklagas av en kandidat som inte har varit upptagen i den aktuella röstlängden, såvitt avser frågan om förordnande av honom eller henne som ledamot, efterträdare eller ersättare.

Hur överklagandet görs

5 § Ett överklagande ges in till den myndighet som har meddelat det överklagade beslutet (beslutsmyndigheten).

6 § Ett överklagande skall ha kommit in till beslutsmyndigheten

1. i ett ärende som avses i 3 § 1 samt 3 a och b: senast inom tre veckor från den dag det överklagade beslutet kungjordes,

2. i ett ärende som avses i 3 § 2: senast onsdagen före valdagen,

3. i ett ärende som avses i 3 § 3 c: senast inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet,

4. i ett ärende som avses i 3 § 4: tidigast dagen efter valdagen och senast inom tio dagar efter det att valet avslutades eller, om överklagandet gäller beslut om att förordna nya ledamöter eller ersättare enligt 14 kap. 18–24 §§, inom tio dagar efter det att sammanräkningen avslutades.

Det är Valprövningsnämnden som avgör om överklagandet har kommit in i rätt tid.

7 § Om ett överklagande kommit in till Valprövningsnämnden inom överklagandetiden, skall det tas upp till prövning även om skrivelsen med överklagandet inte kommit till beslutsmyndigheten i tid.

Prövningen av överklagande av val

8 § I de ärenden som avses i 3 § 4 skall beslutsmyndigheten snarast möjligt efter att tiden för överklagande gått ut på en gång kungöra samtliga överklaganden och lämna dessa till Valprövningsnämnden.

Kungörelsen skall införas

1. i Patent- och registreringsverkets kungörelsetidning om överklagandet gäller riksdagen eller Europaparlamentet,

2. i en ortstidning inom landstinget respektive kommunen om överklagandet gäller landstings- eller kommunfullmäktige.

I kungörelsen skall en viss kort tid anges inom vilken den som vill yttra sig över överklagandena skall ha gjort det till Valprövningsnämnden.

9 § Beslutsmyndigheten skall skyndsamt till Valprövningsnämnden yttra sig över överklagandena. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

10 § Ett beslut genom vilket någon har förordnats till ledamot i landstings- eller kommunfullmäktige eller till ersättare gäller även om beslutet har överklagats. Om någon annan förordnats till ledamot eller ersättare med anledning av överklagandet gäller det beslutet så snart det val eller den sammanräkning har avslutats genom vilken ledamoten eller ersättaren blivit förordnad.

Ledamöter i Europaparlamentet tillträder sitt uppdrag då de förordnats och deras behörighet prövats av Europaparlamentet.

Bestämmelserna om inhibition i 29 § förvaltningslagen (1986:223) gäller inte beslut som sägs i denna paragraf.

11 § När Valprövningsnämnden prövar ett överklagande skall nämndens samtliga ledamöter vara närvarande. Om överklagandet avser ett beslut genom vilket utgången av ett ordinarie val till riksdagen eller ett ordinarie val till landstings- eller kommunfull-

mäktige har fastställts, skall nämnden ha samma sammansättning som den hade vid tiden för dessa val. Om överklagandet avser ett beslut genom vilket utgången av ett annat val fastställts, får nämnden ha den sammansättning den hade vid tiden för det valet.

12 § Myndigheter och andra som har biträtt i valet skall lämna Valprövningsnämnden de upplysningar och yttranden som den begär.

Om Valprövningsnämnden finner att någon behöver höras som vittne vid domstol, kan nämnden förordna att vittnesförhör skall hållas vid tingsrätt.

I fråga om bevisupptagning enligt första stycket gäller 35 kap. 10 och 11 §§ rättegångsbalken. Ersättning till vittnen skall betalas av allmänna medel. Kostnaden för detta skall stanna på staten.

13 § Valprövningsnämnden skall upphäva ett val i den omfattning som det behövs och förordna om omval i den berörda valkretsen

1. om det vid förberedande och genomförande av valet som en myndighet svarar för förekommit avvikelse från föreskriven ordning, eller

2. om någon hindrat röstningen, förvanskat avgivna röster eller otillbörligen verkat vid valet på något annat sätt.

Kan rättelse åstadkommas genom förnyad sammanräkning eller någon annan sådan mindre ingripande åtgärd, skall nämnden i stället uppdra åt beslutsmyndigheten att vidta en sådan rättelse.

Ett omval skall genomföras bara om det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången.

Ett omval till riksdagen eller landstingsfullmäktige avser endast det antal fasta mandat och utjämningsmandat som tilldelades den berörda valkretsen vid det upphävda valet.

14 § Har det vid en sammanräkning som sägs i 14 kap. 18–24 §§ förekommit avvikelse från föreskriven ordning och är det inte osannolikt att avvikelsen har inverkat på utgången av sammanräkningen, skall Valprövningsnämnden upphäva sammanräkningen och uppdra åt beslutsmyndigheten att vidta den rättelse som behövs.

15 § Om ett visst beslut inte får överklagas eller om det skall överklagas i särskild ordning, får en omständighet som avses med beslutet inte åberopas vid prövning enligt 13 eller 14 §.

16 kap. Tystnadsplikt

1 § Den som genom att lämna biträde åt en väljare har fått kännedom om hur väljaren har röstat vid val enligt denna lag, får inte obehörigen röja eller utnyttja uppgifterna.

Beträffande den som är röstmottagare eller annars fullgör en uppgift i det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006, då vallagen (1997:157) skall upphöra att gälla.

2. Partibeteckningar som registrerats enligt den upphävda lagen skall anses registrerade enligt den nya lagen.

1.2 Förslag till lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369)

Härigenom föreskrivs att 2–6, 8, 10–12 samt 16 §§ folkomröstningslagen (1979:369) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §³

Central valmyndighet som avses i 1 kap. 15 § vallagen (1997:157) är också central myndighet för folkomröstning.

Den myndighet som avses i 3 kap. 1 § vallagen (2005:000) är central myndighet också för folkomröstning.

3 §⁴

För folkomröstning är riket indelat i omröstningsdistrikt. Del av kommun som vid val enligt vallagen (1997:157) bildar ett valdistrikt utgör ett omröstningsdistrikt.

För folkomröstning är riket indelat i omröstningsdistrikt. Del av kommun som vid val enligt vallagen (2005:000) bildar ett valdistrikt utgör ett omröstningsdistrikt.

4 §⁵

För folkomröstnings genomförande svarar inom varje kommun valnämnd som avses i 1 kap. 17 § vallagen (1997:157).

När folkomröstning förrättas i samband med val till riksdagen tjänstgör de *valförrättare* som har utsetts enligt 4 kap. 6 § vallagen också som omröstningsförrättare. Inför annan folkomröstning utser valnämnden för varje omröstningsdistrikt minst fyra personer att vid omröstningen tjänstgöra som omröstningsförrättare i

För folkomröstnings genomförande svarar inom varje kommun valnämnd som avses i 3 kap. 3 § vallagen (2005:000).

När folkomröstning förrättas i samband med val till riksdagen tjänstgör de *röstmottagare* som har utsetts enligt 3 kap. 6 § vallagen också som omröstningsförrättare. Inför annan folkomröstning utser valnämnden för varje omröstningsdistrikt minst fyra personer att vid omröstningen tjänstgöra som omröstningsförrättare i

³ Senaste lydelse 1997:162.

⁴ Senaste lydelse 1997:162.

⁵ Senaste lydelse 1997:162.

distriktet. Vad som i 4 kap. vallagen föreskrivs om *valförrättare* tillämpas beträffande särskilt utsedd omröstningsförrättare.

distriktet. Vad som i 3 kap. vallagen föreskrivs om *röstmottagare* tillämpas beträffande särskilt utsedd omröstningsförrättare.

5 §⁶

Rösträtt vid folkomröstning tillkommer den som är röstberättigad vid val till riksdagen.

Frågan om en person har rösträtt avgörs på grundval av en före omröstningen upprättad röstlängd. Om inte omröstningen hålls samtidigt med ett annat val enligt vallagen (1997:157) skall röstlängd för omröstningen upprättas med tillämpning av 7 kap. 1, 4, 10, 11 och 13 §§ vallagen. Bestämmelserna i 7 kap. 14 § den lagen om rätten att överklaga beslut om rättelse av röstlängd skall gälla även i fråga om överklagande i samband med en omröstning.

Frågan om en person har rösträtt avgörs på grundval av en före omröstningen upprättad röstlängd. Om inte omröstningen hålls samtidigt med ett annat val enligt vallagen (2005:000) skall röstlängd för omröstningen upprättas med tillämpning av 5 kap. 1, 2, 6 och 7 §§ vallagen. Bestämmelserna i 15 kap. 3 § 2 den lagen om rätten att överklaga beslut om rättelse av röstlängd skall gälla även i fråga om överklagande i samband med en omröstning.

6 §⁷

När en folkomröstning skall förrättas, skall, i den mån den centrala valmyndigheten inte bestämmer annat, för var och en som enligt den röstlängd som upprättats för omröstningen är röstberättigad vid omröstningen upprättas ett röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om omröstningen till ledning för den röstberättigade. För folk-

När en folkomröstning skall förrättas, skall, i den mån den centrala valmyndigheten inte bestämmer annat, för var och en som enligt den röstlängd som upprättats för omröstningen är röstberättigad vid omröstningen upprättas ett röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om omröstningen till ledning för den röstberättigade. För folk-

⁶ Senaste lydelse 2002:69.

⁷ Senaste lydelse 1997:162.

omröstning och val till riksdagen som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort. I fråga om röstkort tillämpas i övrigt 7 kap. 7–9 §§ *vallagen* (1997:157).

omröstning och val till riksdagen som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort. I fråga om röstkort tillämpas i övrigt 5 kap. 8–10 §§ *vallagen* (2005:000).

Centrala valmyndigheten bör på lämpligt sätt sprida kännedom bland allmänheten om tid och sätt för röstning och om de bestämmelser i övrigt som gäller för folkomröstningen. Myndigheten bör vidare inför folkomröstning i grundlagsfråga på lämpligt sätt sprida kännedom bland allmänheten om lydelsen av det förslag som omröstningen avser.

8 §⁸

Statsverket svarar för kostnaderna för framställning av det antal röstsedlar som behövs.

I lokal där omröstning äger rum skall de röstande ha tillgång till

1. röstsedlar för varje förslag som är föremål för folkomröstning och

2. blanka röstsedlar.

I fråga om kuvert tillämpas bestämmelserna i 8 kap. 1 § *andra stycket*, 2 och 3 §§ *vallagen* (1997:157) om valkuvert.

I fråga om kuvert tillämpas bestämmelserna i 6 kap. 4, 6 och 9 §§ *vallagen* (2005:000) om valkuvert.

10 §⁹

Röstning sker på dagen för folkomröstningen i omröstningslokalen för det omröstningsdistrikt där den röstande är upptagen i röstlängd. Röstberättigad, som på grund av vistelse utom riket eller på annan ort inom riket eller av annat skäl finner sig vara förhindrad att rösta på tid och plats som nu sagts, får rösta på *Posten Aktiebolags postkontor inom riket*, på ett särskilt

Röstning sker på dagen för folkomröstningen i omröstningslokalen för det omröstningsdistrikt där den röstande är upptagen i röstlängd. Röstberättigad, som på grund av vistelse utom riket eller på annan ort inom riket eller av annat skäl finner sig vara förhindrad att rösta på tid och plats som nu sagts, får rösta på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller hos

⁸ Senaste lydelse 1997:162.

⁹ Senaste lydelse 1997:162.

röstmottagningsställe inom svensk utlandsmyndighet.
landet eller hos svensk utlandsmyndighet.

Om flera omröstningar äger rum samtidigt, skall den som röstar *på postkontor*, på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller hos utlandsmyndighet vid ett och samma tillfälle utöva sin rösträtt i samtliga omröstningar som han vill delta i. Om omröstning äger rum i samband med val till riksdagen, skall röstande som nu har angivits, som önskar delta både i omröstningen och i valet, avge sin röst i folkomröstningen samtidigt som han röstar i valet.

I fråga om röstningen och om den vidare behandlingen av röster som har avgivits *på postkontor*, på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller hos utlandsmyndighet tillämpas i övrigt bestämmelserna om ordinarie val till riksdagen i 11–15 kap. *vallagen* (1997:157). Om folkomröstning äger rum i samband med extra val till riksdagen eller om den inte omfattar hela riket, tillämpas i stället *bestämmelserna om extra val i 11–15 kap. vallagen*.

I lokal där röstning äger rum skall *finnas tillgängligt ett exemplar av denna lag, av särskild lag för den ifrågavarande folkomröstningen, om sådan har beslutats, och av vallagen. Såvitt*

Om flera omröstningar äger rum samtidigt, skall den som röstar på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller hos utlandsmyndighet vid ett och samma tillfälle utöva sin rösträtt i samtliga omröstningar som han vill delta i. Om omröstning äger rum i samband med val till riksdagen, skall röstande som nu har angivits, som önskar delta både i omröstningen och i valet, avge sin röst i folkomröstningen samtidigt som han röstar i valet.

I fråga om röstningen och om den vidare behandlingen av röster som har avgivits på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller hos utlandsmyndighet tillämpas i övrigt bestämmelserna om ordinarie val till riksdagen i 7, 8 och 10 kap. *vallagen* (2005:000). Om folkomröstning äger rum i samband med extra val till riksdagen eller om den inte omfattar hela riket, tillämpas i stället *de bestämmelser i vallagen som avser val som inte gäller hela landet* val.

I lokal där röstning äger rum skall *vid folkomröstning i grundlagsfråga texten till det förslag som avses med omröstningen finnas tillgänglig.*

gäller folkomröstning i grundlagsfråga skall därjämte finnas tillgänglig texten till det förslag som avses med omröstningen.

11 §¹⁰

Rösterna räknas preliminärt i omröstningslokal och hos valnämnd. Därvid tillämpas bestämmelserna i 16 och 17 kap. vallagen (1997:157). Har omröstning förrättats samtidigt med val till riksdagen, sker granskningen av förtidsröster enligt 15 kap. 7–13 §§ och 17 kap. 3–7 §§ gemensamt för omröstningen och valet.

Rösterna räknas preliminärt i omröstningslokal och hos valnämnd. Därvid tillämpas bestämmelserna i 11 och 12 kap. vallagen (2005:000). Har omröstning förrättats samtidigt med val till riksdagen, sker granskningen av förtidsröster enligt 9 kap. 9–12 §§ och 12 kap. 3 § vallagen gemensamt för omröstningen och valet.

Vid räkningen ordnas röstsedlarna i grupper efter meningsyttring. Blanka röstsedlar bildar en grupp. Antalet röstsedlar inom varje grupp räknas och antalet antecknas i protokollet. Röstsedlarna läggs därefter gruppvis in i särskilda omslag. På omslagen antecknas vilken grupp röstsedlar omslaget innehåller och röstsedlarnas antal.

Vid rösträkning hos valnämnd används en urna för varje omröstning och för varje område som bildar en valkrets vid val av kommunfullmäktige.

12 §¹¹

Rösterna räknas slutligt av länsstyrelsen. Rösterna skall därvid redovisas särskilt för varje område som bildar en valkrets vid val av kommunfullmäktige. Vid rösträkningen skall 18 kap. 1 § och 3–9 §§ vallagen (1997:157) gälla.

Rösterna räknas slutligt av länsstyrelsen. Rösterna skall därvid redovisas särskilt för varje område som bildar en valkrets vid val av kommunfullmäktige. Vid rösträkningen skall 13 kap. 1–6 §§ vallagen (2005:000) gälla.

¹⁰ Senaste lydelse 1997:162.

¹¹ Senaste lydelse 1997:162.

16 §¹²

Talan mot beslut, varigenom centrala valmyndigheten fastställt utgången av folkomröstning, förs hos Valprovning-nämnden. I fråga om sådan talan tillämpas bestämmelserna i 1 kap. 19 §, 19 kap. 3 § första stycket, 4 och 5–8 §§ vallagen (1997:157) vad avser överklaganden av riksdagsval samt 16 och 17 §§ samma kapitel.

Talan får föras av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid folkomröstningen samt av den som enligt beslut som sägs i 7 kap. 11 § vallagen var utesluten från rösträtt. Talan får också föras av ett parti eller en kampanjkommitté som har verkat för något av de förslag som omröstningen har gällt.

Talan mot beslut, varigenom centrala valmyndigheten fastställt utgången av folkomröstning, förs hos Valprovning-nämnden. I fråga om sådan talan tillämpas bestämmelserna i 15 kap. 5 §, 6 § första stycket 4 och andra stycket samt 7 och 8 §§ vallagen (2005:000) vad avser överklaganden av riksdagsval samt 11 och 12 §§ samma kapitel.

Talan får föras av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid folkomröstningen samt av den som enligt beslut som sägs i 5 kap. 6 § vallagen var utesluten från rösträtt. Talan får också föras av ett parti eller en kampanjkommitté som har verkat för något av de förslag som omröstningen har gällt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

¹² Senaste lydelse 1997:162.

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting¹³

dels att 1 kap. 24 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas ett nytt kapitel, 3 kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

24 §¹⁴

När det finns skäl till det skall en särskild undersökning göras om befolkningens inställning till en indelningsändring. Om en särskild utredare finner skäl till en sådan undersökning, skall han anmäla detta till Kammarkollegiet, som beslutar i frågan. Länsstyrelsen beslutar om sådana undersökningar i ärenden som länsstyrelsen utreder.

Undersökningen skall göras av länsstyrelsen. Den kan ske genom omröstning, opinionsundersökning eller liknande förfarande. Länsstyrelsen får därvid anlita valnämnden i kommunen, om inte nämndens verksamhet i övrigt hindras därigenom.

Skall undersökningen ske genom en omröstning får länsstyrelsen besluta att det, med tillämpning av 7 kap. *vallagen* (1997:157), skall framställas röstlängd och röstkort för omröstningen.

Röstlängd och röstkort framställs av *Skatteverket*. *Verket har rätt till ersättning för detta.*

Skall undersökningen ske genom en omröstning får länsstyrelsen besluta att det, med tillämpning av 5 kap. *vallagen* (2005:000), skall framställas röstlängd och röstkort för omröstningen.

Röstlängd och röstkort framställs av *den centrala valmyndigheten*.

¹³ Lagen omtryckt 1988:198.

¹⁴ Senaste lydelse 2003:687.

*3 kap. Val¹⁵**1 §*

Om en ändrad landstings- eller kommunindelning skall träda i kraft den 1 januari året efter det år då ordinarie val hålls till landstings- och kommunfullmäktige, skall redan det valet avse landstinget och kommunen enligt den nya indelningen.

2 §

Om en ändrad kommunal indelning innebär att en ny kommun bildas, skall de indelningsdelegerade snarast möjligt under året före ikraftträdandet välja ledamöter till valnämnden och ersättare för dessa.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

¹⁵ Kapitlet tidigare upphävt genom 1988:198.

1.4 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreslås att det i sekretesslagen (1980:100)¹⁶ skall införas en ny paragraf, 7 kap. 47 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

47 §

Sekretess gäller för uppgift om hur en väljare har röstat vid val enligt vallagen (2005:000) och som

1. framkommit då biträde lämnats åt väljaren vid röstningen, eller

2. framgår av innehållet i ett avgivet valkuvert som inte har öppnats för rösträkning enligt bestämmelserna i 11 och 12 kap. samma lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

¹⁶ Lagen omtryckt 1992:1474.

1.5 Förslag till lag om ändring i kommunallagen (1991:900)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 4, 5 och 34 §§ kommunallagen (1991:900)¹⁷ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

4 §

För ledamöterna i fullmäktige skall det finnas ersättare.

I en kommun bestämmer kommunfullmäktige det antal ersättare som skall ligga till grund för tillämpningen av bestämmelserna i 18 kap. 55 § vallagen (1997:157). Antalet skall utgöra en viss andel, dock högst hälften av det antal platser som varje parti får i kommunen. Beslutet skall fattas före den 1 april valåret. Länsstyrelsen skall genast underrättas om kommunfullmäktiges beslut.

Fullmäktige bestämmer hur många ersättarna skall vara. Antalet skall utgöra en viss andel, dock högst hälften av det antal platser som varje parti får i fullmäktige. Beslutet skall fattas före den 1 april valåret. Länsstyrelsen skall genast underrättas om fullmäktiges beslut.

Föreskrifter om att utse ersättare i fullmäktige finns i vallagen.

5 §

Ledamöterna och ersättarna i fullmäktige skall väljas för fyra år räknat från och med den 1 november valåret.

Om Valprövningsnämnden har beslutat om omval enligt 19 kap. 21 § vallagen (1997:157), skall dock mandat-tiden förlängas till dess omvalet har avslutats.

Om Valprövningsnämnden har beslutat om omval enligt 14 kap. 27 § vallagen (2005:000), skall dock mandat-tiden förlängas till dess omvalet har avslutats.

I Stockholms kommun räknas mandattiden från och med den 15 oktober valåret.

¹⁷ Lagen omtryckt 2004:93.

34 §

Fullmäktige får besluta att det som ett led i beredningen av ett ärende som fullmäktige skall handlägga skall inhämtas synpunkter från medlemmar i kommunen eller landstinget.

Detta kan ske genom folkomröstning, opinionsundersökning eller något liknande förfarande. Vid opinionsundersökning eller liknande förfarande får valnämnden i kommunen anlitas, om nämndens verksamhet i övrigt inte hindras av det.

Skall synpunkter inhämtas genom en omröstning får fullmäktige besluta att det, med tillämpning av 7 kap. vallagen (1997:157), skall framställas röstlängd och röstkort för omröstningen.

Skall synpunkter inhämtas genom en omröstning får fullmäktige besluta att det, med tillämpning av 5 kap. vallagen (2005:000), skall framställas röstlängd och röstkort för omröstningen.

Närmare föreskrifter om förfarandet vid folkomröstning finns i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar.

Kommunalförbund får inte anordna folkomröstning eller anlita valnämnden i kommun som är förbundsmedlem.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

1.6 Förslag till lag om ändring i sametingslagen (1992:1433)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 § samt 3 kap. 17, 22, 32, 32 a och 33 §§ sametingslagen (1992:1433) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §¹⁸

Sametinget skall bestå av 31 ledamöter, utsedda genom val. För ledamöterna skall det utses ersättare. I fråga om antalet ersättare och hur de skall utses gäller bestämmelserna i 18 kap. 53 § *vallagen* (1997:157) om val till landstingsfullmäktige. Ledamöterna skall vara svenska medborgare.

Sametinget skall bestå av 31 ledamöter, utsedda genom val. För ledamöterna skall det utses ersättare. I fråga om antalet ersättare och hur de skall utses gäller bestämmelserna i 14 kap. 15 § *vallagen* (2005:000) om val till landstingsfullmäktige. Ledamöterna skall vara svenska medborgare.

Efter förslag av Sametinget förordnar regeringen ordförande i Sametinget. Ordföranden skall utses bland tingets ledamöter. Sametinget väljer vice ordförande bland ledamöterna.

3 kap.

17 §¹⁹

Vid röstning i vallokal gäller också 9 kap. 2 § *andra stycket*, 7 och 15 §§ samt 10 kap. 3 § *vallagen* (1997:157).

Vid röstning i vallokal gäller också 7 kap. 3 § samt 8 kap. 4 och 5 §§ *vallagen* (2005:000).

Avbryts röstningen skall mottagna ytterkuvert förvaras på betryggande sätt.

22 §²⁰

Vid en offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart det kan ske sedan en vecka förflutit från valdagen, skall länsstyrelsen granska och räkna de avgivna rösterna.

Vid sammanräkningen prövar Vid sammanräkningen prövar

¹⁸ Senaste lydelse 2000:1214.

¹⁹ Senaste lydelse 1997:168.

²⁰ Senaste lydelse 2004:538.

länsstyrelsen valsedlarnas giltighet och meddelar de beslut som denna prövning föranleder. Härvid gäller i tillämpliga delar 18 kap. 9 och 10 §§ samt 11 § första stycket 1, andra och tredje styckena vallagen (1997:157).

länsstyrelsen valsedlarnas giltighet och meddelar de beslut som denna prövning föranleder. Härvid gäller i tillämpliga delar 13 kap. 6 och 7 §§, 8 § första stycket 1 samt andra och tredje styckena vallagen (2005:000).

Vidare gäller att ett namn som skrivits till på en valsedel skall anses obefintligt.

Vid förrättningen skall protokoll föras.

32 §²¹

Vid mandatfördelningen mellan grupper, partier och liknande sammanslutningar skall mandaten fördelas proportionellt på grundval av valresultatet. Härvid tilldelas mandaten, ett efter annat, den grupp, det parti eller motsvarande som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet är, så länge gruppen, partiet eller sammanslutningen ännu inte tilldelats något mandat, röstetalet delat med 1,4. Därefter beräknas jämförelsetalet genom att röstetalet delas med det tal som är ett högre än det dubbla antalet mandat som redan har tilldelats gruppen, partiet eller sammanslutningen.

För varje mandat som en grupp, ett parti eller en liknande sammanslutning har fått skall en ledamot utses. När en ledamot utses skall reglerna i 18 kap. 38–39 §§ vallagen (1997:157) om val till riksdagen tillämpas. För att personligt röstetal skall fastställas för en kandidat måste han dessutom ha fått lägst 25 särskilda personröster.

Sedan länsstyrelsen fördelat mandaten i Sametinget skall resultatet av valet offentliggöras genom kungörelse i *Post- och Inrikes Tidningar*.

För varje mandat som en grupp, ett parti eller en liknande sammanslutning har fått skall en ledamot utses. När en ledamot utses skall reglerna i 14 kap. 9 och 10 §§ vallagen (2005:000) om val till riksdagen tillämpas. För att personligt röstetal skall fastställas för en kandidat måste han dessutom ha fått lägst 25 särskilda personröster.

Sedan länsstyrelsen fördelat mandaten i Sametinget skall resultatet av valet offentliggöras genom kungörelse i *Patent- och registreringsverkets kungörelsetidning*.

²¹ Senaste lydelse 2004:538.

Länsstyrelsen skall utan dröjsmål till Sametinget och regeringen redovisa resultatet av valet samt utfärda bevis till valda ledamöter och ersättare.

32 a §²²

Om en ledamot har avgått före utgången av den tid för vilken han blivit vald, skall länsstyrelsen på anmälan av Sametingets ordförande inkalla en ny ordinarie ledamot enligt de bestämmelser i 18 kap. 61 § *vallagen* (1997:157) som avser ny ordinarie landstingsledamot.

Om en ersättare för ledamot har inträtt som ordinarie ledamot eller avgått som ersättare av annan orsak, skall länsstyrelsen på anmälan av Sametingets ordförande utse ytterligare ersättare enligt de bestämmelser i 18 kap. 63 § *vallagen* som avser ersättare för landstingsledamot.

Den förrättning som avses i första och andra styckena är avslutad när protokollet från förrättningen har lagts fram för granskning. Efter sammanräkningen skall valsedlarna åter läggas i omslag på sätt som föreskrivs i 31 §.

Om en ledamot har avgått före utgången av den tid för vilken han blivit vald, skall länsstyrelsen på anmälan av Sametingets ordförande inkalla en ny ordinarie ledamot enligt de bestämmelser i 14 kap. 21 § *vallagen* (2005:000) som avser ny ordinarie landstingsledamot.

Om en ersättare för ledamot har inträtt som ordinarie ledamot eller avgått som ersättare av annan orsak, skall länsstyrelsen på anmälan av Sametingets ordförande utse ytterligare ersättare enligt de bestämmelser i 14 kap. 22 § *vallagen* som avser ersättare för landstingsledamot.

33 §²³

Länsstyrelsens beslut enligt 22, 32 och 32 a §§ får överklagas hos Valprövningsnämnden. Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängden var röstberättigad vid valet. Det får också överklagas av en grupp, ett parti eller en liknande sammanslutning som har deltagit i valet.

Överklagandet skall ges in till Valprövningsnämnden och vara nämnden till handa tidigast dagen efter valdagen och senast inom tio dagar efter det att resultatet av valet offentliggjorts enligt 32 eller 32 a §.

²² Senaste lydelse 2004:538.

²³ Senaste lydelse 2004:538.

Vid Valprövningsnämndens prövning av överklaganden som avses i denna paragraf får nämnden upphäva valet och förordna om omval eller föranstalta om andra mindre ingripande åtgärder enligt de grunder som anges i *19 kap. 18 eller 19 § vallagen (1997:157)*.

Vid Valprövningsnämndens prövning av överklaganden som avses i denna paragraf får nämnden upphäva valet och förordna om omval eller föranstalta om andra mindre ingripande åtgärder enligt de grunder som anges i *15 kap. 13 och 14 §§ vallagen (2005:000)*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om folkomröstning skall äga rum samtidigt med ett allmänt val eller en nationell folkomröstning, kan de som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem skriftligen begära att uppgifterna rättas. Bestämmelserna i 7 kap. 11–14 §§ *vallagen* (1997:157) skall då tillämpas.

9 §²⁴
Om folkomröstning skall äga rum samtidigt med ett allmänt val eller en nationell folkomröstning, kan de som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem skriftligen begära att uppgifterna rättas. Bestämmelserna i 5 kap. 6 och 7 §§ samt 15 kap. 3 § 2, 5 §, 6 § första stycket 1 och andra stycket samt 9 § *vallagen* (2005:000) skall då tillämpas.

I annat fall skall de som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem skriftligen begära hos den kommun eller det landsting som ansvarar för omröstningen att uppgifterna rättas. Det som inträffat senare än 30 dagar före valdagen får inte ligga till grund för rättelse enligt denna paragraf.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

²⁴ Senaste lydelse 2002:250.

1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i skatteförvaltningens folkbokföringsverksamhet

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i skatteförvaltningens folkbokföringsverksamhet skall införas en ny paragraf, 5 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 a §

En anmälan om adress från svenska medborgare som inte är folkbokförda i landet skall anses också som en anmälan om att tas upp i röstlängd, om anmälan görs skriftligen hos Skatteverket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

1.9 Förslag till lag om upphävande av lagen (1994:1064) om folkomröstning om EU-medlemskap

Härigenom föreskrivs att lagen (1994:1064) om folkomröstning om EU-medlemskap skall upphöra att gälla vid utgången av år 2005.

1.10 Förslag till lag om upphävande av lagen (1994:1650) om riksdagens val av företrädare för Sverige i Europaparlamentet

Härigenom föreskrivs att lagen (1994:1650) om riksdagens val av företrädare för Sverige i Europaparlamentet skall upphöra att gälla vid utgången av år 2005.

1.11 Förslag till lag om upphävande av lagen (2003:83) om folkomröstning om införande av euron

Härigenom föreskrivs att lagen (2003:83) om folkomröstning om införande av euron skall upphöra att gälla vid utgången av år 2005.

1 Utredningsuppdraget

1.1 Direktiven

Kommitténs uppgift enligt direktiven har varit att se över bestämmelserna i vallagen och lämna förslag till en ny lag. Lagen skall innehålla de grundläggande reglerna om valförfarandet. Kompletterande valtekniska föreskrifter skall kunna meddelas av regeringen och Valmyndigheten.

I uppgiften har också ingått att

- föreslå hur ansvaret för den s.k. institutionsröstningen kan föras över till kommunerna,
- överväga om tiden nu är mogen för att samla hela det lokala ansvaret för genomförande av val hos kommunerna,
- se över systemet med budröstning och överväga om säkerheten i något eller några avseenden bör förstärkas,
- ta ställning till om brevröstningen skall finnas kvar och i förekommande fall arbeta in bestämmelserna om brevröstning i den nya vallagen,
- pröva frågan om proportionaliteten i valen till kommunfullmäktige, ta upp frågan om offentliga valförberedelser, och
- överväga i vilken utsträckning elektroniska förfaranden bör införas vid röstning i röstningslokal.

Ytterligare uppgifter har varit att pröva om vallokaler alltid skall öppna redan kl. 8, pröva om inte samma regler för identitetskontroll bör gälla oavsett var en väljare röster, göra en översyn av reglerna om rättelse i röstlängd såvitt avser utlandssvenskar samt lämna förslag om hur man till följd av fastighetsbildningsåtgärder efter ett redan fattat beslut om indelning i valdistrikt skall kunna undvika att antalet röstberättigade i valdistriktet kan bli för många eller för få.

Utöver vad som nu sagts har kommittén haft mandat att överväga även andra bestämmelser som reglerar genomförandet av val och – inom ramen för de grundläggande principer som bär upp valsystemet – lämna de förslag till förändringar som kommittén anser vara befogade.

Konstitutionsutskottet har i sitt betänkande 2003/04:KU13 Val och regeringsbildning behandlat motioner från allmänna motions-tiden 2002 och 2003 som rör frågor om bl.a. val. Utskottet har ansett att samtliga dessa motioner bör avslås med hänvisning till kommitténs pågående utredningsarbete. Kommittén har mot denna bakgrund valt att närmare överväga de frågor om genomförande av val som aktualiserats genom dessa motioner. Kommittén har sålunda även tagit ställning till ett antal frågor rörande

- informationsinsatser avseende valsystemet,
- gemensamma valsedlar,
- ångerröstning,
- åtgärder för att öka valdeltagandet,
- valsedlarnas utformning och innehåll m.m.,
- funktionshinderades möjlighet att utöva sin rösträtt,
- distribution av valsedlar,
- skydd mot ofrivillig kandidatur,
- vallokaler med religiös prägel,
- rätten att kandidera i flera valkretsar i riksdagsval,
- registrering av partibeteckning, och
- röstningsförfarandet.

Vidare har kommittén med anledningen av en skrivelse från Stockholmspartiet tagit ställning till dels frågan om ett utökat statlig kostnadsansvar för valsedlar till de kommunala valen, dels frågan om ett utökat distributionsansvar för valsedlar till röstnings-lokalerna i de kommunala valen. Kommittén har också med anledning av en fråga i riksdagen (2003/04:676) övervägt möjligheten för valadministrationen att i röstningslokaler tillhandahålla mer än en namnvalsedel per parti till Europaparlamentsvalet.

Regeringens direktiv (dir. 2003:37) återges i sin helhet i *bilaga 1*.

1.2 Utredningsarbetet

Utredningsarbetet påbörjades i juni 2003.

En huvudfråga för kommittén har varit att ta ställning till var ansvaret för förtidsröstningen och den s.k. institutionsröstningen skall ligga. Kommittén har i denna del, genom sin ordförande och sekreterare, fört samtal med företrädare för valnämnderna i ett tiotal kommuner, bl.a. i Stockholm, Uppsala, Örebro, Huddinge och Södertälje, i syfte att få en närmare inblick i kommunernas förutsättningar att ta över ansvaret för förtidsröstningen. Samtal har också förts med företrädare för Svenska Kommunförbundet. Kommittén har vidare haft fortlöpande kontakter med Posten AB. Valmyndighetens synpunkter i denna fråga har i huvudsak delgetts kommittén genom experten Vivan Nilsson.

Företrädare för Posten AB har för kommittén presenterat statistik- och andra faktauppgifter om poströstningen samt närmare redogjort för hur denna planeras och genomförs samt för Postens syn på sin framtida roll i val. I samband därmed har också olika frågor i anslutning till lantbrevbärarnas funktion som bud vid förtidsröstning aktualiserats och belysts.

Vidare har företrädare för Svenska Kommunförbundet för kommittén presenterat resultatet av en enkät om hur kommunerna ser på frågan om ett samlat lokalt ansvar för genomförande av val. Kommittén har också tagit del av fil. dr Martin Brothéns rapport Svenska poströstare (Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet, 2003).

Därutöver har företrädare för Posten AB och Svenska Kommunförbundet för kommitténs ordförande och sekreterare ytterligare belyst de frågor som aktualiseras vid en förändring av det lokala ansvaret för genomförande av val.

Parallellt med kommitténs arbete har frågan om den framtida post- och kassaservicen utretts av Post- och kassaserviceutredningen (N 2003:09). Kommittén har fortlöpande informerat sig om utredningens arbete. I maj 2004 föreslog utredningen att lagen (2001:1276) om grundläggande kassaservice skall upphöra att gälla den 1 juli 2006 och att en avveckling av kassaservicetjänsterna skall inledas den 1 januari 2006 (SOU 2004:52). Förslaget bereds för närvarande i Regeringskansliet. En proposition i frågan kan väntas under våren 2005. Kommittén har beaktat de överväganden och slutsatser som redovisas av utredningen.

I ett pressmeddelande i april 2004 har kommittén offentliggjort sitt ställningstagande i frågan om ett samlat lokalt ansvar för genomförande av val (se kap. 4).

Kommittén har vidare analyserat genomförandet av brevröstningen vid 2002 års val samt 2003 års folkomröstning. Kommittén har i september 2003 i en framställning till regeringen begärt att giltighetstiden för lagen om brevröstning i vissa fall skulle förlängas till utgången av år 2005. Så har också skett.

Till belysning av frågan om i vilken utsträckning elektroniska förfaranden bör införas vid röstning i röstningslokal har företrädare för en inom Regeringskansliet upprättad arbetsgrupp för IT och demokrati närmare redovisat för kommittén vilka nationella och internationella erfarenheter som finns på området. Kommittén har vidare genomfört ett seminarium om e-röstning med inriktning på teknik och säkerhet. I seminariet har deltagit forskare från Swedish Institute of Computer Science (SICS), Kungliga Tekniska Högskolan och Försvarets materielverk. (Gunnar Sjödin, Douglas Wikström och Mats Ohlin i nu nämnd ordning).

Parallellt med kommitténs uppdrag har frågan om en gemensam standard för elektronisk röstning behandlats inom Europarådet. Kommittén har så långt möjligt beaktat utvecklingen på detta område. En rekommendation för elektronisk röstning har antagits av Europarådet så sent som den 30 september 2004.

Kommittén har också i anslutning till frågan om ny teknik i valförfarandet haft kontakter med företrädare för Synskadades Riksförbund och Handikappombudsmannen.

Kommitténs ordförande och sekreterare har vidare uppvaktats av Stockholmspartiet till belysning av bl.a. frågor om rätt till fria valsedlar och rätt att få valsedlarna utlagda i röstningslokaler. Vidare har en sådan uppvaktning gjorts av Föreningen för Svenskar i Världen till belysning av bl.a. frågan om tiden för förtidsröstning.

I samband med arbetet med att ta fram ett förslag till en ny vallag har kommittén uppmärksammat ett antal numera obsoleta lagar, som bör upphävas. Det rör sig om lagen (1994:1064) om folkomröstning om EU-medlemskap, lagen (1994:1650) om riksdagens val av företrädare för Sverige i Europaparlamentet och lagen (2003:83) om folkomröstning om införandet av euron. Kommittén föreslår således att dessa upphävs.

2 Huvuddragen i valförfarandet

Vissa grundläggande bestämmelser om val finns i regeringsformen och kommunallagen (1991:900). För val till Europaparlamentet finns det bestämmelser i rådets akt (fogad till rådets beslut 76/787 av den 20 september 1976) om allmänna och direkta val till Europaparlamentet (valrättsakten) samt i rådets direktiv 93/109/EG av den 6 december 1993 om individuella arrangemang angående unionsmedborgarnas rösträtt och valbarhet.

I vallagen finns bestämmelser om genomförande av val till riksdagen, landstings- och kommunfullmäktige samt Europaparlamentet. Vid sådana val röstar väljarna på ett parti och har möjlighet att avge en särskild personröst.

Val hålls på en söndag. Ordinarie val till riksdagen och ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige hålls vart fjärde år och på samma dag. Valdag är den tredje söndagen i september.

Val till Europaparlamentet hålls i juni vart femte år.

Valmyndigheter

Valmyndigheten är central valmyndighet och ansvarar centralt för förberedelserna och genomförandet av de allmänna valen. På regional nivå ansvarar länsstyrelserna för valen och på lokal nivå är det kommunerna genom valnämnderna som är ansvariga.

Valprövningsnämnden är sista instans för överklagande av val. Nämnden är också sista instans för överklagande av en del andra beslut som rör valförfarandet.

Valkretsar, valdistrikt och valkretsmandat

För val skall det finnas valkretsar. En valkrets är ett geografiskt avgränsat område för vilket det skall väljas ledamöter till den beslutande församling som valet gäller.

Vid val till riksdagen är landet indelat i 29 valkretsar. Vid val till landstingsfullmäktige är varje landsting indelat i valkretsar. Som huvudregel omfattar dessa en eller flera kommuner. Vid val till kommunfullmäktige är huvudregeln att varje kommun är en valkrets. Om kommunen har fler än 6 000 röstberättigade, får den delas in i valkretsar. Om antalet röstberättigade överstiger 24 000 personer eller om det för kommunen skall utses minst 51 fullmäktige, skall kommunen delas in i valkretsar.

För val till Europaparlamentet utgör landet en valkrets.

Varje kommun skall delas in i valdistrikt. Ett valdistrikt är ett geografiskt avgränsat röstningsområde. För varje fastighet skall samtliga röstberättigade hänföras till samma valdistrikt. Om en kommun har fler än en valkrets för val till kommunfullmäktige, skall varje sådan krets omfatta ett eller flera valdistrikt.

Ett valdistrikt bör normalt omfatta 1 200–2 000 personer som har rösträtt. Ett valdistrikt bör inte omfatta färre än 300 eller fler än 2 000 som har rösträtt. Länsstyrelsen beslutar – på förslag av fullmäktige i kommunen – om kommunens indelning i valdistrikt. Länsstyrelsen får också om det behövs självmant besluta om kommunens indelningen i valdistrikt.

Riksdagen består av 349 ledamöter. De 349 mandaten består av 310 fasta valkretsmandat och 39 utjämningsmandat. Valmyndigheten beslutar hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets skall ha.

Mandaten i landstingsfullmäktige består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat. Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Landstingsfullmäktige beslutar hur många mandat fullmäktige skall ha. Länsstyrelsen beslutar hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets skall ha.

Samtliga mandat i kommunfullmäktige är fasta mandat. Kommunfullmäktige beslutar hur många mandat som fullmäktige skall ha. Är en kommun indelad i valkretsar beslutar länsstyrelsen hur många mandat som varje valkrets skall ha.

Valen till riksdagen samt till, landstings- och kommunfullmäktige är proportionella. Detta innebär att partierna får en representation i den församling valet gäller som i princip motsvarar deras andel av

rösterna. Vid riksdagsval tillämpas ett riksproportionellt valsysteem vid fördelningen av mandat. Även vid landstingsval tillämpas motsvarande system. I båda fallen uppnås proportionaliteten genom en kombination av fasta mandat och utjämningsmandat. Principen om riksproportionalitet eller landstingsproportionalitet är emellertid inte helt genomförd. För att förhindra en långtgående partisplittring har vid båda valen införts spärrar mot småpartier. I riksdagsvalet får endast partier som har fått minst 4 procent av rösterna i hela landet delta i mandatfördelningen. Parti med färre röster får dock delta i fördelningen av fasta valkretsmandat i den valkrets där partiet har fått minst 12 procent av rösterna. I landstingsvalet får endast partier som har fått minst 3 procent av rösterna i hela landstinget delta i mandatfördelningen. Vid kommunalvalen förekommer inga utjämningsmandat. Det finns inte heller någon småpartispärr.

Partier och kandidater

Genom registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater kan en partibeteckning få ett visst skydd i val. Skyddet innebär att någon förväxlingsbar partibeteckning inte får registreras. Registreringen innebär också ett skydd mot illojal användning av en partibeteckning vid val. Skyddet består i att sådana namn som skrivits till eller som inte avser någon av de kandidater som partiet anmält till valet skall anses obefintliga om de förekommer på valsedlar för partiet.

Registrering av partibeteckning är frivillig. Ordningen för partiernas nominering av kandidater till de allmänna valen är inte reglerad. Det ger väljarna möjlighet att på valsedeln ta upp vilken partibeteckning och vilka kandidater de vill (den s.k. fria nomineringsrätten).

Valsedlar

Valmyndigheten tillhandahåller de valsedlar som skall användas vid val. Valsedlarna skall vara lika till storlek och material. För val till riksdagen används gula, för val till landstingsfullmäktige blå och för val till kommunfullmäktige vita valsedlar. För val till Europaparlamentet används också vita valsedlar.

På valsedeln skall finnas en partibeteckning. Den bör dessutom innehålla

- namn på en eller flera kandidater,
- en valkrets-beteckning som visar för vilken valkrets valsedeln är avsedd,
- en valbeteckning som visar för vilket val valsedeln gäller, och
- uppgift om det parti som valsedeln gäller för har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater.

På valsedlar som innehåller kandidatnamn bör varje kandidat identifieras på ett sådant sätt att det klart framgår vem som avses. Namnen skall vidare förses med nummer och tas upp i nummerordning under varandra. Intill varje kandidatnamn skall det finnas ett markerat utrymme där en väljare kan lämna en särskild personröst genom en markering.

Skriver en väljare till ett kandidatnamn på en valsedel för ett parti som inte registrerat sin partibeteckning eller anmält kandidater anses väljaren ha lämnat en särskild personröst för namnet. Har flera kandidatnamn skrivits till anses väljaren ha lämnat en personröst för det första namnet.

Den som finns på en valsedel behöver inte godkänna att han eller hon har förts upp på valsedeln. Det registreringsförfarande som tillämpas för att ett parti skall kunna få skydd för sin partibeteckning vid val förutsätter dock att de kandidater som partiet anmält skriftligen skall förklara att de gett partiet tillstånd att anmäla dem. Den centrala valmyndigheten förser på beställning varje parti med valsedlar till det antal partiet önskar. Leverans sker i princip bara om beställaren betalar i förskott. Undantag görs i de fall partiet har rätt att få kostnadsfria valsedlar.

I varje röstningslokal skall väljarna för varje val ha tillgång till

- partivalsedlar för val till riksdagen samt landstings- och kommunfullmäktige för varje parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet,
- partivalsedlar för val till Europaparlamentet för varje parti som vid något av de två senaste parlamentsvalen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet eller namnvalsedlar om partiet deltar med endast en valsedel,
- blanka valsedlar.

Det ankommer på valförrättarna och röstmottagarna att se till att valsedlar finns utlagda i röstningslokalerna.

De partier som deltar i valet får också lägga ut sina valsedlar i röstningslokalerna. I röstningslokaler som inrättas av utlandsmyndigheter får dock partierna bara lägga ut partivalsedlar.

Framställning av röstlängder och röstkort

Om en person har rösträtt eller är valbar avgörs av uppgifterna i röstlängden. När det skall hållas val upprättar Valmyndigheten en röstlängd för varje valdistrikt. Ambitionen är att så många som möjligt av dem som på valdagen faktiskt uppfyller kraven för rösträtt också skall vara upptagna i röstlängden och därmed få delta i valet. Av praktiska skäl måste emellertid röstlängden bygga på förhållanden som är kända en viss tid före valdagen. Uppgifterna i folkbokföringsdatabasen och i fastighetsregistret 30 dagar före valdagen (den s.k. kvalifikationsdagen) ligger till grund för uppgifterna i röstlängderna.

Svenska medborgare som inte har varit folkbokförda i landet någon gång under de senast 10 åren skall tas upp i en röstlängd bara om de senast 30 dagar före valdagen skriftligen anmäler sig. Den som har gjort en sådan anmälan skall tas upp i röstlängd i 10 år från dagen för anmälan. Avges en röst från en person som inte tagits upp i en röstlängd men som i övrigt uppfyller kraven för rösträtt, skall den avgivna rösten anses som en anmälan.

Unionsmedborgare som vill utöva sin rösträtt vid val till Europaparlamentet skall senast 30 dagar före valdagen skriftligen hos länsstyrelsen anmäla sin önskan om att tas upp i röstlängd.

För var och en som finns i röstlängden upprättas ett röstkort. Röstkortet skall innehålla uppgift om väljarens namn och nummer i röstlängden, och vilka val väljaren får delta i. Röstkortet skall också innehålla uppgifter om väljarens valdistrikt och i vilken vallokal han eller hon skall rösta på valdagen.

Den som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem kan senast 12 dagar före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt uteslutna ur röstlängden. Det som hänt senare än 30 dagar (kvalifikationsdagen) före valdagen får inte läggas till grund för rättelse. Frågor om rättelse prövas av länsstyrelsen.

Vad som nu sagts gäller dock inte om en röst lämnas av en svensk medborgare som inte är folkbokförd i landet och som inte finns upptagen i röstlängden. I ett sådant fall skall den centrala valmyndigheten genast rätta röstlängden om rösten har kommit in till myndigheten senast klockan 12 dagen före valdagen.

Röstning

Röstning kan ske både inom och utom landet. I första hand sker det i vallokal på valdagen. Andra alternativ är röstning på postkontor och vid särskilt röstmottagningsställe. Röstning kan också ske genom bud eller lantbrevbärare. Väljare som vistas utomlands kan rösta hos svensk utlandsmyndighet eller brevrösta.

Röstning kan anordnas i följande röstningslokaler inom landet:

- vallokaler,
- Posten AB:s postkontor, och
- särskilda röstmottagningsställen.

Särskilda röstmottagningsställen kan anordnas vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar (s.k. institutionsröstning). Särskilda ställen för röstmottagning kan också anordnas på annan plats utanför vallokal eller vårdinrättning och vårdanstalt. Ett sådant mottagningsställe kan vara ambulerande i den meningen att det kan befinna sig på olika platser vid olika tidpunkter (s.k. ambulerande röstmottagning).

I vallokalerna skall det vara möjligt att rösta på valdagen mellan klockan 8 och 20. Om väljarna i distriktet ändå får tillräckligt bra möjligheter att rösta, får denna tid begränsas. Vid val till Europaparlamentet måste dock en vallokal vara öppen till kl. 21.

På de postkontor där röstmottagning anordnas skall det vid ordinarie val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige vara möjligt att rösta under hela den tid då postkontoret är öppet för allmänheten. Denna tid får begränsas. Det skall dock alltid vara möjligt att rösta under minst en timme varje dag då ett sådant postkontor är öppet för allmänheten.

På valdagen skall de postkontor där röstmottagning anordnas vara öppna för röstningen under minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15.

Institutionsröstning kan ske från och med den sjunde dagen före valdagen till och med valdagen.

Röstning vid ett ambulerande röstmottagningsställe kan ske bara på valdagen. Ett sådant röstmottagningsställe skall vara öppet för röstning under minst två timmar. Mottagningsstället bör var öppet minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15.

Kommunen ansvarar för att det i kommunen finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler för röstning på valdagen. Grundtanken i vallagen är att det skall finnas en vallokal i varje valdistrikt i kommunen. Länsstyrelsen beslutar om kommunens indelning i valdistrikt, som regel på förslag av fullmäktige i kommunen och i särskilda fall efter samråd med valnämnden.

Valmyndigheten har det övergripande ansvaret för när röstning får pågå i en vallokal. Huvudregeln är att en vallokal skall hållas öppen för röstning mellan klockan 8 och 20. Valmyndigheten får bestämma att vallokalen i ett visst distrikt skall vara öppen för röstning under kortare tid, om väljarna i distriktet ändå får tillräckligt bra möjligheter att rösta.

Valnämnden utser dem som skall vara valförrättare i varje valdistrikt.

Valmyndigheten bestämmer efter samråd med Posten AB på vilka postkontor röstmottagning skall anordnas. Posten AB utser dem som skall vara röstmottagare på postkontor.

Valmyndigheten har det centrala ansvaret för institutionsröstningen och den ambulerande röstmottagningen. Myndigheten bestämmer i vilken utsträckning det skall inrättas särskilda röstmottagningsställen vid institutioner och som ambulerande röstmottagning. Valmyndigheten får delegera rätten att besluta om att inrätta särskild röstmottagning på institutioner och som ambulerande röstmottagning till någon annan. Myndigheten bestämmer vem som skall ha hand om den särskilda röstmottagningen. Det kan vara valnämnd, Posten AB eller någon annan. Den särskilda röstmottagningen svarar i stort mot vad som gäller vid poströstning.

Valmyndigheten utser röstmottagare på de särskilda röstmottagningsställena. Myndigheten får uppdra åt valnämnden eller någon annan att utse röstmottagare.

Om en väljare vistas utomlands eller av någon annan anledning inte kan rösta på valdagen i sin vallokal får han eller hon rösta på postkontor. Omkring en tredjedel av samtliga röster är så kallade poströster.

Institutionsröstningen har av tradition genomförts under söndagen före valdagen på tillfälliga postkontor som inrättas vid olika vårdinrättningar eller vårdanstalter. Numera anordnas sådan röstning också på valdagen och den kan anordnas inte bara av Posten AB utan av annan, t.ex. valnämnden.

Sedan Postverket ombildades till Posten AB den 1 mars 1994 har Valmyndigheten blivit central förvaltningsmyndighet med ansvar för förtidsröstningen inom landet, dvs. för poströstningen och den s.k. institutionsröstningen. Detta ansvar låg tidigare helt hos Postverket. Det är också bakgrunden till att Valmyndigheten inte längre är hänvisad till att enbart använda sig av Posten AB när det gäller annan röstmottagning än den som sker i Posten AB:s ordinarie lokaler (prop. 1996/97:70 s. 145).

De närmare villkoren för utförandet av poströstningen regleras genom avtal mellan Valmyndigheten och Posten AB.

Röstningen går till på följande sätt. Väljarna skall för varje slag av val ta en valsedel för det parti de vill rösta på. Om de vill avge en särskild personröst skall de göra en markering för den kandidat som de helst vill se vald. Markeringen skall göras i den ruta som finns på valsedeln. Tillskrivna eller strukna kandidatnamn beaktas inte för partier som registrerat partibeteckning och anmält kandidater för valet. Väljarnas skall själva lägga in den valsedel de gjort i ordning i ett valkuvert för varje slag av val.

Har röstningen skett i vallokal tar sedan valförrättaren emot väljarens valkuvert och lägger dem, i dennes närvaro, i valurnan för det val valsedeln gäller och markerar i röstlängden att väljaren röstat. Har röstningen skett på ett postkontor eller annat särskilt röstmottagningsställe tillämpas en i huvudsak motsvarande procedur, dock med den skillnaden att röstmottagaren i stället för att lägga väljarens valkuvert i en valurna lägger in dem i ett fönsterkuvert som därefter klistras igen för vidarebefordran först till valnämnden och därefter till vallokalen.

Sammanräkning av valresultatet och mandatfördelning

Rösträkningen sker på tre olika ställen. Sedan röstningen avslutats på valdagen vidtar en preliminär rösträkning av valförrättarna i vallokalen. Riksdagsvalet räknas först, sedan kommunvalet och sist landstingsvalet. Valsedlarna transporteras sedan till valnämndens kansli för vidare transport till länsstyrelsen där slutlig samman-

räkning påbörjas på morgonen måndagen efter valdagen. Onsdagen efter valdagen sker valnämndens preliminära rösträkning av röster som valdistrikten inte hunnit få. Detta är den s.k. onsdagsräkningen. Detta valmaterial transporteras till länsstyrelsen under onsdagen.

I den slutliga sammanräkningen fastställs hur många mandat varje parti skall tilldelas och vilken kandidat som skall tillträda respektive mandat. Valmyndigheten fördelar på grundval av länsstyrelsens slutliga sammanräkning mandatet i riksdagen och Europaparlamentet samt utser riksdagsledamöter, ledamöter i Europaparlamentet och ersättare. Länsstyrelsen fördelar mandatet mellan partierna och utser för varje valkrets ledamöter och ersättare i landstings- och kommunfullmäktige.

Överklagande av val

Den centrala valmyndighetens eller länsstyrelsens beslut att fastställa utgången av ett val eller en sammanräkning för att utse efterträdare eller ersättare överklagas hos Valprovsnämnden (en myndighet under riksdagen). Rätt att överklaga har den som enligt röstlängden har rösträtt i valet, och ett parti som har deltagit i valet. Överklagandet skall ges in till den myndighet som meddelat beslutet. Det skall ha kommit in till beslutsmyndigheten tidigast dagen efter valdagen och senast inom tio dagar efter det att valet avslutades.

Gäller överklagandet beslut om att utse nya ledamöter eller ersättare räknas i stället tiden för överklagande från det att sammanräkningen avslutades.

Kostnader för val

Kostnaderna för genomförande av val delas mellan staten, kommunerna och partierna.

3 En ny vallag

3.1 Bakgrund

1997 års vallag

Den nuvarande regleringen av valförfarandet är i allt väsentligt utformad i enlighet med de förslag som 1993 års vallagskommitté presenterade i sitt betänkande (SOU 1994:30) Vallagen. Förslaget byggde på ambitionen att lagen i stort skulle följa de olika momenten i valförfarandet. En annan ambition var att lagen skulle vara lätt att hitta i, vilket kunde uppnås genom att sätta in underrubriker i de olika kapitlen i lagtexten.

Det förslag till lag – 1997 års vallag – som regeringen därefter lade fram i prop. 1996/97:70 hade följande utgångspunkter för regleringen av själva valförfarandet:

Vallagen bör innehålla en så långt det är möjligt fullständig reglering av valförfarandet. Ett huvudskäl för detta är att valförfarandet i huvudsak är gemensamt för de olika val som äger rum inom landet. Även för val som sker på annan valdag, som valet till Europaparlamentet, finns skäl att undvika en särskild lag med omfattande hänvisningar till den generella vallagen. Detta ställningstagande innebär att vallagen å ena sidan innehåller grundläggande regler om valförfarandet och å andra sidan detaljerade regler av mer teknisk valadministrativ natur. Vallagen får en stor omfattning vilket ställer höga krav på en genomtänkt disposition. Det är vidare angeläget att vallagen bidrar till förståelse för hur valsystemet faktiskt är uppbyggt. Vallagen skall självklart också vara användbar för dem som tillämpar lagen.

De nu angivna utgångspunkterna för den språkliga och redaktionella bearbetning av regleringen av valförfarandet resulterade i att lagen i huvudsak är uppbyggd i samma ordningsföljd som de olika momenten i valförfarandet.

I förhållande till 1972 års lag har reglerna i lagen i flera fall kastats om och de olika underavsnitten har också försetts med underrubriker, allt i syftet att skapa en lag som det är lätt att hitta i och är lätt att följa.

Vidare upprepas vissa grundläggande bestämmelser om valförfarandet som ges i regeringsformen och kommunallagen i syfte att samla samtliga bestämmelser som rör de allmänna valen i en lag. I samband med upprepningarna finns en hänvisning till den grundläggande bestämmelsen.

Flera paragrafer räknar upp olika moment som skall iakttas i samand med valförfarandet. Dessa har delats upp i strecksatser för att underlätta läsningen. I de fall där det behövs för hänvisning till lagtexten – antingen inom lagen eller för de personer som fattar beslut enligt lagen – har strecksatserna numrerats för att underlätta hänvisningar.

Vissa av de bestämmelser som behandlar den slutliga sammanräkningen och mandatfördelningen samt hur ledamöter och ersättare skall utses är valmatematiska formler klädda i ord. Bestämmelserna är förhållandevis omfattande och dessutom svårtillgängliga för dem som inte fullt ut behärskar materialet. Detta har inte kunnat undvikas. Eftersom bestämmelserna tynger lagtexten har de samlats i ett avslutande kapitel som enbart innehåller det som kan kallas valmatematik.

Lagen tillämpades första gången vid allmänna val 1998. Senare genomförda förändringar har i huvudsak begränsats till vidareutveckling av valförfarandet.

Behovet av en förnyelse

Det kan dock hävdas, enligt kommitténs direktiv, att målen för den nuvarande vallagen inte fullt ut har uppfyllts. Lagen omfattar 20 kapitel om sammanlagt 350 paragrafer. Den upptar omkring 60 trycksidor med en textmängd om mer än 22 000 ord. Lagen tyngs av att i stort sett identiska bestämmelser upprepas på olika ställen, t.ex. såvitt avser hur röstningen går till eller vad som gäller när en röst skall lämnas genom bud. Bestämmelserna i lagens avslutande kapitel om slutlig sammanräkning och mandatfördelning samt om beräkningsgrunder måste betecknas som särskilt svårtillgängliga. En allmän översyn av hela vallagen bör därför ske med inriktningen att göra lagen så enkel och lättillgänglig som möjligt utan att de

grundläggande principer som bär upp valsyste­met förändras. Enligt direktiven finns det utrymme för att flytta detaljbestämmelser som i dag finns i vallagen till föreskrifter som regeringen meddelar. I viss utsträckning bör det även vara möjligt för regeringen att delegera sina befogenheter i detta avseende till Valmyndigheten.

Grundläggande utgångspunkter för en ny vallag

En ny vallag skall på ett enkelt, begripligt och pedagogiskt sätt reglera de viktigaste momenten i valför­farandet. Samtliga val skall regleras i en och samma lag. Regeringen, eller där det är lämpligt, Valmyndigheten skall meddela valtekniska föreskrifter om verk­ställighet av de grundläggande bestämmelser som finns i vallagen. De nuvarande bestämmelserna om slutlig sammanräkning och mandatfördelning samt om beräkningsgrunder i 18 och 20 kap. vallagen skall genomgå en fullständig revidering med bibehållande av de principer som ligger till grund för bestämmelserna.

3.2 Överväganden

Kommitténs utgångspunkt är att göra vallagen så enkel och lättillgänglig som möjlig utan att de grundläggande principerna som bär upp valsyste­met förändras. Detta kan uppnås på flera sätt, bl.a. genom att göra regelsyste­met mindre detaljerat och klarare utformat språkligt och redaktionellt, avskaffa föråldrade eller onödiga regler och allmänt verka för en minskning av antalet bestämmelser.

Materiella nyheter i den nya lagen tas inte upp här utan i de följande kapitlen, kap. 4–12. De olika lagrummen behandlas i författningskommentaren, kap. 14.

Normnivåer

Av 3 kap. 12 § regeringsformen följer att föreskrifter om val till riksdagen meddelas i lag. Vidare gäller enligt 8 kap. 4 § regeringsformen att föreskrifter om val till parlamentarisk församling inom Europeiska unionen meddelas i lag. Enligt 8 kap. 5 § regeringsformen meddelas föreskrifter om bl.a. kommunernas organisation

och verksamhetsformer i lag. Enligt 8 kap. 13 § första stycket 1 får regeringen meddela föreskrifter om verkställighet av lag.

Den nuvarande vallagen tyngs i flera fall av mycket detaljerade eller rent administrativt betonade bestämmelser, t.ex. om förande av register eller protokoll. Sådana bestämmelser hör enligt kommitténs inte hemma i lag utan i stället i föreskrifter av lägre valör. Vidare finns det i dag på vissa områden regleringar av valtekniska förhållanden, som har sin grund inte i föreskrifter utan närmast i upphandlingsunderlag som fastställs av Valmyndigheten. Detta gäller t.ex. den närmare utformningen av valsedlar och valkuvert. Även sådana regler bör tas in i författning, och då på lägre nivå än lag.

Kommittén vill dock framhålla att det finns anledning att iaktta återhållsamhet när det gäller att ta in föreskrifter om valförfarandet i författning av lägre valör än lag. Det är nämligen – som ett uttryck för folkstyrelsetanken – en fördel i sig att regler om val i allt väsentligt bestäms av riksdagen. Därmed får alla riksdagspartier möjlighet att fullt ut påverka reglernas innehåll, till skillnad från föreskrifter som beslutas av regeringen eller en förvaltningsmyndighet. Detta innebär dock inte att den nuvarande ordningen – att i princip samtliga förfaranderegler bestäms av riksdagen – är den mest lämpliga. Enligt kommittén bör således bestämmelser som avser rent tekniska förfaranden och liknande flyttas till föreskrifter av lägre valör. Detta gäller t.ex. föreskrifter om hur valsedlar, valkuvert och protokoll närmare skall vara utformade. Kommittén har i linje med det nu sagda tagit fram ett utkast till valförordning (se *bilaga 2* till betänkandet).

Kommittén förutsätter att regeringen med riksdagspartierna på lämpligt sätt stämmer av innehållet i de föreskrifter som regeringen avser att utfärda. I sammanhanget skall också noteras att inrättandet av Valmyndigheten som central valmyndighet skapat goda förutsättningar till förankring hos riksdagspartierna och samhället i övrigt av den verksamhet som myndigheten bedriver. Valmyndigheten leds nämligen av en nämnd med ledamöter som företräder olika delar av samhället. De föreskrifter på myndighetsnivå som aktualiseras kommer därigenom att kunna bli föremål för en allsidig belysning.

Regler av upplysningskaraktär utmönstras

I vallagen upprepas på flera ställen grundläggande bestämmelser om val i regeringsformen och kommunallagen (1991:900). Detta gäller också bestämmelser om val till Europaparlamentet som finns i rådets akt (fogad till rådets beslut 76/787 av den 20 december 1976) om allmänna och direkta val till Europaparlamentet (valrättsakten) samt rådets direktiv (93/109/EG av den 6 december 1993) om individuella arrangemang angående unionsmedborgarnas rösträtt och valbarhet. Härigenom är det tänkt att vallagen inte bara skall underlätta för dem som arbetar med val att tillämpa den, utan också vara till hjälp för var och en som vill sätta sig in i och förstå hur valsystemet författningsmässigt är uppbyggt och fungerar.

Enligt kommitténs mening har dock lagstiftningsmetoden ett begränsat värde, inte minst mot bakgrund av att bestämmelserna i fråga till viss del getts ett annat innehåll i vallagen. Kommittén föreslår därför att upprepningar av grundläggande bestämmelser om val i regeringsformen, kommunallagen och för val till Europaparlamentet slopas i vallagen och ersätts med en ren upplysning om att grundläggande bestämmelser om val finns i regeringsformen och kommunallagen samt valrättsakten m.fl. rättsakter (se 1 kap. 1 § förslaget till ny vallag).

Icke bindande regler utmönstras

I den nuvarande vallagen förekommer ett antal bestämmelser som har utformats som icke bindande regler. Som exempel kan nämnas bestämmelser som säger att något bör göras i stället för skall eller får göras (se t.ex. 6 kap. 3 § nuvarande vallagen). Den typen av bestämmelser bör undvikas i den nya lagen. Bestämmelserna har därför genomgående antingen slopats eller gjorts om till bindande bestämmelser alternativt bestämmelser som ger adressaten ett uttryckligt handlingsalternativ.

En redaktionell och språklig omarbetning

Den nuvarande vallagens uppbyggnad överensstämmer i huvudsak med den ordningsföljd som de olika momenten i valförfarandet genomförs. Det har också varit en utgångspunkt för kommitténs

förslag till en ny vallag. Det har lett till ytterligare en del omkastningar av reglerna i den nuvarande vallagen för att göra den lättare att hitta i och samtidigt mer pedagogisk. Men det har också lett till att en hel del upprepningar har kunnat utmönstras. Det gäller särskilt i avsnitten om röstning (9–14 kap. nuvarande vallagen) som härigenom blivit betydligt lättillgängligare.

När det sedan gäller de bestämmelser i vallagen som behandlar den slutliga sammanräkningen och mandatfördelningen samt beräkningsgrunder (18 och 20 kap. nuvarande vallagen) har bestämmelserna samlats i ett kapitel. Det går emellertid inte att komma i från att bestämmelserna i fråga är valmatematiska formler klädda i ord. Uppprepningar och omfattande hänvisningar har visserligen utmönstrats så långt möjligt. Men bestämmelserna blir ändå med nödvändighet förhållandevis omfattande och dessutom svårtillgängliga för den som inte fullt ut behärskar materialet. Någon fullständig revidering av bestämmelserna har inte kunnat genomföras.

I den språkliga översynen har ambitionen varit att anpassa lagtexten till ett modernt språkbruk.

4 Det lokala ansvaret för genomförande av val

4.1 Bakgrund

Den nuvarande ansvarsfördelningen

Röstning kan anordnas i följande röstningslokaler inom landet:

- vallokaler,
- Posten AB:s postkontor, och
- särskilda röstmottagningsställen.

Ansvaret för att det finns platser i kommunerna där väljarna kan lämna sina röster delades tidigare mellan kommunerna och Postverket. Sedan Postverket ombildades till Posten AB den 1 mars 1994 har den centrala valmyndigheten övertagit Postverkets tidigare funktion som valmyndighet för poströstningen medan Posten AB haft i uppdrag att vara röstmottagare vid poströstningen. Numera delas således detta ansvar mellan kommunerna och den centrala valmyndigheten.

Enligt 9 kap. 4 § vallagen ansvarar kommunerna för att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler och som i fråga om lokalisering och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta på valdagen. Grundtanken är att det skall finnas en vallokal till varje valdistrikt i kommunen. Valnämnden i respektive kommun utser valförrättare i varje valdistrikt.

Enligt 11 kap. 1 § och 12 kap. 1 och 2 §§ vallagen ansvarar den centrala valmyndigheten för att de väljare som inte röstar i sin vallokal ges möjlighet att rösta på postkontor eller vid särskilt röstmottagningsställe. Enligt 12 kap. 3 § vallagen får den centrala valmyndigheten uppdra åt någon annan att bestämma om särskild röstmottagning.

Den centrala valmyndigheten bestämmer efter samråd med Posten AB på vilka postkontor röstmottagning skall anordnas. Vid

val till riksdagen, och vid ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige måste dock röstmottagning alltid anordnas på minst ett postkontor i varje kommun. Det skall vara möjligt att poströsta från och med den artonde dagen före valdagen till och med valdagen. Posten AB utser vem som skall vara röstmottagare på postkontor.

Den centrala valmyndigheten bestämmer vidare i vilken utsträckning det skall inrättas särskilda röstmottagningsställen vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar eller vårdanstalter (s.k. institutionsröstning). Myndigheten bestämmer vidare i vilken utsträckning särskild röstmottagning skall anordnas på annan plats utanför vårdinrättningar och vårdanstalter. Institutionsröstningen kan ske från och med den sjunde dagen före valdagen till och med valdagen. Den ambulerande röstmottagningen kan bara ske på valdagen.

Den centrala valmyndigheten skall samråda med valnämnden innan den bestämmer var särskild röstmottagning skall anordnas. Inför beslut om att anordna institutionsröstning skall myndigheten samråda också med institutionens ledning. Kravet på samråd gäller också den som den centrala valmyndigheten har delegerat beslutanderätten om särskild röstmottagning till. Den centrala valmyndigheten utser vem som skall vara röstmottagare på ett särskilt röstmottagningsställe. Myndigheten får uppdra åt valnämnden eller någon annan att utse röstmottagare.

Innan dåvarande Postverket bolagiserades genomfördes all s.k. institutionsröstning på tillfälliga postkontor som inrättades vid olika typer av institutioner. Med en ny huvudman för förtidsröstningen framstod emellertid det inte längre som naturligt att enbart kunna använda sig av Posten AB för röstmottagning utanför Posten AB:s ordinarie lokaler (prop. 1996/97:70 s. 145). Detta är i korthet bakgrunden till bestämmelsen i 12 kap. 3 § vallagen som ger den centrala valmyndigheten möjlighet att uppdra åt någon annan, t.ex. kommunens valnämnden, att bestämma om särskild röstmottagning.

Den nu beskrivna ansvarsfördelningen för genomförande av val har i huvudsak tillämpats sedan 1994 års riksdagsval.

Tidigare, då Postverket var valmyndighet för poströstningen, gällde som huvudregel att verket skulle anordna röstning på varje postkontor under den tid kontoret är öppet för allmänheten. Endast om den centrala valmyndigheten medgav det fick röstmottagningen begränsas till vissa postkontor. Med ombildningen

av Postverket till Posten AB fick dessa regler en något annorlunda avfattning. Någon ändring i sak torde dock inte ha avsetts (se prop. 1993/94:38 s. 101–103 och 163). Alltjämt är således utgångspunkten för poströstningen att det är ett åliggande för Posten AB att anordna röstmottagning på varje postkontor som den centrala valmyndigheten bestämmer att röstmottagning skall anordnas på. Hur detta åliggande förhåller sig till frågor som rör bolagets rätt att själv bestämma sitt kontorsnät och rätt till ersättning för röstmottagningen har dock inte närmare berörts i förarbetena till vallagen.

För den s.k. institutionsröstningen gäller dock andra förutsättningar. Något uttryckligt åliggande för Postverket att anordna sådan röstmottagning har aldrig föreskrivits utan har anordnats i den utsträckning som varit möjligt och lämpligt (jfr prop. 1972:105 s. 130). Detta gäller givetvis också i dag för Posten AB:s medverkan i institutionsröstningen. Beträffande sådan röstning är det alltså, till skillnad från poströstningen, fråga om ett frivilligt åtagande från Posten AB. Detsamma gäller också för kommunernas eller institutionernas eventuella medverkan i institutionsröstningen.

Omorganiseringen i slutet av 1990-talet av Posten AB och bolagets servicenät resulterade i att bolagets kassaservice förlades i ett eget nät, skilt från postservicen. Den 1 januari 2002 trädde lagen (2001:1276) om grundläggande kassaservice i kraft. Med lagen skulle statens ansvar för den grundläggande kassaservicen säkerställas genom samma statliga bolag som också har till uppgift att genomföra röstmottagning enligt vallagen, dvs. Posten AB. Det för ändamålet bildade dotterbolaget Svensk Kassaservice AB tog över kassaservicen. Vidare skulle förutsättningarna för Posten AB:s röstmottagning behållas.

Valtekniska utredningens förslag

Valtekniska utredningen år 2000 föreslog i sitt betänkande Teknik och administration i valförfarandet (SOU 2000:125) att det övergripande ansvaret för att det finns platser i kommunen där väljarna kan lämna sina röster före och på valdagen skall samlas hos kommunen och att den s.k. poströstningen som en följd härav skulle avskaffas som ett särskilt institut i vallagen och i stället inordnas som en särskild röstmottagning bland andra möjligheter för kommunen att anordna förtidsröstning.

Två skäl anfördes. För det första innebar uppdelning av ansvaret för röstmottagningen i kommunen på flera huvudmän risker för servicen till väljarna när varje huvudman ordnar röstmottagningen enligt sina principer. Det finns då inte någon myndighet som har det övergripande ansvaret för att röstmottagningen håller en i alla avseenden godtagbar nivå i kommunen. För det andra ställde den osäkerhet som följde av Posten AB:s omorganisation och nya verksamhetsinriktning nya krav på regelverket för poströstningen.

Posten AB:s nya servicenät ställde krav på andra lösningar inte bara för förtidsröstningen utan också för röstningen på valdagen. Utredningen bedömde det som högst osäkert om det efter bolagets omorganisation skulle vara möjligt att anordna poströstning i den omfattning som hittills hade skett om de traditionella postkontoren med kassaservice ersätts av andra kontorsformer i egen eller annans regi.

Enligt utredningen skulle vidare ansvaret för institutionsröstningen läggas på kommunerna. Enligt de uppgifter utredningen hade inhämtat från Posten AB skulle bolaget på grund av genomförda personalminskningar inte längre kunna anordna någon röstmottagning på institutionerna. Samtidigt var erfarenheterna goda av den institutionsröstning som redan hade genomförts i kommunal regi i ett tjugotal kommuner.

Regeringen valde att inte föra fram Valtekniska utredningens förslag inför valet 2002 utan förordade att poströstningen tills vidare skulle behållas som huvudregel för röstning som inte sker i vallokal. Det huvudsakliga skälet till regeringens ståndpunkt var att en sådan förändring som utredningen föreslagit inte borde genomföras så nära inpå ett val, som det då handlade om (prop. 2001/02:53). Riksdagen beslutade i enlighet med vad regeringen förordat (rskr. 2001/02:147).

Kommitténs uppdrag

Enligt direktiven skall kommittén överväga om tiden nu är mogen att genomföra det förslag om ett samlat lokalt ansvar för genomförande av val, som Valtekniska utredningen år 2000 lade fram.

Med anledning av motioner från den allmänna motionstiden 2002 och 2003 har konstitutionsutskottet i betänkandet 2003/04:KU13 med hänvisning till den nu pågående översynen av vallagen aktualiserat frågor om vallokalers tillgänglighet. De frågor

som väckts rör dels funktionshindrades möjligheter att rösta i vallokaler (mot. 2002/03:K241 och 2002/03:K270), dels om religiöst präglade lokaler bör få användas som vallokaler (mot. 2002/03:K347).

4.2 Genomförandet av förtidsröstningen valen 1994–2004 och folkomröstningen 2003

Posten AB:s postkontor

Omkring 1/3 av alla röster är poströster. Antalet ställen för poströstning har successivt minskat sedan valet 1994, från 1 674 till 1 191 vid Europaparlamentsvalet 2004.

Vid 1994 års val anordnades poströstning vid 1 452 postkontor i traditionell mening (post och kassa) och vid 222 postkontor hos partner. Vid 1998 års val hade antalet postkontor för poströstning minskat till 1 444 kontor. Poströstning på postkontor hos partner anordnades på 355 ställen. Vid 2002 års val har antalet traditionella postkontor för poströstning minskat till 296 kontor. Likaså minskade antalet partnerkontor för poströstning till 104 kontor. I stället har tillkommit andra röstmottagningsställen för poströstning för att kompensera väljarna för det minskande antalet traditionella postkontor, i första hand genom det kontorsnät som byggts upp genom Svensk Kassaservice AB. De närmare siffrorna över utvecklingen redovisas i följande tabell. I tabellen redovisas postens olika kontorsformer där röstmottagning ägt rum (traditionella postkontor, postcenter och kontor till Svensk Kassa-service) under den gemensamma beteckningen ”serviceställen”.

Tabell 4.1 Poströstning 1994–2004

	1994	1998	1999	2002	2003	2004
Mottagna poströster	2 007 342	1 675 186 ¹	832 136 ²	1 605 920	1 840 991	652 869
Procent av samtliga röster	35,5	31,2	32,4	29,8	31,5	25,3
Antal serviceställen	1 674	1 444	1 339	1 375 ³	1 365 ⁴	1 191 ⁵
Varav hos partner	222	355	-	369	329	280
Öppna på valdagen	360	344	324	314	320	316
Lantbreväringslinjer	2 700	2 700	2 700	2 538	2 540	2 530

¹ Exklusive institutionsröster (24 814).

² Exklusive institutionsröster (7 307).

³ På 106 serviceställen finns även möjlighet att poströsta i intilliggande lokal.

⁴ På 225 serviceställen finns även möjlighet att poströsta i intilliggande lokal.

⁵ På 201 serviceställen finns även möjlighet att poströsta i intilliggande lokal.

Källa: Posten AB.

Institutionsröstningen

Antalet institutionsröster valet 2002 var drygt 32 000. Totalt anordnades röstmottagning på 1 847 institutioner.

På uppdrag av Valmyndigheten har Posten AB svarat för särskild röstmottagning vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar eller vårdanstalter (institutionsröstningen). Vid 1994 års val anordnades sådan poströstning på 2 023 vårdinrättningar, vid 1998 års val på 1 779 och vid 1999 års Europaparlamentsval på 1 877 inrättningar. Från och med 2002 års val har dock kommunerna, sedan Posten AB meddelat att man inte längre har möjlighet att genomföra institutionsröstningen, tagit på sig att svara för denna röstmottagning. I uppgiften har då också ingått att utse valförrättare, svara för informationen till partier och väljare samt övriga åtgärder för att kunna genomföra röstningen.

När det gäller statliga institutioner, t.ex. kriminalvårdsanstalter, kan denna uppgift i stället utföras av institutionerna själva med egen personal. Så skedde också i 19 fall vid valet 2002 (3 kriminalvårdsanstalter och 16 LVM/LVU-hem).

4.3 Valmyndighetens iakttagelser och synpunkter

Valmyndigheten redovisar i sin rapport 2003:1 Erfarenheter från valen 2002 att det i media, från kommuner och i viss mån från allmänheten framfördes kritiska synpunkter på öppettider och antal röstmottagningsställen, utrymme och ordning i lokalerna, tillgänglighet för funktionshindrade och köbildning på vissa ställen.

Enligt Valmyndigheten har genom Posten AB:s omorganisation förutsättningarna för att genomföra poströstning förändrats. Myndigheten har i praktiken inte möjlighet att bedöma om alla lokalförslag som lämnas av posten är lämpliga eller om antal och kvalitet är tillräckliga (dvs. om lokalerna uppfyller den specifikation som myndigheten ställt upp).

Valmyndigheten vidhåller sin tidigare redovisade inställning, nämligen att ansvaret för att anordna röstmottagning borde överföras till kommunerna eftersom dessa har den bästa lokal-kännedomen och bäst kan bedöma om antalet lokaler är tillräckligt, hur stora de bör vara för att undvika köbildning och var de bör ligga för att ge bästa service till allmänheten. Inom ramen för postens nuvarande organisation kan således Valmyndigheten inte alltid få fram lämpliga lokaler för röstmottagning. Myndigheten har i stort sett inga möjligheter att få fram lokaler där postens organisation är otillräcklig.

Frågan om förtidsröstning har också ett direkt samband med frågan om det framtida ansvaret för institutionsröstningen. Posten AB har inte längre möjlighet att genomföra någon institutionsröstning.

4.4 Fortsatt omorganisering av post- och kassaservicen

I oktober 2003 tillkallade regeringen en särskild utredare med uppgift att dels bedöma den framtida regleringen av postverksamheten, dels behovet av statliga insatser för den grundläggande kassaservicen (dir. 2003:117). Utredaren har i maj 2004 redovisat sitt en del av uppdrag i betänkandet Samhällets behov av betaltjänster (SOU 2004:52). Utredaren har föreslagit att lagen (2001:1276) om grundläggande kassaservice skall upphävas den 1 juli 2006 och att en avveckling av kassaservicetjänsterna skall inledas den 1 januari 2006. Statens direkta ansvar för betaltjänster skall geografiskt begränsas till orter där det inte är kommersiellt

motiverat att tillhandahålla sådana tjänster eller där det inte finns några jämförbara alternativ. I detta sammanhang har också enligt utredaren lantbrevbäringen en given uppgift. Det innebär enligt utredaren – om förslaget genomförs – att hela eller delar av Svensk Kassaservice AB kommer att avvecklas beroende på om Posten AB anser det kommersiellt motiverat att därutöver tillhandahålla betaltjänster i sitt serviceutbud eller inte. Utredaren har när det gäller tidpunkten för avvecklingen av Svensk Kassaservice AB utgått från ett framtida kommunalt ansvar för förtidsröstningen och att ansvarsövergången sker till valet 2006.

Utredarens förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet. En proposition i frågan kan förväntas våren 2005.

4.5 Överväganden

Kommitténs förslag: Hela det lokala ansvaret för genomförande av val i landet skall samlas hos kommunerna. Kommunerna skall liksom idag se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler för varje valdistrikt och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarnas goda möjligheter att rösta på valdagen. Varje kommun skall dessutom vid val som gäller hela landet se till att det i kommunen finns särskilda röstmottagningsställen som i fråga om öppethållande, tillgänglighet och lokalisering ger väljarna goda möjligheter att förtidsrösta. Om en kommun avser att som särskilt röstmottagningsställe använda en lokal som inte uppfyller kravet på tillgänglighet, skall kommunen samråda med länsstyrelsen innan den beslutar i saken. Kommunen skall ange varför den har gjort bedömningen att någon annan lokal inte kan användas i stället. En sådan ordning tillämpas också redan i dag när det gäller val av vallokaler.

Den framtida förtidsröstningen

Sedan Valtekniska utredning år 2002 föreslog att hela det lokala ansvaret för genomförande av val skulle flyttas till kommunerna, och att den s.k. poströstningen som en följd därav skulle avskaffas som ett särskilt institut, har omorganisationen på postområdet fortsatt. Den har inneburit att det nät av traditionella postkontor

som poströstningen byggts kring inte längre finns. Det kontorsnät som har byggt upp för den nya postservicen har emellertid inte samma grad av täckning som det tidigare nätet med postkontor. Det har inte samma närhet till väljarna och lokalerna i fråga har inte regelmässigt en utformning som motsvarar de krav som ställs för att genomföra en sådan röstning. Som ett komplement för den traditionella poströstningen har Svensk Kassaservice AB:s kontorsnät fungerat vid de senaste valen och folkomröstningen.

Den nuvarande ordningen är inte utan kritik. Av de erfarenheter rörande röstningen från valen 2002 som Valmyndigheten redovisat (rapport 2003:1) framgår att det i media, från kommuner och i viss mån från allmänheten framförts en hel del kritiska synpunkter på antalet röstmottagningsställen, utrymme och ordning i lokalerna, tillgänglighet för funktionshindrade och köbildningen på vissa ställen. Enligt Valmyndigheten har detta sin förklaring i att förutsättningarna för att genomföra röstningen har förändrats genom Posten AB:s omorganisation. Myndigheten har i praktiken genom den nya organisationen inte längre möjlighet att bedöma vare sig om alla lokalförslag som lämnas av posten uppfyller ställda kvalitetskraven eller i övrigt förslår för att ge väljarna goda möjligheter att rösta.

Enligt vad kommittén har erfarit får man också räkna med att post- och kassaserviceområdet kommer att genomgå ytterligare omfattande omorganisationer. Under 2004 har antalet kundärenden hos Svensk Kassaservice fortsatt att minska med omkring 20 procent per år vilket bl.a. resulterat i ytterligare beslut om stängning av kontor i tätorter och fortsatt omvandling av kontor i glesbygd. Post- och kassaserviceutredningen har våren 2004 föreslagit att lagen (2001:1276) om grundläggande kassaservice skall upphöra att gälla den 1 juli 2006 och att en avveckling av kassaservicetjänsterna skall inledas den 1 januari 2006. Förslaget innebär, om det genomförs, vilket kommittén också räknar med, att förutsättningar för att kunna genomföra poströstning inom ramen för den nuvarande ordningen i praktiken inte längre finns. Det finns således inte något som nu talar för att struktur-rationaliseringarna på postområdet inte skulle behöva fortsätta under kommande år.

Redan dagens förhållanden innebär att de förutsättningar som en central valmyndighet är beroende av för att kunna svara för att röstningen på posten genomförs på ett för väljarna bra sätt brister i flera avseenden. Ytterligare begränsningar vad gäller möjligheterna

att kunna använda ett rikstäckande något så när likartat kontorsnät innebär att förutsättningarna försämrats än mer. Enligt kommittén är nu tiden inne för att genomföra det förslag om ett samlat lokalt ansvar för genomförande av val, som Valtekniska utredningen år 2000 lade fram. Varje kommun skall således svara för att det i kommunen finns särskilda röstmottagningsställen som ger väljarna goda möjligheter att rösta (se 3 kap. 3 § tredje stycket förslaget till ny vallag). Den nuvarande ambitionsnivån för förtidsröstningen ligger fast med kommitténs förslag. Vad det handlar om är att förtidsröstningen med ett ändrat huvudmannaskap således skall kunna genomföras i samma utsträckning som hittills. Inte i någon kommun får man heller gå under det nuvarande minimikravet på minst ett röstmottagningsställe. Som en följd av kommitténs förslag avskaffas den s.k. poströstningen som ett särskilt institut. Det senare utesluter givetvis inte en kommun från att även i framtiden genomföra en sådan röstmottagning i någon av Posten AB:s lokaler. Kommitténs förslag medför en ändring i lagen om grundläggande kassaservice. Något författningsförslag lämnas dock inte mot bakgrund av att lagen föreslås upphöra att gälla den 1 juli 2006.

Med kommitténs förslag får således kommunerna inom ramen för kravet på att röstmottagningsställena skall ge väljarna goda möjligheter att rösta, själva avgöra valet av lokaler. Att närmare i lag ange i vilken omfattning eller i vilka slag av lokaler som kommunerna får använda för denna röstmottagning har inte ansetts behövas. Någon sådan precisering finns inte heller i dag för Valmyndigheten.

Enligt vad kommittén erfarit från kommunalt håll torde frågan om lämpliga lokaler för förtidsröstningen inte vara alltför svår att lösa för kommunerna. Givetvis måste de lokaler som används vid genomförandet av förtidsröstningen uppfylla de kvalitetskrav som gäller i dag. Detta gäller inte minst kravet på tillgänglighet för fysiskt funktionshindrade väljare. Utgångspunkten är att kommunerna i stor utsträckning kommer att använda sig av kommunala lokaler, vilka till skillnad från vallokaler generellt sett kan förutsättas uppfylla krav på tillgänglighet m.m. Det finns dock, enligt kommittén, ändå skäl för att i denna fråga föreskriva om ett särskilt samråd med länsstyrelsen för det fall en kommun avser att som särskilt röstmottagningsställe använda en lokal som inte uppfyller kravet på tillgänglighet. I så fall skall kommunen samråda med länsstyrelsen innan den beslutar i saken. Kommunen skall

ange varför den gjort bedömningen att någon annan lokal inte kan användas i stället. En sådan ordning tillämpas redan i dag när det gäller val av vallokaler (se 3 kap. 3 § förslaget till en ny vallag).

Särskilt om den s.k. institutionsröstningen

En särskild fråga i detta sammanhang är den s.k. institutionsröstningen. I prop. 2001/02:53 konstaterade regeringen att Posten AB dittills svarat för denna på uppdrag av den centrala valmyndigheten. Regeringen framhöll att den centrala valmyndigheten kan anlita kommunerna för detta ändamål, i den mån bolaget inte kan åta sig den uppgiften i framtiden. När det gäller statliga institutioner, t.ex. kriminalvårdsanstalter, kan denna uppgift i stället utföras av institutionerna själva med egen personal. Så skedde också vid valet 2002. Kommunerna har således iklätt sig den roll som Posten AB tidigare haft på detta område. Enligt kommitténs direktiv skall också ansvaret för den s.k. institutionsröstningen föras över till kommunerna.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts bör, enligt kommittén, kommunerna ta över den centrala valmyndighetens nuvarande funktioner för institutionsröstningen. Det innebär att kommunerna får det övergripande ansvaret för denna röstning även när det gäller statliga institutioner, som t.ex. kriminalvårdsanstalter. Men precis som i dag skall uppgiften kunna utföras av institutionerna själva med egen personal. Röstmottagarna skall dock utbildas och förordnas för uppgiften av valnämnden.

Kommunernas hantering av förtidsrösterna

Med kommitténs förslag kommer kommunerna att svara för röstmottagningen inte enbart för de egna kommunmedlemmarna utan också för andra kommunmedlemmar. I många fall torde man kunna räkna med att kommunerna har interna distributionssystem som allteftersom förtidsrösterna lämnas klarar distributionen av röster till den egna valnämnden ända fram till valdagen. För distributionen av s.k. kommunexterna röster får kommunerna sannolikt förlita sig till distribution via Posten AB. När det gäller förtidsröster som lämnas på fredagen och lördagen före valdagen torde inte heller någon annan distributör stå till buds. En naturlig

lösning är att komma överens med Posten AB att fortsättningsvis utföra sortering och distribution av dessa röster även på tider då sortering och distribution av vanlig post inte sker. Det är en förutsättning för att minst lika många förtidsröster som idag skall kunna levereras till rätt valnämnd före valdagen. Posten AB har i dag en organisation för sortering och transporter av förtidsröster under det sista dygnet före valdagen. Enligt kommittén framstår det emellertid som omständligt om varje enskild kommun skall förhandla fram sådana tjänster med Posten AB. Den naturliga lösningen är i stället att Valmyndigheten centralt förhandlar fram tjänsterna för kommunernas räkning.

5 Budröstning

5.1 Bakgrund

Bestämmelser om röstning genom bud finns i 14 kap. vallagen.

Väljare som är sjuka, funktionshindrade eller gamla och därför inte kan komma personligen till sin vallokal eller någon annan röstningslokal får lämna sin valsedel genom bud. Detta gäller också väljare som är intagna i häkte eller är intagna i kriminalvårdsanstalt och av säkerhetsskäl inte kan rösta i samma röstningslokal som andra intagna på anstalten.

Bud får vara väljarens make¹, sambo², barn, barnbarn, makes barn, sambos barn, fader, moder eller syskon. Bud får också den vara som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård eller på ett annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter. Den som anlitas som bud skall ha fyllt 18 år.

Väljare som vill rösta genom bud skall

- för varje slag av val avge sin röst och själv lägga en valsedel i ett valkuvert,
- i budets och ett vittnes närvaro lägga de valkuvert som gjorts i ordning i ett ytterkuvert för budröst,
- försäkra på heder och samvete att de gjort i ordning valkuvert och ytterkuvertet på detta sätt och att de på grund av funktionshinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller annan röstningslokal,
- intyga att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet, och
- skriva denna försäkran och detta intyg på ytterkuvertet.

¹ Enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap tillämpas bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar på motsvarande sätt samma på registrerat partnerskap och registrerad partner.

² Enligt sambolagen (2003:376) avses med sambor två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. När det i lag eller annan författning talas om sambor avses därmed sambor enligt sambolagen.

På ytterkuvertet skall budet och vittnet skriftligen intyga att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt.

Ett vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne. Detsamma gäller väljarens sambo eller sambons barn.

Budet skall skriva sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet.

Därefter skall budet lämna ytterkuvertet för budröst i väljarens vallokal. Budrösten får också lämnas på postkontor, ett särskilt röstmottagningsställe eller ett röstmottagningsställe som anordnas av en utlandsmyndighet.

Nu redovisade bestämmelser för budröstning har i stort sett varit oförändrade sedan röstningsformen infördes 1966 (prop. 1965:106). De ändringar som har gjorts har i huvudsak inneburit att kretsen släktingar eller anhöriga som får vara bud numera gäller även sambo, makes barn och sambos barn liksom att också den som lämnar väljaren biträde på annat sätt än genom att vårda honom eller henne kan fungera som bud (prop. 1996/97:70). Den senaste ändringen innebar att det tidigare uppställda kravet på varaktighet togs bort för personer som ger vård yrkesmässigt för att även häktade och anhållna samt sjukhuspatienter, vilka samtliga kan tänkas vistas endast en kortare tid i anstalt eller vårdinrättning, skulle få ökade möjligheter att budrösta (prop. 2001/02:53).

Vissa ändringar har också vidtagits för att förstärka säkerheten. För att minska risken att den som inte är behörig att uppträda som bud ändå gör det, har således införts krav på att budet skall dels anteckna sitt namn, personnummer och adress på ytterkuvertet, dels kunna legitimera sig. För att det efter valet skall finnas säker bevisning om vem som uppträtt som bud har vidare införts krav på att valförrättarna skall ta hand om ytterkuverten och bevara dessa på samma sätt som annat valmaterial (prop. 1996/97:70).

Enligt kommitténs direktiv är budröstningen förenad med nackdelar, bl.a. när det gäller möjligheterna att bevara valhemligheten och att undvika situationer där väljaren utsätts för otillbörlig påverkan när valhandlingen utförs. Hur röstningen skall gå till är alltid en fråga om avvägningar. Erfarenheterna av bl.a. 2002 års val gör att det kan diskuteras om den nuvarande avvägningen mellan berörda intressen är den lämpligaste. Frågan ställs därför om säkerheten i något eller några avseenden bör förstärkas. En grundläggande utgångspunkt skall dock vara att möjligheterna att rösta

inte får försämrats för de väljare som på grund av sjukdom, ålder m.m. inte själva kan ta sig till någon röstningslokal.

5.2 Överväganden

5.2.1 Säkerheten vid budröstning

Kommitténs förslag: Möjligheterna att kontrollera buds behörighet skall bli bättre. Den som uppträder som bud skall – utöver nuvarande uppgifter om namn, personnummer och adress – också ange i vilken egenskap han eller hon uppträder som bud.

I linje med vad kommittén i övrigt föreslår om att formerna för dokumentationen av röstmottagningen skall förbättras, skall även den som är vittne vid budröstning på ytterkuvertet för budröst ange sitt namn, personnummer och adress.

Som framhålls i direktiven är budröstning förenad med nackdelar, bl.a. när det gäller möjligheterna att bevara valhemligheten och att undvika situationer där väljaren utsätts för otillbörlig påverkan när valhandlingen utförs. Det finns exempel från 2002 års val på personer som har agerat vittnen och bud vid budröstning och som själva har deltagit i valrörelsen som företrädare för politiska partier.

Hur röstning skall gå till är emellertid, som också framhålls i direktiven, en fråga om avvägning. Det säkraste sättet att rösta är röstning i vallokal eller någon annan röstningslokal, då väljaren själv infinner sig och valförrättaren eller röstmottagaren inte bara kan förvissa sig om dennes identitet utan också verka för att röstningen genomförs med respekt för valhemligheten och att väljaren inte utsätts för otillbörlig påverkan. Alla väljare kan emellertid inte rösta i vallokal eller annan röstningslokal. För att ta till vara dessa väljares medborgerliga rättigheter har därför budröstningen införts. Budröstningen innebär emellertid något sämre säkerhet, eftersom väljaren aldrig uppträder inför någon offentlig valfunktionär. Detta är en naturlig följd av den avvägning som gjorts och som syftar till att så många väljare som möjligt skall kunna delta i valen.

Huruvida den nuvarande avvägningen mellan berörda intressen är den lämpligaste kan givetvis diskuteras. Frågan har också varit föremål för upprepade överväganden. Förslag har bl.a. framförts att väljaren som bud skall få anlita vem han eller hon vill och att bara

ett vittne, däremot inte budet, behöver vara närvarande när väljaren lägger de valkuvert som gjorts i ordning i ett ytterkuvert för budröst. Ett liknande förslag har också diskuterats inom kommittén, men med den skillnaden att två och inte ett vittne skall närvara. Enligt kommittén skulle en sådan ordning i vissa situationer kunna innebära en större säkerhet än den nuvarande ordningen ger. För systemet som helhet torde den dock enligt kommitténs bedömning inte innebära någon förstärkning av säkerheten.

Generellt sett rör det sig vid budröstning om en utsatt väljarkategori. Enligt kommitténs mening ligger det därför allmänt sett en betydelsefull garanti i att endast den som kan antas känna väljaren väl och vara knuten med lojalitetsband till honom eller henne får anlitas som bud. Det nuvarande kravet på att budet skall vara närvarande samtidigt med vittnet har ansetts bilda en god spärr mot obehöriga påtryckningar från mindre nogräknade röstvärvare. Någon annan bedömning gör inte heller kommittén. Att införa krav på ytterligare ett vittne torde som redan sagts inte få någon betydelse för säkerheten i systemet som helhet. Däremot skulle det tveklöst medföra svårigheter för många väljare att jämte budet skaffa två vittnen. Redan med dagens ordning kan det för många väljare i den här gruppen vara svårt nog att skaffa ett bud och ett vittne.

De problem som vid 2002 års val har uppmärksammats i samband med budröstning har inte rört budröstningen generellt. Såvitt känt är det inte vid fall där en nära anhörig är bud som det uppstått problem. Vidare förhåller det sig så att många av de väljare som budröstat har sin livssituation så ordnad att de har en regelbunden kontakt med anställda inom socialtjänsten eller andra av kommunens verksamhetsgrenar. Inte heller i de fall sådana företrädare för kommunen har agerat bud eller för den delen vittne synes det föreligga några egentliga problem med den nuvarande regleringen. De situationer där oegentligheter har förekommit eller misstänkts har i stället avsett andra bud. En vanlig ursäkt har då varit att de agerande inte visste vilka regler som egentligen var tillämpliga för att få agera som bud. Enligt kommitténs mening bör därför budets roll stramas upp.

Den nuvarande kontrollföreskriften begränsar sig till att budet på ytterkuvertet skall ange sitt namn, personnummer och adress samt legitimera sig. Enligt kommitténs mening är detta inte tillräckligt utan den som uppträder som bud bör också på

ytterkuvertet ange i vilken egenskap han eller hon uppträder som bud. I de situationer oegentligheter har förekommit eller misstänkts har det varit legio att den som har uppträtt som bud inte har varit behörig att göra det. Med en sådan kontrollåtgärd torde enligt kommitténs bedömning risken minimeras för att den som inte är behörig att uppträda som bud ändå gör det (se 7 kap. 7 § tredje stycket förslaget till ny vallag).

I frågan om identitetskontroll vid röstning föreslår kommittén i avsnitt 7.2 att väljare som inte är kända för röstmottagarna skall legitimera sig eller på annat sätt styrka sin identitet för att få rösta, om röstmottagarna begär det. Detta skall givetvis gälla även för den som uppträder som bud för väljaren (se 8 kap. 8 § förslaget till ny vallag). Hur budets identitet har kontrolleras skall vidare dokumenteras av röstmottagaren, vilket ytterligare bidrar till en förstärkning av säkerheten vid budröstning (se 10 kap. 4 § förslaget till ny vallag).

Med den förstärkning av kontrollen av buden som nu föreslås anser kommittén att det inte behöver införas några särskilda krav på dem som är vittnen. För det fall det skulle bli aktuellt att i efterhand utreda om några oegentligheter ägt vid budröstningen finns många gånger ett behov av att kunna komma i kontakt med den som uppträtt som vittne. Den som är vittne bör därför på samma sätt som den som är bud ange sitt namn, personnummer och adress på ytterkuvertet för budröst. En sådan regel föreslås också (se 7 kap. 7 § tredje stycket förslaget till ny vallag).

5.2.2 Kretsen som får vara bud

Kommitténs förslag: Kretsen bud utökas. Utöver den nuvarande kretsen släktingar som får vara bud skall även makens eller sambons barnbarn, föräldrar eller syskon få vara bud.

Vidare skall personer som särskilt har förordnats av kommunen att vara bud få vara bud, liksom anställda vid ett häkte eller en kriminalvårdsanstalt.

Slutligen tydliggörs att lantbrevbärarna är bud.

Kretsen släktingar

Nuvarande bestämmelser utesluter väljarens make eller sambos barnbarn, föräldrar eller syskon från att få vara bud för väljaren. Enligt kommittén finns det inga bärande skäl för en sådan begränsning av budkretsen. Enligt kommittén skall således bud få vara väljarens make eller sambo samt väljarens, makens eller sambons barn, barnbarn, föräldrar eller syskon (se 7 kap. 5 § 1 förslaget till ny vallag).

Kommittén notera också att enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap tillämpas bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar på motsvarande sätt på registrerat partnerskap och registrerad partner. Det innebär alltså med kommitténs förslag att även väljarens partners barnbarn, föräldrar eller syskon får vara bud. Någon särskild författningsreglering om detta behövs inte.

Särskilt förordnade bud

Många av de väljare som uppfyller villkoren för att få lämna sin valsedel genom bud har nära kontakter med anställda hos kommunen utan att någon vård- eller hjälpsituation finns som kvalificerar den anställde att få vara bud. Det framstår som naturligt att överväga en ordning enligt vilken i första hand sådana personer hos kommunen – vid sidan av kretsen släktingar och personer som ger väljaren vård eller hjälp – får vara bud. Därigenom skulle bl.a. skapas möjlighet till särskilda kvalitetshöjande utbildningsinsatser från kommuns sida, vilket också framstår som klart önskvärt med tanke på de fall under senare år då genomförandet av budröstningen har ifrågasatts. En vanlig ursäkt från de agerandes sida har ju som tidigare nämnts varit att de inte visste vilka regler som egentligen var tillämpliga. Kommittén föreslår därför att det skall bli möjligt för kommunerna att kunna förordna anställd i kommunen som bud. Något krav på att sådana personer – närmast för att garantera lojaliteten mot väljaren – därutöver skall ha en viss relation till väljaren har inte ansetts nödvändigt att ställa upp. Enligt kommittén är det tillräckligt att personen i fråga har ett särskilt förordnande (se 7 kap. 5 § 3 förslaget till ny vallag).

Liknande synpunkter gör sig också gällande för väljare som är intagna i häkte eller i kriminalvårdsanstalt och av säkerhetsskäl inte kan rösta i samma röstningslokal som andra intagna på häktet eller anstalten. Även här framstår det som befogat att något vidga kretsen som får vara bud. Enligt kommittén bör således även anställda vid ett häkte eller en kriminalvårdsanstalt få vara bud (se 7 kap. 5 § 5 förslaget till ny vallag). I stället för namn, personnummer och adress får dessa ange sitt tjänstgöringsnummer (se 7 kap. 8 § första stycket 2 förslaget till ny vallag).

Lantbrevbärare

Röstning genom lantbrevbärare är enligt den nuvarande vallagen en form av budröstning. Den regleras också i samma kapitel i lagen som budröstning och går till på i huvudsak samma sätt. Det finns några skillnader, bl.a. gäller inte något krav på att lantbrevbäraren måste vara närvarande när väljaren lägger de valkuvert som gjorts i ordning i ytterkuvertet för budröst. Är väljaren inte är känd för lantbrevbäraren skall väljaren legitimera sig eller på annat sätt styrka sin identitet. Gör inte väljaren det får lantbrevbäraren inte ta hand om ytterkuvertet för budröst. Vidare skall lantbrevbäraren på ytterkuvertet intyga att väljaren själv lämnat ytterkuvertet.

Enligt kommittén bör det även fortsättningsvis vara möjligt för väljare att få rösta genom Posten AB:s lantbrevbärare. Några postkontor i den mening som avses i vallagen finns emellertid inte längre. Dessutom föreslår kommittén att Postens roll i valförfarandet upphör och att hela det lokala ansvaret för genomförandet av val samlas hos kommunerna. Kommittén måste därför överväga de närmare formerna för den framtida röstningen genom lantbrevbärare.

Kommittén anser att lantbrevbärarna även i det nya systemet skall vara bud. Att göra lantbrevbärarna till röstmottagare skulle strida mot en grundläggande princip som hittills varit vägledande för utformningen av det svenska valförfarandet, nämligen att röstmottagning äger rum i röstningslokaler. Det ingår inte i kommitténs uppdrag att föreslå så pass omfattande förändringar i förhållande till den ordning som gäller i dag.

Posten skall alltså även i den nya vallagen åläggas att ställa sin lantbrevbärarorganisation till förfogande för medverkan i val (se 3 kap. 6 § förslaget till ny vallag). I praktiken behöver det inte

göras så stora förändringar i förhållande till den ordning som gäller i dag. Ett bud som är lantbrevbärare skall som hittills inte behöva vara närvarande när väljaren gör i ordning ett ytterkuvert för budröst. I stället för namn, personnummer och adress är det vidare tillräckligt att han eller hon på ytterkuvertet anger sitt tjänstgöringsnummer samt intygar att kuvertet har tagits emot av väljaren själv (se 7 kap. 8 § första stycket 1 förslaget till ny vallag).

De förändringar som föreslås när det gäller formerna för själva mottagandet av budröster föranleds av den skärpning av säkerheten som kommittén föreslår och som gäller alla former av sådan röstning. När det gäller den fortsatta hanteringen av de budröster som har lämnats skall lantbrevbäraren precis som i dag lämna dessa till en röstmottagare, men i stället för på ett postkontor, på något av de röstmottagningsställen som kommunen anordnat.

Det finns då inte några bärande skäl för att i den nya vallagen särbehandla röstningen genom lantbrevbärare. Enligt kommittén skall i stället lantbrevbärarnas roll likställas med övriga bud. De särregler som gäller för röstning genom lantbrevbärare behålls dock (se 7 kap. 5 § 4 förslaget till ny vallag).

Enligt 14 kap. 7 § nuvarande vallag får väljare som betjänas av Posten AB:s lantbrevbärare lämna sina röster genom lantbrevbäraren, om röstmottagning anordnas vid det postkontor som lantbrevbäraren hör till. Den principen behålls med kommitténs förslag men utan begränsning (se 3 kap. 6 § förslaget till ny vallag).

5.2.3 Kretsen som får vara vittnen

Kommitténs förslag: Ett vittne skall ha fyllt 18 år. Något ytterligare krav ställs inte upp. Det nuvarande kravet att väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn inte får vara vittnen slopas.

Den som är bud får inte vara vittne. Detsamma gäller väljarens make eller barn eller makens barn liksom väljarens sambo eller sambons barn. I övrigt gäller att ett vittne skall ha fyllt 18 år. Enligt kommittén finns det inga bärande skäl för att utesluta väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn från att vara vittne. Enligt kommittén bör därför detta villkor slopas.

6 Brevröstning

6.1 Bakgrund

I samband med behandlingen av prop. 2001/02:53 Ändringar i vallagen m.m. beslutade riksdagen att utvidga brevröstningen och göra den generell för alla utlandssvenskar. Någon ändring i fråga om giltighetstiden för lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall (brevröstningslagen) gjordes dock inte.

I prop. 2002/03:46 Folkomröstning om införande av euron gjorde regeringen bedömningen att det i avvaktan på en slutlig utformning av systemet med brevröstning var bäst i överensstämmelse med riksdagens beslut att brevröstningslagen skulle tillämpas även vid folkomröstningen den 14 september 2003. Brevröstningslagen infördes därefter av riksdagen igen för att gälla under tiden den 1 april–31 december 2003 (SFS 2003:84). Lagens giltighetstid har därefter förlängts till utgången av år 2005 (SFS 2003:1054).

Enligt kommitténs direktiv är brevröstningen förenad med ett flertal nackdelar. Metoden innebär samma risker som budröstning när det gäller möjligheterna att bevara valhemligheten och skyddet mot otillbörlig påverkan. Metoden är också förhållandevis komplicerad. Många väljare saknar också många gånger reella möjligheter att uppfylla kraven i 3 och 4 §§ brevröstningslagen om bevitning eftersom det förutsätter att vittnet själv skall kunna tillgodogöra sig innebörden av vad som sägs i texten på svenska för att på ett korrekt sätt kunna bevittna iordningställandet av brevrösten. Väljarens make eller barn eller makens barn får nämligen inte vara vittne. Detsamma gäller sambo eller sambos barn. Erfarenheterna av brevröstningen vid 2002 års val visar också enligt direktiven på en ökning av andelen felaktiga brevröster.

Mot denna bakgrund skall kommittén göra en närmare analys av genomförandet av brevröstningen vid 2002 års val samt 2003 års folkomröstning och ta ställning till vilka slutsatser som kan dras på

grundval av en sådan analys. Om kommittén kommer fram till att brevröstningen skall finnas kvar även fortsättningsvis, skall den lämna förslag till bl.a. hur säkerheten kan förbättras och vad som kan göras för att minska andelen underkända röster. Reglerna om brevröstning skall i sådant fall permanentas och föras in i den nya lagen.

6.2 Genomförandet av brevröstningen 2002–2004

Vid 2002 års val skickades brevröstningsmaterial direktadresserat till 96 000 röstberättigade utlandssvenskar. Dessutom fanns materialet tillgängligt på alla utlandsmyndigheter, hos valnämnderna och Valmyndigheten. En hel del material sändes också ut till väljare efter beställning. Omkring 11 000 försändelser kom tillbaka på grund av att adressen inte längre var aktuell. Det kom in 18 318 brevröster till Valmyndigheten, varav 1 307 inte kunde godkännas (7,1 %). Den främsta orsaken till underkännande var att rösten var postad i Sverige, men det förekom också att rösten postats för tidigt (dvs. tidigare än 30 dagar före valdagen) eller för sent (Valmyndigheten tillhanda senast dagen efter valdagen) eller att väljaren inte kunde identifieras (se Valmyndigheten Rapport 2003:1).

Vid 2003 års folkomröstning skickades brevröstningsmaterialet i början av juni direktadresserat till 105 000 utlandssvenskar. Försändelsen gick ut omkring två månader tidigare än motsvarande utskick vid 2002 års val. Det visade sig att en del adressater fick materialet för sent för att hinna rösta, samtidigt som tidigareläggningen medförde att drygt 1 500 röster skickades in för tidigt. Myndigheten skickade ett speciellt brev till dessa väljare med en upplysning om att rösten avgivits på ett felaktigt sätt. En ny uppsättning brevröstningsmaterial bifogades också som gav dem möjlighet att göra i ordning en ny brevröst. Liksom vid valet 2002 fanns brevröstningsmaterialet tillgängligt på alla utlandsmyndigheter, hos valnämnderna och Valmyndigheten. En hel del material sändes liksom tidigare till väljare efter beställning. Det kom in 29 451 brevröster till Valmyndigheten, varav 1 333 inte kunde godkännas (4,5 %). Den främsta orsaken var att brevrösten hade kommit in för sent till Valmyndigheten. Andra orsaker var att väljaren inte kunde identifieras eller att rösten hade postats i Sverige. Ytterligare 929 röster underkändes därefter vid

valnämndernas onsdagsräkning (se Valmyndighetens Rapport 2004:1).

Vid 2004 års val till Europaparlamentet tillämpades en motsvarande procedur som 2003. Valdeltagande var dock betydligt lägre. Det kom in 6 486 brevröster till Valmyndigheten, varav 657 inte kunde godkännas. Den huvudsakliga förklaringen till det stora antalet underkända brevröster var att 353 kom från personer som anmält sig till ett annat EU-lands röstlängd vid valet. Bortser man från dessa röster var andel underkända röster inte större än vid 2003 års folkomröstning, dvs. omkring 4,5 procent.

Statistikuppgifter

Det totala antalet röster från utlandet ökade från omkring 32 000 vid valet 1998 till drygt 37 000 vid valet 2002 och till drygt 50 000 vid folkomröstningen 2003. En förklaring till ökningen är de utökade möjligheterna från 2002 års val att brevrösta. Tidigare var detta möjligt bara från Schweiz och Tyskland.

Tabell 6:1

	2002	2003	2004
Antal inkomna utlandsröster	37 363	51 267	12 787
– varav brevröster	18 318	29 451	6 486
– varav utlandsmyndigheter	19 045	21 816	6 301
Anta underkända brevröster	1 307	1 353	657
Antal underkända röster från utlandsmyndigheter	165	154	151

6.3 Överväganden

Kommitténs förslag: Nuvarande möjlighet för väljare som vistas utomlands eller ombord på ett fartyg i utrikes fart att få brevrösta skall finnas kvar. Bestämmelserna om brevröstning arbetas in i den nya vallagen.

Tidsfristen för när en brevröst tidigast får göras i ordning sträcks ut från nuvarande 30 dagar till 45 dagar före valdagen.

Vid andra val än ordinarie val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige samt val till Europaparlamentet får dock brevröster göras i ordning först sedan det har beslutats vilken dag valet skall hållas.

Tidsfristen att ytterkuvert för brevröst måste ha kommit in till Valmyndigheten senast dagen efter valdagen slopas.

Kravet att väljarens make, barn, sambo, makens barn eller sambos barn inte får vara vittne slopas.

Rätten att få brevrösta permanentas

Brevröstning kan enligt kommitténs bedömning med visst fog betecknas som den minst säkra röstningsformen, även om budröstningen uppvisar liknande säkerhetsbrister. Metoden är också förhållandevis komplicerad. Röstningen görs helt utan möjlighet till hjälp från någon offentlig valfunktionär. Andelen röster som inte kan godkännas är också högre vid detta valsätt än vid andra. Det framgår inte minst vid en jämförelse med röstning hos svenska utlandsmyndigheter. Samtidigt är det alltid en fråga om avvägningar. Det säkraste sättet för utlandssvenskar att rösta utomlands är givetvis röstning hos svensk utlandsmyndighet, då väljaren själv infinner sig och röstmottagaren kan förvissa sig om att röstningen går rätt till. Det har också från början varit utgångspunkten för all utlandsröstning.

Alla utlandssvenskar har emellertid av olika skäl inte kunnat använda sig av den formen för röstning. Det är också bakgrunden till att brevröstningen har införts. Från början infördes den för väljare som vistades i Tyskland (1982) och Schweiz (1991) till följd av att dessa båda länder inte godtog någon röstmottagning hos de svenska utlandsmyndigheterna men väl att utländska medborgare deltar i val i sina hemländer genom att sända sina valsedlar till hemlandet med posten. Därefter har brevröstningen, till en början

för väljare i Schweiz och Tyskland (valet 1994), och senare för alla väljare som befinner sig utomlands (valet 2002) motiverats av att underlätta för dessa väljare att kunna delta i valen. Tillgänglig statistik visar också att så blivit fallet. Antalet utlandsröster uppgick i valet 1998 till omkring 32 000. Vid valet 2002 uppgick antalet utlandsröster till drygt 37 000 och vid folkomröstningen 2003 till drygt 51 000. I stort sett hela denna ökning svarar brevrösterna för. Kommittén gör således ingen annan bedömning än den riksdagen gjorde i samband med behandlingen av prop. 2001/02:53 Ändringar i vallagen m.m., nämligen att det skall finnas en generell möjlighet för väljare att brevrösta utomlands parallellt med möjligheten att rösta hos utlandsmyndighet. Bestämmelserna om brevröstning skall därför arbetas in i den nya vallagen.

Tydligare information

Den främsta orsaken till att brevröster underkändes valet 2002 var att brevrösten hade postats i Sverige. Andra vanliga orsaker var att de hade gjorts i ordning för tidigt (dvs. tidigare än 30 dagar för valdagen), dvs. i praktiken postats för tidigt, eller kom in för sent till Valmyndigheten, dvs. i praktiken postats för sent. Den främsta orsaken till att brevröster underkändes vid folkomröstningen 2003 var att brevrösten kom in för sent till Valmyndigheten. Andra orsaker var att väljaren inte kunde identifieras eller att rösten hade postats i Sverige. Även andra orsaker, om än mindre vanliga, förekom, som t.ex. att ytterkuvertet inte var igenklistrat, att valsekeln var vikt, att det låg flera valseklar i samma kuvert, att valsekeln låg i enbart ytterkuvert eller omslagskuvert, att rösten avgivits direkt på röstkortet, att vittnesmening hade undertecknats i instruktionsbroschyren i stället för på ytterkuvertet m.m.

Samtidigt kan noteras, att andelen underkända röster minskade betydligt vid 2003 års folkomröstning jämfört med 2002 års val. Flera av de nyss nämnda brister som lett till att brevröster har underkänts bör kunna förebyggas ytterligare genom tydligare information. Det gäller särskilt informationen om när en brevröst tidigast får göras i ordning och varifrån den får postas, men också t.ex. vittnesinformation på flera språk. Som redan framhållits förutsätter kraven om bevitning i 3 och 4 §§ brevröstningslagen att vittnet själv måste kunna tillgodogöra sig innebörden av vad som sägs i texten på svenska på ytterkuvertet för brevröst. Det måste

alltså finnas någon koppling mellan informationen och den svenska texten. Utgångspunkten måste rimligen vara att den som är vittne inte kan tillgodogöra sig en svensk text. Sedan 2003 finns också texten i engelsk, tysk och spansk översättning. Kommittén återkommer nedan till frågan om vilka som får ingå i kretsen vittnen vid brevröstning. Den nuvarande ordningen utesluter väljarens make eller barn eller makens barn, likaså sambo eller sambons barn.

Tidsgränser

Problemet med för tidigt inkomna röster hänger samman med att Valmyndigheten distribuerar brevröstningsmaterial i mycket god tid innan röstningen får börja – vid folkomröstningen 2003 mer än två månader tidigare oavsett land än vid valet 2002 – till de utlandsboende, just med tanke på långsam postgång. Även om det i brevröstningsmaterialet finns tydliga upplysningar om när en brevröst tidigast får göras i ordning har många väljare ändå postat sina röster i nära anslutning till att de fått valmaterialet, dvs. långt tidigare än de 30 dagar som reglerna medger, kanske i sin tur i medvetenhet om risken för att annars komma för sent på grund av långsam postgång. Problemet med för sent inkomna röster hänger som sagt samman med att postgången kan vara långsam men också att väljarna helt enkelt postar rösterna för sent.

Det torde kunna förutsättas, att Valmyndigheten fortlöpande ser över schemat för sina distributioner av brevröstningsmaterial mot bakgrund av gjorda erfarenheter. Det finns inget som säger att brevröstningsmaterialet måste distribueras samtidigt till alla utlandssvenskar oavsett land. En sådan ordning bör kunna komma tillrätta med de för tidigt postade brevrösterna.

När det gäller problemet med för sent inkomna brevröster på grund av långsam postgång finns ingen annan lösning än att sträcka ut tiden för när brevröster får göras i ordning. Den kan dock inte bli alltför lång. Kommittén ser dock inte något hinder mot att tiden inom vilken ytterkuvert för brevröst får göras i ordning sträcks ut till 45 dagar före valdagen för att härigenom kunna minska risken för att brevröster på grund av långsam postgång kommer fram för sent till Valmyndigheten (se 7 kap. 12 § första stycket förslaget till ny vallag).

Tidsgränsen 45 dagar kan dock inte tillämpas generellt vid val. Vid andra val än ordinarie val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige samt vid val till Europaparlamentet – t.ex. vid extra val till riksdagen eller omval – går det av naturliga skäl inte i förväg ange när ett sådant valet skall äga rum. Det kan man göra först sedan det har beslutats vilken dag valet skall hållas. Vid sådana val föreslås därför att brevröster får göras i ordning först sedan det har beslutats vilken dag valet skall hållas (se 7 kap 12 andra stycket förslaget till ny vallag). Frågan om genomförande av extra val till riksdagen behandlas närmare i avsnitt 12.1.

I dag gäller vidare att ytterkuvert för brevröst skall vara Valmyndigheten till handa senast dagen efter valdagen. Eftersom även valkuvert som kommer in senare än så hinner beaktas vid den s.k. onsdagsräkningen, bör denna begränsning tas bort (se 7 kap. 14 § förslaget till ny vallag).

Kretsen som får vara vittnen

Enligt 4 § brevröstningslagen får väljarens make eller barn eller makens barn inte vara vittne. Detsamma gäller sambo eller sambons barn. I övrigt gäller att ett vittne skall ha fyllt 18 år.

Kommittén har i frågan om röstning genom bud föreslagit att några andra begränsningar utöver den att ett vittne skall ha fyllt 18 år inte skall gälla. Enligt kommittén finns det inga bärande skäl för att ha andra regler för vem som får vara vittne vid brevröstning. Den nuvarande begränsningen i brevröstningslagen för väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn att vara vittne bör således inte föras över till den nya vallagen (se 7 kap. 13 § förslaget till ny vallag).